

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Białymstoku

LBI.410.8.1.2024

**Pan
Adam Juchnik
Regionalny Dyrektor Ochrony
Środowiska w Białymstoku
Regionalna Dyrekcja Ochrony
Środowiska w Białymstoku
ul. Dojlidy Fabryczne 23,
15-554 Białystok**

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

zmienione zgodnie z treścią uchwały nr KPK-KPO.441.44.2025 Zespołu Orzekającego Komisji
Rozstrzygającej w Najwyższej Izbie Kontroli z dnia 9 czerwca 2025 r.
i w związku ze sprostowaniem oczywistych omyłek pisarskich

P/24/043 – Tworzenie i zarządzanie obszarami Natura 2000 w Polsce

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Białymstoku, ul. Dojlidy Fabryczne 23, 15-554 Białystok ¹
Kierownik jednostki kontrolowanej	<ol style="list-style-type: none">1. Adam Juchnik, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku² od 16 lipca 2024 r.2. Dorian Kozłowski, p.o. Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku od 12 marca 2024 r. do 15 lipca 2024 r.3. Beata Bezubik, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku od 20 kwietnia 2016 r. do 11 marca 2024 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	<ol style="list-style-type: none">1. Tworzenie obszarów Natura 2000.2. Zarządzanie obszarami Natura 2000.3. Finansowanie obszarów Natura 2000.4. Nadzorowanie obszarów Natura 2000.
Okres objęty kontrolą	Od 1 stycznia 2019 r. do 30 czerwca 2024 r., z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed i po tym okresie.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Białymstoku
Kontrolerzy	<ol style="list-style-type: none">1. Krzysztof Gołębiowski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LBI/82/2024 z 17 lipca 2024 r.2. Martyna Hościłowicz, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LBI/83/2024 z 17 lipca 2024 r. (akta kontroli str. 1-7)

¹ Dalej: „RDOŚ”.

² Dalej: „Regionalny Dyrektor”.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623. Ustawa zwana dalej: *ustawą o NIK*.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie zarządzanie przez RDOŚ obszarami Natura 2000 w latach 2019–2024 (do 30 czerwca). Na ocenę tę wpłynęło przede wszystkim nieterminowe sporządzenie planów zadań ochronnych⁵ dla ośmiu spośród 23 specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO) i dwóch z 11 obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz brak PZO dla czterech SOO i trzech OSO, co stanowiło naruszenie art. 4 ust. 4 Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory⁶ oraz art. 3 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 listopada 2009 r. 2009/147/WE w sprawie ochrony dzikiego ptactwa⁷ oraz art. 6 ust. 2 w zw. art. 7 dyrektywy siedliskowej, a także zasady pierwszeństwa dotyczącej nadrzędności prawa wspólnotowego nad prawem krajowym.

RDOŚ nie zrealizował także dziesięciu działań ochronnych ujętych w trzech poddanych analizie PZO ustanowionych dla obszarów Natura 2000. Nierzetelnie sprawował też nadzór nad tymi obszarami, bowiem – jak wykazała kontrola – nie dysponował wiedzą o realizacji 18 działań określonych w planach zadań ochronnych, co mogło być konsekwencją braku umów/porozumień z podmiotami zewnętrznymi/osobami fizycznymi, które zostały wskazane jako odpowiedzialne za wykonanie tych zadań. W latach 2019-2024 nie przeprowadzono, wymaganego w PZO ustanowionym dla obszaru Dolina Narwi, monitoringu siedmiu gatunków ptaków a także - przewidzianego w PZO dla obszaru Czerwony Bór - monitoringu stanu ochrony trzech siedlisk. RDOŚ, pełniąc funkcję koordynacyjną, nie podejmował działań w celu uzyskania wiedzy o przekształceniach na terenach cennych przyrodniczo, zlokalizowanych na obszarach Natura 2000.

W RDOŚ w ograniczonym zakresie planowano zadania związane z zarządzaniem obszarami Natura 2000, bowiem nie objęto nimi wszystkich obszarów znajdujących się na terenie województwa podlaskiego. Rzetelnie opracowywano i przedkładano Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska⁸ sprawozdania z wykonania planu działalności RDOŚ w zakresie zarządzania obszarami Natura 2000, a także informacje o ustanowieniu lub wyekspirowaniu dokumentów planistycznych w celu zamieszczenia ich w Centralnym Rejestrze Form Ochrony Przyrody⁹. Nie opracowano natomiast wewnętrznych procedur regulujących zgłaszanie nowych obszarów Natura 2000, zmianę ich granic, aktualizację lub likwidację.

W RDOŚ prawidłowo procedowano i sporządzano projekty dokumentów planistycznych oraz ich zmiany, a także zapewniono udział społeczeństwa w tym procesie. Rzetelnie opiniowano przedkładane przez nadleśnictwa projekty planów urzędzenia lasu, dotyczące wydzieleni leśnych obejmujących obszar Natura 2000, wskazując niezbędne działania w celu uniknięcia potencjalnego negatywnego wpływu na poszczególne przedmioty ochrony.

Skutecznie pozyskiwano środki na zadania związane z funkcjonowaniem obszarów Natura 2000, głównie z funduszy europejskich. Regionalny Dyrektor podejmował również działania w celu uzyskania dofinansowania z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej¹⁰ oraz Wojewódzkiego Funduszu

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Dalej: „PZO”.

⁶ Dz. U. UE. L.206 z 22.07.1992, str. 7 ze zm. Dalej: „dyrektywa siedliskowa”.

⁷ Dz. U. UE. L.20 z 26.01.2010 r., str. 7 ze zm. Dalej: „dyrektywa ptasia”.

⁸ Dalej: „Generalny Dyrektor”.

⁹ Dalej: „CRFOP”.

¹⁰ Dalej: „NFOŚiGW”.

Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej¹¹. Środki te były niewystarczające i – jak wykazała kontrola – nie zapewniały realizacji działań ochronnych we wszystkich obszarach Natura 2000, dla których ustanowiono PZO.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowe kontrolowanej działalności¹²

OBSZAR

Opis stanu faktycznego

1. Tworzenie obszarów Natura 2000.

1.1. W RDOŚ nie opracowano wewnętrznych procedur regulujących zgłaszanie nowych obszarów Natura 2000, zmianę ich granic, aktualizację lub likwidację, a zgłoszenie nowego obszaru Natura 2000 nastąpiło w wyniku odpowiedzi na zarzuty formalne skierowane przez Komisję Europejską¹³ przeciwko Polsce (zagadnienie opisano w dalszej treści wystąpienia w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*). (akta kontroli str. 8-20)

W odpowiedzi na corocznie kierowane przez Generalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska¹⁴ informacje o rozpoczęciu prac nad opracowaniem propozycji zmian w sieci obszarów Natura 2000¹⁵, RDOŚ kilkakrotnie występowała o aktualizację granic obszarów i raz z wnioskiem o utworzenie nowego obszaru przekazała także wstępną propozycję zmian granic obszarów, a mianowicie:

- 17 lutego 2020 r. zawnioskowała o korektę granic obszarów: [1] Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie PLH200020 (w związku usunięciem enklaw, na których nie stwierdzono gatunków oraz siedlisk będących przedmiotami ochrony obszaru); [2] Czerwony Bór PLH200018 (z powodu usunięcia z obszaru składowiska odpadów oraz wyeliminowania fragmentu obszaru stanowiącego własność prywatną, na którym nie stwierdzono gatunków i siedlisk będących przedmiotami ochrony obszaru); [3] Dolina Pisy PLH200023 (usunięcie obszaru doliny związanej z kanałem Turośl, na zachód od drogi 647). Wniosek dotyczący zmian granic obszarów Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie oraz Dolina Pisy został ponowiony 15 lutego 2021 r. W korespondencji mailowej z 17 marca 2021 r. GDOŚ zwróciła się do RDOŚ z prośbą o nieprzekazywanie propozycji zmian granic obszarów Natura 2000 w 2021 roku, oraz o skontaktowanie się z RDOŚ w Olsztynie w celu wypracowania koncepcji zmian granic obu obszarów m.in. w zakresie powiększenia na tereny w województwie warmińsko-mazurskim. GDOŚ wskazała, że zmiany mogą także polegać na przyłączeniu powiększonej enklawy do obszaru Ostoja Piska (w przypadku obszaru Mokradła Kolneńskie), czy też przyłączeniu enklawy obszaru Ostoja Piska (obejmującej fragmenty doliny Pisy) do obszaru Dolina Pisy. Regionalny Dyrektor wyjaśnił, że z *uwagi na ograniczone zasoby kadrowe RDOŚ w Białymstoku* nie podejmowano rozmów z RDOŚ w Olsztynie w tej sprawie.

¹¹ Dalej: „WFOŚiGW”.

¹² Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

¹³ Dalej: „KE”.

¹⁴ Dalej: „GDOŚ”.

¹⁵ GDOŚ występowała jednocześnie o przekazanie wstępnej listy obszarów Natura 2000, których granice miałyby ulec zmianie, ze wskazaniem charakteru zmiany (np. „tylko korekta granic”, „powiększenie o tereny siedlisk i korekta granic”, „pomniejszenie z uwagi na tereny zabudowane” itp.), a następnie przekazywanie w trybie roboczym propozycji zmian granic (warstwy shp granic oraz warstwy rozmieszczenia siedlisk/gatunków związanego ze zmianą) w celu dalszych uzgodnień i przesłania oficjalnych wniosków.

- 16 czerwca 2020 r. ponownie wystąpiła z wnioskiem o zmianę granic obszaru Czerwony Bór w związku z korektą pierwotnego błędu naukowego oraz korektami kartograficznymi (przekazano go do KE w styczniu 2021 roku).
- 1 czerwca 2022 r. złożyła wniosek o utworzenie nowego obszaru pn. Murawy w Mielniku PLH200027¹⁶, w związku z koniecznością realizacji zobowiązań określonych w odpowiedzi na zarzuty KE dot. kompletności sieci Natura 2000 w Polsce (naruszenie nr 2019/2137). Prace nad utworzeniem obszaru, podjęte przez RDOŚ w Białymstoku, były konsekwencją wyników inwentaryzacji płatów siedliska 6210 – *Murawy kserotermiczne* przeprowadzonej w 2021 roku przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski na zlecenie RDOŚ w Warszawie w związku z planowanym powiększeniem obszaru Ostoja Nadbużańska. Płaty siedliska zostały zlokalizowane głównie w pobliżu podlaskiej części Ostoi Nadbużańskiej w rejonie Mielnika, co przemawiało za zasadnością utworzenia osobnego obszaru dla ochrony muraw wyłącznie w granicach woj. podlaskiego, zamiast powiększania dużego obszaru Ostoi Nadbużańskiej. Wniosek został zaakceptowany i przekazany do KE w lutym 2023 roku.
- 23 lutego 2023 r. na polecenie GDOŚ wystąpiła z wnioskiem o korektę (pomniejszenie) granic obszaru Puszcza Białowieska¹⁷. Pismem z 27 lutego 2024 roku GDOŚ poinformowała wszystkich regionalnych dyrektorów, że w związku z brakiem zgody Rady Ministrów na przekazanie do Komisji Europejskiej propozycji zmian w sieci Natura 2000 (tzw. Lista 2023 – zmniejszenie obszaru Puszcza Białowieska), że w styczniu 2024 r. przekazano do KE jedynie skorygowane propozycje zmian granic dla obszarów z poprzednich list.
- 27 lutego 2024 r. przesłała wstępną listę obszarów Natura 2000 do zmiany granic, jednocześnie informując, że wszczęcie procedury zmiany granic dla obszarów Bagno Wizna oraz Puszcza Białowieska planowane jest na 2025 r.

(akta kontroli str. 21-75, 1719-1746)

W odpowiedzi na pytanie dotyczące tworzenia i rozwoju sieci obszarów Natura 2000 oraz zasad jakie obowiązują w RDOŚ w zakresie podległości Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska, Regionalny Dyrektor wyjaśnił: *Rozwój sieci Natura 2000 nie należy do kompetencji RDOŚ i plan działalności nie obejmuje tego zakresu. W nawiązaniu do części pytania dotyczącego zasad podległości Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska, informuję iż zgodnie z art. 123 ust. 1a ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U.2024.1112 t.j.) Regionalny dyrektor ochrony środowiska podlega Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska. Tym samym tut. organ jest zobowiązany do przedkładania wszelkich informacji, dokumentacji, które wskaże Generalny Dyrektor. Należy jednocześnie zwrócić uwagę na dużą złożoność, specyfikę i ilość zadań realizowanych przez RDOŚ w zakresie dotyczącym zarządzania obszarami Natura 2000 w województwie podlaskim, a także na wynikające z tego faktu braki kadrowe w RDOŚ w Białymstoku. Według opinii RDOŚ w Białymstoku, konieczne jest zaangażowanie dodatkowych środków finansowych (co najmniej 2 etaty) na realizację zadań dotyczących sprawowania nadzoru i koordynowania funkcjonowania obszarów Natura 2000 w województwie podlaskim.*

(akta kontroli str. 465)

¹⁶ Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty został wyznaczony na podstawie Decyzji wykonawczej Komisji (UE) 2024/433 z dnia 2 lutego 2024 r. w sprawie przyjęcia siedemnastego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2024) 543).

¹⁷ Wyłączenie z obszaru terenu jednostki wojskowej (2. Regionalnej Bazy Logistycznej – Skład Hajnówka).

W oświadczeniach o stanie kontroli zarządczej za lata 2019-2023 RDOŚ nie wskazywała na braki kadrowe. Podejmowano jednak działania w celu zwiększenia zatrudnienia na potrzeby koordynowania funkcjonowania obszarów Natura 2000:

- w czerwcu 2022 roku, w odpowiedzi na prośbę GDOŚ, poinformowała o wykorzystaniu dodatkowych środków na utworzenie trzech nowych etatów w zakresie funkcjonowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000;
- w lipcu 2024 r., na prośbę GDOŚ, przedstawiła szacowaną liczbę pracowników merytorycznych oraz związanych z tym kosztów zatrudnienia, niezbędnych do prawidłowej realizacji zadań, w tym dwóch dodatkowych osób na stanowisku ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000¹⁸. (akta kontroli str. 1747-1760, 1776-1792)

Regionalny Dyrektor wyjaśnił ponadto: (...) *w projekcie planu finansowego na 2025 r. tut. Urząd otrzymał nowe środki finansowe na trzy nowe etaty dotyczące pracowników merytorycznych. Zgodnie z pismem GDOŚ z dnia 15.11.2024 r. (przekazujemy w załączeniu), przyznane etaty dotyczą m.in. osób, które będą zajmować się tematem eliminacji inwazyjnych gatunków obcych (IGO), a także odszkodowaniami za szkody wyrządzone przez gatunki chronione i łowne na terenie rezerwatów. Na chwilę obecną tut. Urząd jeszcze nie podjął decyzji na jakie konkretnie stanowiska i jakie zakresy obowiązków zostaną przeznaczone te etaty. Ponadto informujemy, iż wysokość środków (rozumiana jako ilość etatów) jakimi aktualnie dysponuje RDOŚ w Białymstoku na realizację zadań dotyczących koordynowania funkcjonowania obszarów Natura 2000 – w naszej opinii jest w dalszym ciągu niewystarczająca (...) ilość i zakres zadań dotyczących zarządzania obszarami Natura 2000 na terenie województwa podlaskiego jest bardzo duży. W związku z tym, w naszej ocenie obecne zasoby kadrowe Urzędu są niewystarczające do prawidłowej realizacji tych zadań.* (akta kontroli str. 1965-1970)

W RDOŚ nie wdrożono procedur regulujących szacowanie współfinansowania przez Wspólnotę ochrony obszarów Natura 2000, gdyż – jak wyjaśnił Dyrektor - *wszystkie przedsięwzięcia dotyczące ochrony obszarów Natura 2000, realizowane dotychczas przez RDOŚ w Białymstoku przy dofinansowaniu ze środków Wspólnoty, były realizowane w ramach projektów ogólnopolskich, gdzie beneficjentem głównym był GDOŚ (...). Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Białymstoku nie posiada żadnej wewnętrznej procedury dotyczącej wyliczania szacunków dotyczących współfinansowania przez Wspólnotę ochrony obszarów Natura 2000 (...). Należy wyjaśnić, że to wcale nie oznacza, że w ogóle nie szacowano tylko oczekiwano na informację o możliwości finansowania zadań ze środków UE i dopiero na potrzeby realizacji projektu wskazywano zapotrzebowanie (...). Głównym źródłem pozyskania środków finansowych na realizację przedsięwzięć dotyczących ochrony obszarów Natura 2000, są nie tylko fundusze unijne, ale także fundusze krajowe. W latach 2019-2023 Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Białymstoku realizowała działania ochronne wynikające z obowiązujących planów zadań ochronnych wybranych obszarów Natura 2000, w ramach realizacji następujących projektów finansowanych ze źródeł zewnętrznych: „Ochrona czynna cennych siedlisk przyrodniczych w obszarze Natura 2000 Czerwony Bór PLH200018” (ze środków NFOŚiGW), „Ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód” (tzw. Projekt SZOW ze środków POiŚ). Najwięcej działań ochrony czynnej zrealizowano w ramach ww. projektu SZOW, którego realizacja zakończyła się w 2023 r. W związku z tym, już w 2023 r. RDOŚ podjęła prace nad pozyskaniem funduszy zewnętrznych na realizację kolejnych działań (...). Należy*

¹⁸ Z zakresem zadań polegających na: przygotowaniu projektów planów zadań ochronnych i planów ochrony dla obszarów Natura 2000; prowadzeniu spraw związanych z realizacją planów zadań ochronnych i planów ochrony obszarów Natura 2000; pozyskiwaniu środków finansowych na realizację działań wynikających z planów zadań ochronnych/planów ochrony dla obszarów Natura 2000; przygotowywaniu wniosków w sprawie aktualizacji SDF.

podkreślić, że RDOŚ w Białymstoku dokłada wszelkich starań, aby pozyskiwać fundusze na realizację zobowiązań związanych z siecią Natura 2000. Każdorazowo oznacza to konieczność szacowania przez RDOŚ kosztów wdrażania ochrony obszarów Natura 2000. Ponadto zwracamy uwagę, że szacowanie kosztów realizacji działań w obszarach Natura 2000 odbywa się także na etapie opracowania projektów planów zadań ochronnych. (akta kontroli str. 1694,1953)

1.2. W opublikowanych w Biuletynie Informacji Publicznej planach działalności RDOŚ na lata 2019-2024 ujęto następujące zadania związane z funkcjonowaniem obszarów Natura 2000:

- W ramach celu pn. *Efektywne zarządzanie projektami finansowanymi ze środków zewnętrznych krajowych i UE zgodnie z założonym harmonogramem*: [1] złożenie wniosków o zapewnienie finansowania lub rezerwę celową, [2] wyłonienie wykonawców i zlecenie realizacji zadania potwierdzone podpisaniem protokołu odbioru, [3] rozliczenie pod względem rzeczowo-finansowym (sporządzenie sprawozdań z realizacji). W okresie objętym kontrolą zaplanowano:
 - W 2019 roku cztery zadania: [1] ochrona czynna cennych siedlisk przyrodniczych w obszarze Natura 2000 Czerwony Bór PLH200018, [2] inwentaryzacja cennych siedlisk przyrodniczych kraju, gatunków występujących w ich obrębie oraz stworzenie banku danych o zasobach przyrodniczych, [3] ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód, [4] działania monitoringowe w obszarze Natura 2000;
 - W 2020 roku cztery zadania: [1] ochrona czynna cennych siedlisk przyrodniczych w obszarze Natura 2000 Czerwony Bór PLH200018, [2] inwentaryzacja cennych siedlisk przyrodniczych kraju, gatunków występujących w ich obrębie oraz stworzenie banku danych o zasobach przyrodniczych, [3] ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód, [4] działania monitoringowe w obszarze Natura 2000;
 - W 2021 roku trzy zadania: [1] inwentaryzacja cennych siedlisk przyrodniczych kraju, gatunków występujących w ich obrębie oraz stworzenie banku danych o zasobach przyrodniczych, [2] ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód, [3] działania monitoringowe w obszarze Natura 2000;
 - W 2022 roku cztery zadania: [1] inwentaryzacja cennych siedlisk przyrodniczych kraju, gatunków występujących w ich obrębie oraz stworzenie banku danych o zasobach przyrodniczych, [2] ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód, [3] działania monitoringowe w obszarze Natura 2000, [4] opracowanie projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska PLC200004 z wyłączeniem powierzchni Białowieskiego Parku Narodowego;
 - W 2023 roku cztery zadania: [1] ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód, [2] działania monitoringowe w obszarze Natura 2000, [3] opracowanie projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska PLC200004 z wyłączeniem powierzchni Białowieskiego Parku Narodowego, [4] opracowanie projektów planu ochrony dla rezerwatów przyrody Jelonka i Glinki;
 - W 2024 roku sześć zadań: [1] działania monitoringowe w obszarze Natura 2000, [2] opracowanie projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska PLC200004 z wyłączeniem powierzchni Białowieskiego Parku Narodowego, [3] opracowanie projektów planu ochrony dla rezerwatów przyrody Jelonka i Glinki, [4] opracowanie projektu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bagno Wizna PLB200005,

[5] aktualizacja planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 wraz z prowadzeniem monitoringu, [6] wdrażanie działań z zakresu ochrony czynnej na obszarach Natura 2000.

Jako miernik realizacji celu wskazano liczbę zadań zrealizowanych w danych roku.

- W ramach celu pn. *Zapewnienie ograniczenia degradacji środowiska naturalnego oraz powstrzymania utraty różnorodności biologicznej* zaplanowano na 2024 rok osiągnięcie liczby 24 obszarów Natura 2000 posiadających zatwierdzone plany zadań ochronnych. (akta kontroli str. 76-100)

Regionalny Dyrektor, podając powody niezaplanowania działań ochronnych dla wszystkich obszarów Natura 2000 posiadających ustanowione PZO, wyjaśnił: *Na terenie województwa podlaskiego występuje 36 obszarów Natura 2000 z czego aktualnie 24 obszary posiadają obowiązujące dokumenty planistyczne [jeden z 36 obszarów wskazanych w wyjaśnieniach to obszar mający znaczenie dla Wspólnoty¹⁹, dla którego nie ustanowiono jeszcze dokumentu planistycznego – przyp. aut.]. Należy zaznaczyć, że większość tych obszarów to obszary duże lub bardzo duże powierzchniowo, gdzie powierzchnia waha się od kilku lub kilkunastu tysięcy hektarów do nawet ponad stu tysięcy hektarów. Z uwagi na dużą powierzchnię często są to obszary charakteryzujące się występowaniem dużej ilości siedlisk przyrodniczych i gatunków będących przedmiotami ochrony. To wszystko sprawia, że w latach 2019-2023 realizacja wszystkich działań ochronnych wynikających z obowiązujących planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 wymagałaby zaangażowania olbrzymich środków finansowych. Głównym źródłem pozyskania tak dużych środków finansowych są fundusze krajowe lub unijne. Należy jednocześnie zaznaczyć, że realizacja wszystkich działań ochronnych przez RDOŚ w Białymstoku byłaby niemożliwa ze względów logistycznych, związanych przede wszystkim z ograniczonymi zasobami kadrowymi RDOŚ – wymagałoby to zaangażowania większej liczby pracowników w zadania obejmujące m.in. pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na realizację działań, przygotowanie i obsługę zamówień publicznych na realizację działań, czy też na obsługę księgową na potrzeby realizowanych działań (...).*

Jednocześnie wyjaśniamy, że działania ochronne planowane do realizacji w ramach ww. projektów dotyczą tylko części działań ochronnych wynikających z obowiązujących PZO – głównie z uwagi na ograniczone zasoby kadrowe RDOŚ oraz ze względów finansowych, co zostało wyjaśnione powyżej. Należy ponadto zaznaczyć, że w ramach ww. projektu FEnKS zrezygnowano z planowania realizacji działań ochronnych na terenach w zarządzie PGL LP (poza nielicznymi wyjątkami) – w związku z wytycznymi GDOŚ wskazanymi przy piśmie z dnia 05.05.2023 r. Z informacji uzyskanych z GDOŚ wynika, że w ramach Programu FEnKS Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych (DGLP) za pośrednictwem Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych (CKPŚ) planuje realizację dodatkowego projektu pn. „Przywracanie funkcji i poprawa stanu siedlisk hydrogenicznych na terenach pozostających w zarządzie PGL LP na obszarach Natura 2000” (GMOK). Zgodnie z otrzymanymi informacjami projekt ten ma być komplementarny do założeń projektu pn. „Odtworzenie oraz zachowanie obszarów bagiennych, torfowisk i terenów podmokłych na obszarach Natura 2000 i Zielonej Infrastruktury” realizowanego w ramach Programu Działania na rzecz Środowiska i Klimatu LIFE 2021- 2027 przez Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej (BULiGL). Działania realizowane będą na obszarach siedliskowych Natura 2000 i w rezerwatach.

(akta kontroli str. 1693-1693)

¹⁹ Murawy w Mielniku - obszar zatwierdzony Decyzją wykonawczą KE 2024/433 z dnia 2 lutego 2024 r. w sprawie przyjęcia siedemnastego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2024) 543). Dalej „OZW”.

W okresie objętym kontrolą Regionalny Dyrektor opracowywał i przedkładał Generalnemu Dyrektorowi sprawozdania z wykonania planu działalności w zakresie zarządzania obszarami Natura 2000. Zagadnienie opisano szerzej w pkt. 2.4. wystąpienia. (akta kontroli str. 101-142)

1.3. Na terenie działania Regionalnego Dyrektora występuje 35 obszarów Natura 2000 o łącznej powierzchni 1.174.592,07 ha (w tym 23 specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) o pow. 520.743,4 ha, 11 obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO) o pow. 590.703,57 ha, jeden obszar łączący SOO i OSO²⁰ o pow. 63.145,1 ha) oraz jeden obszar mający znaczenie dla Wspólnoty²¹ o pow. 99,01 ha. Parki narodowe i krajobrazowe występują na 21 obszarach Natura 2000 i stanowią od 0,00004%²² do 100%²³ ich powierzchni. Tereny użytkowane rolniczo stanowią 51,3% powierzchni obszarów Natura 2000²⁴. Na terenach leśnych położone są 33 obszary Natura 2000 (w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe²⁵ znajduje się 24% ich powierzchni)²⁶. Grunty Skarbu Państwa w zarządzie KOWR stanowią 2,9%, grunty prywatne, nieruchomości stanowiące własność jednostek samorządu terytorialnego oraz parków narodowych – 68,8%, zaś wody powierzchniowe – 4,2 % powierzchni obszarów Natura 2000.

(akta kontroli str. 142-145)

Na podstawie analizy danych o 15 obszarach Natura 2000²⁷ ustalono, że w 10 przypadkach były one zgodne danymi wynikającymi z decyzji wykonawczej Komisji Europejskiej oraz zamieszczonymi w Centralnym Rejestrze Form Ochrony Przyrody. W CRFOP nie zostały ujęte informacje o ustanowieniu dokumentów planistycznych dla obszarów Murawy w Haćkach oraz Przełomowa Dolina Narwi, a także o wyekspirowaniu PZO dla Doliny Górnego Nurca, Schronów Brzeskiego Rejonu Umocnionego i Ostoi w Dolinie Górnego Nurca, mimo że RDOŚ cyklicznie (raz na kwartał) przekazywał do GDOŚ stosowne zestawienia zawierające aktualizacje danych w tym zakresie. (akta kontroli str. 150-165)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

Ówczesny Regionalny Dyrektor do 2022 r. nie podejmował działań w celu utworzenia nowego obszaru Natura 2000 obejmującego cenny obszar muraw w okolicy Mielnika. Skutkowało to zarzutami KE dot. kompletności sieci Natura 2000 w Polsce. Przyczyną braku podjęcia działań w tym zakresie było planowane włączenie muraw w okolicy Mielnika do obszaru zarządzanego przez RDOŚ w Warszawie.

W RDOŚ nie opracowano wewnętrznych procedur regulujących zgłaszanie nowych obszarów Natura 2000, zmianę ich granic, aktualizację lub likwidację. Regionalny Dyrektor wyjaśnił, że w tym zakresie obowiązywały wytyczne GDOŚ z 2012 r. w sprawie wprowadzania zmian do bazy danych obszarów Natura 2000²⁸, zgodnie

²⁰ Puszcza Białowieska.

²¹ Murawy w Mielniku.

²² Suwalski Park Krajobrazowy na obszarze Jeleniewo.

²³ Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi na obszarze Przełomowa Dolina Narwi.

²⁴ Od 0,82% w przypadku obszaru Czerwony Bór do 100% w przypadku obszaru Sasanki w Kolimogach.

²⁵ Dalej: „PGL LP”.

²⁶ Od 0,18% W przypadku obszaru Źródlika Wzgórz Sokólskich do 90,9 % w przypadku obszaru Czerwony Bór.

²⁷ Siedmiu OSO (Przełomowa Dolina Narwi, Dolina Górnego Nurca, Puszcza Augustowska, Bagienna Dolina Narwi, Puszcza Piska, Ostoja Biebrzańska, Puszcza Knyszyńska), siedmiu SOO (Murawy w Haćkach, Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego, Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, Dolina Pisy, Ostoja Wigierska, Jelonka, Narwiańskie Bagna) i jednego mającego znaczenie dla Wspólnoty (Murawy w Mielniku).

²⁸ Pismo Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska z 2 października 2012 r.

z którymi Generalny Dyrektor opracowuje projekt listy obszarów, który po zasięgnięciu opinii właściwych miejscowo rad gmin, a następnie po uzyskaniu zgody Rady Ministrów, zostaje przekazany przez Ministra właściwego do spraw środowiska do KE (w wersji elektronicznej, jako integralną część bazy opisowej i danych przestrzennych, do Centralnego Repozytorium Danych Europejskiej Agencji Środowiska oraz drogą oficjalną, poprzez Stałe Przedstawicielstwo Rzeczypospolitej Polskiej przy Unii Europejskiej). (akta kontroli str. 8-20, 464)

NIK zwraca uwagę, że KE wskazała w naruszeniu 2019/2137 z 26 lipca 2019 r., że dowody na konieczność objęcia obszaru muraw w okolicy Mielnika ochroną przyrody w ramach sieci Natura 2000, zostały potwierdzone w dokumentach bazowych opracowanych na potrzeby planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 PLH140011 Ostoja Nadbużańska. Zarządzenie w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Nadbużańska PLH140011 zostało ustanowione 22 września 2014 r. m.in. przez Regionalnego Dyrektora²⁹.

Zdaniem NIK, ze wskazanych wyżej wytycznych wynika, że główną rolę w zakresie aktualizacji lub likwidacji obszarów Natura 2000 odgrywa RDOŚ. Ponadto w piśmie GDOŚ nie ma żadnego nawiązania do elementu tworzenia obszarów Natura 2000. Należy też zauważyć, że wytyczne w wymienionym zakresie zostały zmienione przez GDOŚ pismem z dnia 12 lipca 2021 r., z którego wynika m.in., że na poziomie regionalnym, zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 (RDOŚ) odpowiedzialny jest za utrzymywanie aktualności Standardowego Formularza Danych³⁰. Regionalny dyrektor ochrony środowiska koordynuje funkcjonowanie obszarów Natura 2000 na obszarze swojego działania (art. 32 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody³¹. Natomiast GDOŚ jest jednostką administrującą bazą danych obszarów Natura 2000 i jako organ kontaktujący się w kwestii SDF z KE koordynuje zmiany wprowadzane do ww. bazy. Brak działań w celu utworzenia nowego obszaru Natura 2000 było działaniem nierzetelnym, a brak procedur regulujących sposób postępowania w przypadku stwierdzenia konieczności zgłoszenia nowego obszaru Natura 2000, zmiany granic lub likwidacji istniejącego obszaru, wpisuje się w mechanizm przekazywania ważnych informacji w obrębie struktury organizacyjnej jednostki, o czym stanowi standard kontroli zarządczej (II.D.17).

OCENA CZĄSTKOWA

W okresie objętym kontrolą w RDOŚ w ograniczonym zakresie planowano zadania związane z zarządzaniem obszarami Natura 2000, bowiem nie objęto nimi wszystkich obszarów znajdujących się na terenie województwa podlaskiego. Rzetelnie opracowywano i przedkładało Generalnemu Dyrektorowi sprawozdania z wykonania planu działalności RDOŚ w zakresie zarządzania obszarami Natura 2000, a także informacje o ustanowieniu lub wyekspirowaniu dokumentów planistycznych w celu zamieszczenia ich w CRFOP. Nie opracowano natomiast wewnętrznych procedur regulujących zgłaszanie nowych obszarów Natura 2000, zmianę ich granic, aktualizację lub likwidację, a obszar Natura 2000 Murawy w Mielniku zgłoszono w wyniku usunięcia naruszenia skierowanego przez KE.

²⁹ Dz. Urz. Woj. Maz. z 2014 r. poz.8654.

³⁰ Dalej SDF - Standard Data Form.

³¹ Dz. U. z 2024 r. poz. 1478; dalej: uop.

2. Realizacja zadań na obszarach Natura 2000.

2.1. Spośród 35 obszarów Natura 2000, występujących na terenie działania Regionalnego Dyrektora, 31 znajduje się w nadzorze RDOŚ w Białymstoku³², trzy w nadzorze RDOŚ w Warszawie³³ i jeden w nadzorze RDOŚ w Olsztynie³⁴.

(akta kontroli str. 148-149)

2.2. W okresie objętym kontrolą RDOŚ rozpoczęła prace nad projektem planu ochrony dla obszarów Natura 2000 Puszcza Białowieska (poza obszarem Białowieskiego Parku Narodowego) oraz projektów planów ochrony dla dwóch rezerwatów przyrody: Jelonka (położonego na obszarze Jelonka PLH200019) i Glinki (położonego na obszarze Ostoja Augustowska PLH20005 i Puszcza Augustowska PLH200002). Zagadnienie opisano szerzej w pkt. 3.6. wystąpienia.

Na podstawie analizy trzech ww. projektów planów ochrony (w tym dokumentacji wytworzonej na ich potrzeby), ustalono że przy ich opracowaniu zachowano wymogi określone w § 3 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2010 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000³⁵, w tym m.in.:

- opisano granice obszarów w postaci wykazu współrzędnych punktów załamania,
- zgromadzono, zweryfikowano i uzupełniono informacje o obszarze i przedmiotach ochrony z opisem ich stanu, zagrożeń, wymogów i możliwości ochrony,
- dokonano oceny stanu ochrony przedmiotów ochrony na podstawie dostępnych informacji i niezbędnych prac terenowych uzupełniających inwentaryzację,
- wykonano inwentaryzacje, badania i ekspertyzy niezbędne do uzyskania wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony,
- dokonano oceny istniejących i potencjalnych zagrożeń dla utrzymania lub osiągnięcia właściwego stanu przedmiotów ochrony oraz oceny

³² [1] Przełomowa Dolina Narwi (wyznaczony przez Komisję Europejską 5 listopada 2004 r. – data publikacji decyzji KE i przez ministra właściwego ds. środowiska 21 października 2004 r. – data publikacji rozporządzenia), [2] Dolina Górnej Rospudy (8 lutego 2011 r. i 1 lutego 2022 r.), [3] Ostoja Narwiańska (15 stycznia 2008 r. i 21 listopada 2022 r.), [4] Bagno Wizna (14 listopada 2008 r. i 2 lutego 2011 r.), [5] Ostoja Augustowska (13 lutego 2009 r. i 2 sierpnia 2021 r.), [6] Jeleniewo (15 stycznia 2008 r. i 15 lutego 2022 r.), [7] Ostoja Suwalska (15 stycznia 2008 r. i 10 lutego 2022 r.), [8] Pojezierze Sejneńskie (13 lutego 2009 r. i 27 lipca 2021 r.), [9] Czerwony Bór (8 lutego 2011 r. i 30 października 2023 r.), [10] Puszcza Knyszyńska (5 listopada 2004 r. i 2 lutego 2011 r.), [11] Ostoja Knyszyńska (13 lutego 2009 r. i 16 marca 2021 r.), [12] Dolina Górnej Narwi (5 listopada 2004 r. i 21 października 2004 r.), [13] Ostoja w Dolinie Górnej Narwi (15 stycznia 2008 r. i 17 lutego 2022 r.), [14] Sasanki w Kalimogach (21 grudnia 2013 r. i 15 maja 2018 r.), [15] Źródlika Wzgórz Sokólskich (21 grudnia 2013 r. i 2 marca 2021 r.), [16] Puszcza Białowieska (15 stycznia 2008 r. i 24 października 2023 r.), [17] Dolina Szeszupy (8 lutego 2011 r. i 10 lutego 2022 r.), [18] Torfowiska Gór Sudawskich (8 lutego 2011 r. i 3 lutego 2022 r.), [19] Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie (8 lutego 2011 r. i 11 lutego 2022 r.), [20] Murawy w Haćkach (8 lutego 2011 r. i 7 maja 2018 r.), [21] Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego (13 lutego 2009 r. i 22 listopada 2022 r.), [22] Dolina Górnego Nurca (14 listopada 2008 r. i 4 lutego 2011 r.), [23] Ostoja w Dolinie Górnego Nurca (8 lutego 2011 r. i 2 lutego 2022 r.), [24] Narwiańskie Bagna (15 stycznia 2008 r. i 10 listopada 2022 r.), [25] Bagienna Dolina Narwi (5 listopada 2004 r. i 4 lutego 2011 r.), [26] Puszcza Augustowska (5 listopada 2004 r. i 4 lutego 2011 r.), [27] Ostoja Biebrzańska (13 października 2007 r. i 4 lutego 2011 r.), [28] Dolina Biebrzy (15 stycznia 2008 r. i 11 lutego 2022 r.), [29] Ostoja Wigierska (15 stycznia 2008 r. i 5 października 2023 r.), [30] Jelonka (8 lutego 2011 r. i 10 lutego 2022 r.), [31] Dolina Pisy (8 lutego 2011 r. i 7 lutego 2022 r.),

³³ [1] Dolina Dolnej Narwi (13 października 2007 r. i 2 lutego 2011 r.), [2] Ostoja Nadbużańska (15 stycznia 2008 r. i 6 listopada 2023 r.), [3] Dolina Dolnego Bugu (5 listopada 2004 r. i 4 lutego 2011 r.)

³⁴ Puszcza Piska (5 listopada 2004 r. i 4 lutego 2011 r.)

³⁵ Dz.U. z 2024 r. poz. 644.

prawdopodobnych kierunków zmian uwarunkowań przyrodniczych, społecznych, gospodarczych i ich możliwego wpływu na parametry,

- ustalono warunki utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony obszaru, zachowania integralności obszaru oraz spójności sieci Natura 2000,
- ustalono działania ochronne zapewniające utrzymanie lub odtworzenie właściwego stanu przedmiotów ochrony, likwidację, ograniczenie zidentyfikowanych zagrożeń lub zapobieżenie im, oraz zachowanie lub poprawienie integralności obszaru i roli, jaką dany obszar pełni dla spójności sieci Natura 2000,
- ustalono sposoby monitoringu realizacji działań ochronnych oraz stanu ochrony przedmiotów ochrony, przez wskazanie sposobów, metod, częstotliwości, zakresu obserwacji i rejestracji danych,
- sporządzenie dokumentacji projektu planu ochrony w formie elektronicznej, opracowanej w formie opisu tekstowego, zestawień tabelarycznych, przedstawień graficznych, map, baz danych, itp.). (akta kontroli str. 1761-1769)

RDOŚ zapewniła udział społeczeństwa w pracach przy opracowaniu projektu PO dla Puszczy Białowieskiej, organizując spotkania dyskusyjne oraz konsultacje społeczne (konsultacje dotyczące projektów PO dla rezerwatów Jelonka i Glinki zaplanowano na 2025 rok). (akta kontroli str. 1770)

2.3. Regionalny Dyrektor terminowo sporządził projekty PZO dla 19 nadzorowanych obszarów Natura 2000 znajdujących się na terenie województwa podlaskiego. Dwa projekty zostały sporządzone przez RDOŚ po upływie ponad sześciu lat od zatwierdzenia OZW przez Komisję Europejską (w obydwu przypadkach ustanowiono PZO). Dziesięć dokumentów planistycznych ustanowiono po terminie wynikającym z art. 4 ust. 4 dyrektywy siedliskowej, natomiast dla siedmiu obszarów nie opracowano PZO (zagadnienie opisano w dalszej treści wystąpienia w sekcji „*Stwierdzone nieprawidłowości*”). (akta kontroli str.148-149)

Na podstawie analizy 15 projektów planów zadań ochronnych³⁶ (w tym dokumentacji wytworzonej na ich potrzeby), ustalono że przy ich opracowaniu zachowano wymogi określone w § 3 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 17 lutego 2010 r. w sprawie sporządzenia projektu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000³⁷, tj. m.in.:

- opisano granice obszarów w postaci wykazu współrzędnych punktów załamania,
- zgromadzono, zweryfikowano i uzupełniono informacje o obszarze i przedmiotach ochrony z opisem ich stanu, zagrożeń, wymogów i możliwości ochrony,
- dokonano oceny stanu ochrony przedmiotów ochrony na podstawie dostępnych informacji i niezbędnych prac terenowych uzupełniających inwentaryzację,
- dokonano oceny istniejących i potencjalnych zagrożeń dla utrzymania lub osiągnięcia właściwego stanu przedmiotów ochrony,
- ustalono cele działań ochronnych z uwzględnieniem: potrzeby osiągnięcia właściwego stanu ochrony, konieczności likwidacji, ograniczenia istniejących lub

³⁶ Kontrolą objęto projekty planów dla następujących obszarów Natura 2000: Bagno Wizna (PLB200005), Czerwony Bór (PLH200018), Dolina Górnej Narwi (PLB200007), Dolina Górnej Rospudy (PLH200022), Dolina Szeszupy (PLH200016), Jeleniewo (PLH200001), Mokradła Kolneńskie i Kurpiowska (PLH200020), Murawy w Haćkach (PLH200015), Ostoja Augustowska (PLH200005), Ostoja Knyszyńska (PLH200006), Ostoja Suwalska (PLH200003), Puszcza Knyszyńska (PLB200003), Sasanki w Kolimogach (PLH200025), Torfowiska Gór Sudawskich (PLH200017), Źródłiska Wzgórz Sokólskich (PLH200026).

³⁷ Dz.U. z 2024 r. poz. 99 (dalej „rozporządzenie w sprawie projektu PZO”).

potencjalnych zagrożeń oraz konieczności uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiocie ochrony i konieczności likwidacji, ograniczenia zagrożeń dla przedmiotu ochrony lub zapobieżenia im – jeżeli stan ochrony przedmiotu ochrony nie jest możliwy do oceny,

- ustalono działania ochronne, wynikające z przyjętych celów działań ochronnych, ze wskazaniem: zakresu prac, terenu lub miejsca ich realizacji, terminu, podmiotu odpowiedzialnego za wykonanie i monitoring, szacowanych kosztów, technicznych uwarunkowań realizacji działań oraz podmiotów, których współdziałanie przy realizacji działań ochronnych jest niezbędne,
- dokonano oceny potrzeby sporządzenia planu ochrony,
- sporządzono dokumentację projektu planu zadań ochronnych w formie elektronicznej (zawierającej opis tekstowy, zestawienia tabelaryczne, przedstawienia graficzne, mapy, baz danych, itp.). (akta kontroli str. 166-237)

RDOŚ nie posiadała dostępu do platformy informacyjno-komunikacyjnej (PIK), o której mowa w pkt. 28 Wytycznych GDOŚ z 2012 roku w sprawie opracowania planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000. Narzędzie to miało umożliwiać m.in.: [1] zaangażowanie różnych grup interesariuszy w procedurę sporządzania projektu PZO, wnoszenie uwag do opracowywanej dokumentacji (w tym w trakcie poddawania jej konsultacjom społecznym), [2] zapoznawanie się z wynikami prac nad projektem planu i zgłaszanie ewentualnych uwag w trakcie poszczególnych etapów procedury jego sporządzania przez tzw. zespół lokalnej współpracy (grupę roboczą uczestniczącą w procesie opracowywania projektu), [3] zdalny udział w procedurze dla osób i podmiotów, które nie miały możliwości fizycznego uczestnictwa w spotkaniach, [4] zapoznanie się z projektem dokumentacji PZO oraz wnoszenie do niej uwag przez wszystkich obywateli, bez konieczności fizycznej obecności w miejscu jej wyłożenia do publicznego wglądu.

Dyrektor RDOŚ wyjaśnił: *Platforma Informacyjno-Komunikacyjna (PIK) to narzędzie informatyczne, którego celem było kompleksowe wsparcie procesu tworzenia podstawowych dokumentów służących do zarządzania obszarami Natura 2000 - planów zadań ochronnych. PIK służyła przede wszystkim tworzeniu ustandaryzowanych projektów planów zadań ochronnych. Narzędzie to zostało zbudowane na zlecenie GDOŚ w ramach realizowanego w latach 2009 - 2015 projektu POIS.05.03.00-00-186/09 pn. „Opracowanie planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 na obszarze Polski”. Administratorem PIK był pracownik GDOŚ. Korzystanie z PIK do opracowania projektów PZO zakończyło się wraz z zakończeniem ww. projektu. PIK było narzędziem umożliwiającym w trakcie prac nad PZO szeroką komunikację społeczną dzięki narzędziom o charakterze internetowego forum dyskusyjnego. Należy jednakże podkreślić, że nie był to jedyny sposób zapewnienia interesariuszom udziału w procesie sporządzania projektów PZO. W celu uspołecznienia procesu tworzenia projektów PZO powoływane były Zespoły Lokalnej Współpracy (ZLW). Członkami ZLW były zainteresowane osoby i podmioty prowadzące działalność w obrębie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, dla których wyznaczono obszar Natura 2000, które brały udział w opracowaniu projektów planów zadań ochronnych podczas spotkań dyskusyjnych (najczęściej był to cykl trzech spotkań na potrzeby każdego PZO).*

(akta kontroli str. 466)

Pismem z 28 października 2015 r. GDOŚ poinformowała regionalnych dyrektorów, że projekt, w ramach którego stosowano PIK, zakończył się 30 czerwca 2015 r. i od tej pory platforma przestała służyć procedowaniu na niej poszczególnych etapów planistycznych PZO i generowaniu dokumentów. Jednocześnie zwrócił się z prośbą, aby ze względu na brak wsparcia technicznego, nie wykorzystywać PIK do sporządzania kolejnych projektów PZO obszarów Natura 2000.

RDOŚ korzystała z aplikacji System Zarządzania Ochroną Przyrody (SZOP) udostępnioną przez GDOŚ poprzez sieć VPN. SZOP posiada 11 głównych modułów, w tym „Obszary Natura 2000”, zawierający następujące zakładki:

- „Informacje”, która umożliwia dostęp do odnośników CRFOP oraz aktualnego SDF, wyświetla zbiorczo wszystkie dokumenty planistyczne powiązane z obszarem oraz informację o jego koordynatorach (obszary wspólne - rozpoczynające się kodem PLC - odnośnik CRFOP prowadzi do podstrony dotyczącej rodzaju ochrony: dyrektywa siedliskowa; w zakresie rodzaju ochrony dyrektywa ptasia brak jest powiązania z CRFOP),
- „SDF: przedmioty ochrony” - wyświetla dane dotyczące przedmiotów ochrony z bazy SDF oraz informację o pełnych nazwach przedmiotów ochrony,
- „SDF: zagrożenia” - wyświetla dane dotyczące zagrożeń dla obszaru z bazy SDF oraz informację o pełnych nazwach zagrożeń,
- „Nadzór nad obszarem” - wyświetla informację o wszystkich zadaniach zaplanowanych w jednostce na podstawie działań ochronnych określonych w dokumentach planistycznych, umożliwia tworzenie zadań własnych (dodawanie zadań może odbywać się w kontekście planowania i dokumentowania bieżących czynności podejmowanych przez jednostkę w odniesieniu do danego obszaru),
- „Działania ochronne” - wyświetla informację o wszystkich działaniach ochronnych powiązanych z obszarem i określonych w dokumentach planistycznych,
- „Koszty” - pozwala na dodawanie oraz dostęp do informacji o kosztach wprowadzonych dla danego obszaru (wyświetlane są również koszty dodane do zadań),
- „Dokumentacje” - pozwala na dodawanie oraz dostęp do dokumentów elektronicznych wprowadzonych dla danego obszaru (wyświetlane są również pliki dodane do zadań). (akta kontroli str. 238-258)

Na podstawie oględzin aplikacji SZOP ustalono m.in., że:

- W module „Obszary Natura 2000” widoczne były zakładki: „Informacje”, „SDF: przedmiot ochrony”, „SDF: zagrożenia”, „Nadzór nad obszarem”, „Zagrożenia”, „Cele działań”, „Działania ochronne”, „Koszty” i „Dokumentacje”. Na prośbę kontrolera, uczestniczący w oględzinach starszy specjalista ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000, zaprezentował dane wprowadzone do tego modułu dotyczące obszarów: Czerwony Bór, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie oraz Dolina Górnej Narwi:
 - dla wszystkich wymienionych obszarów widoczne były przejścia (linki) do CRFOP i SDF, informacje o aktualności granic i katalogu przedmiotów ochrony oraz informacja o dokumencie planistycznym i koordynatorze;
 - w zakładkach „SDF: przedmiot ochrony” i „SDF: zagrożenia” widoczne były dane pochodzące z bazy danych Natura 2000 (bez możliwości edycji przez RDOŚ);
 - w zakładce „Nadzór nad obszarem” brak było danych dotyczących obszaru Czerwony Bór (starszy specjalista ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000 oświadczył, że na terenie obszaru nie prowadzi się działań rolno-środowiskowo-klimatycznych ze względu na leśny charakter obszaru); w odniesieniu do obszarów Mokradła

- Kolneńskie i Kurpiowskie i Dolina Górnej Narwi była wzmianka o prowadzeniu nadzoru;
- w zakładce „Zagrożenia” ujęto dane przepisane z dokumentów planistycznych. Na pytanie skąd wiadomo, że wprowadzone dane są kompletne i aktualne starszy specjalista ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000 oświadczył, że weryfikowano je podczas ostatniego raportowania do KE;
 - w zakładce „Cele działań” znajdowały się dane przepisane z dokumentów planistycznych;
 - w zakładce „Działania ochronne” były dane przepisane z dokumentów planistycznych, z informacjami, w formie komentarzy, o przyczynach niezrealizowania działań;
 - w zakładce „Koszty” w obszarze Dolina Górnej Narwi widniała kwota 10 zł. Starszy specjalista ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000 oświadczył, że kwotę tę wpisano omyłkowo. W odniesieniu do pozostałych obszarów (Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie oraz Czerwony Bór) nie wykazano żadnych kwot. Starszy specjalista ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000 oświadczył, że funkcjonalność ta nie została przez RDOŚ przetestowana;
 - w zakładce „Dokumentacje” zawarto informacje o danych przestrzennych, mapach, zmiany SDF, projekty dokumentów planistycznych, uzupełnienia stanu wiedzy (monitoringi i inwentaryzacje). W przypadku obszaru Doliny Górnej Narwi brak było danych – starszy specjalista ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000 oświadczył, że danych tych nie zawarto, ponieważ do tej pory nie zmieniano SDF, dane są sukcesywnie uzupełniane w ramach aktualizacji SDF.
- W module „Dokumenty planistyczne” widoczne były wszystkie wydane dokumenty planistyczne ustanowione dla obszarów Natura 2000 wraz z podglądem zarządzenia, dziennika urzędowego. Nie była widoczna informacja o tym, czy dokument planistyczny jest w trakcie opracowywania. Starszy specjalista ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000 oświadczył, że w module tym jest możliwość edytowania zagrożeń i celów działań ochronnych pochodzących z planów zadań ochronnych. Brak jest filtru umożliwiającego wyselekcjonowanie obszarów Natura 2000 od rezerwatów przyrody. Istnieje możliwość wyszukiwania hasłowego.
 - W module „Planowanie” zawarte były opisy działań ochronnych dla obszarów, których koordynatorem jest zalogowana osoba, z możliwością wyszukania działań, które zostały zaraportowane do KE.
 - W module „Realizacja” zawarto informacje, czy i w jaki sposób prowadzony jest nadzór nad działaniami rolno-środowiskowo-klimatycznymi.
 - Moduł „Koszty” zawierał podsumowane wszystkich kosztów wprowadzonych w module „Zarządzanie”. Były one niekompletne, ponieważ – jak oświadczył starszy specjalista ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000 – wprowadzanie tych danych nie jest obligatoryjne.
 - W module „Koordynatorzy” wskazano uprawnienia do wprowadzania zmian przez koordynatorów dla poszczególnych obszarów Natura 2000 oraz rezerwatów przyrody.

- Moduł „Baza podmiotów” zawierał wykaz podmiotów odpowiedzialnych za realizację działań ochronnych na obszarze Natura 2000 zgodnie z ustanowionym dokumentem planistycznym oraz podmiotów zewnętrznych, które wykonywały na zlecenie RDOŚ/GDOŚ monitoringi lub inwentaryzacje.
- Moduł „Raporty” zawierał wykaz możliwych do wygenerowania raportów.

Uczestniczącego w oględzinach starszego specjalistę ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000 poproszono o:

- wygenerowanie w SZOP raportu z ocen realizacji celów ochrony obszarów Natura 2000, o których mowa w art. 31 uop, przekazanego przez RDOŚ w Białymstoku za lata 2019-2024 r.

Raport 3A zawierał m.in. przedmiot ochrony, nazwę obszaru, rodzaj dokumentu planistycznego, rodzaj działania ochronnego, działanie ochronne stanowiące odzwierciedlenie z dokumentu planistycznego, podmiot odpowiedzialny, rok realizacji (oznaczający rok zrealizowania działania), informację o cykliczności działania, ocenę realizacji działania. Raport 11A zawierał m.in. przedmiot ochrony, rodzaj dokumentu planistycznego, rodzaj działania, działanie ochronne, stanowiące odzwierciedlenie z dokumentu planistycznego, podmiot odpowiedzialny, rok realizacji (oznaczający rok zrealizowania działania), ocenę realizacji działania.

- zaprezentowanie w SZOP ocen realizacji celów ochrony obszarów Natura 2000: Czerwony Bór, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie oraz Dolina Górnej Narwi za lata 2019-2024, zawierających: informacje dotyczące stanu ochrony przedmiotów ochrony obszarów Natura 2000; informacje dotyczące podejmowanych działań ochronnych; Informacje o wpływie tych działań na stan ochrony przedmiotów ochrony obszarów Natura.

Starszy specjalista ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000 oświadczył, że RDOŚ w Białymstoku posiada tylko informację, czy działania zostały zrealizowane. Informacji o stanie ochrony i wpływie tych działań na przedmioty ochrony nie ma w SZOP.

- pokazanie w SZOP zamieszczanych ocen aktualności planów zadań ochronnych, o których mowa w art. 31 uop za lata 2019-2024.

Starszy specjalista ds. funkcjonowania, gospodarowania, zarządzania i ochrony obszarów Natura 2000 wyjaśnił, że RDOŚ w ramach SZOP nie jest w stanie wskazać nic więcej ponad informacje zawarte w sekcji „Aktualność granic i katalogu przedmiotów ochrony” w zakładce „Informacje”, co mogłoby stanowić ocenę aktualności planu zadań ochronnych, o których mowa w art. 31 uop.

(akta kontroli str. 1771-1774)

Regionalny Dyrektor, oceniając przydatność aplikacji SZOP i wskazując na trudności związane z jej stosowaniem, wyjaśnił: *Aplikacja „System Zarządzania Ochroną Przyrody”(SZOP) pierwszy raz została udostępniona 25 marca 2019 roku, jednak udostępnienie jej pełnej funkcjonalności dla zarządzania obszarami Natura 2000 miało miejsce w grudniu 2019. Aplikacja SZOP jest bardzo rozbudowana – ma cały zakres funkcji, który ma służyć uporządkowaniu i usystematyzowaniu działań realizowanych w ramach zarządzania obszarami Natura 2000. Poziom złożoności aplikacji i ilość zależności pomiędzy poszczególnymi modułami w aplikacji jest bardzo skomplikowany. Należy jednocześnie zwrócić uwagę na bardzo dużą ilość danych jakie są wprowadzane przez RDOŚ do aplikacji SZOP. Są to dane dotyczące 36 obszarów Natura 2000 na terenie województwa podlaskiego (w tym dane z 4 parków narodowych). Większość tych obszarów to obszary duże lub bardzo duże powierzchniowo, gdzie powierzchnia waha się od kilku lub kilkunastu tysięcy hektarów do nawet ponad stu tysięcy hektarów.*

Z uwagi na dużą powierzchnię często są to obszary charakteryzujące się występowaniem dużej ilości siedlisk przyrodniczych i gatunków będących przedmiotami ochrony. To wszystko powoduje, że ilość danych, jakie należy ręcznie wprowadzić do aplikacji jest olbrzymia. Ponadto należy podkreślić, że wprowadzanie danych do aplikacji SZOP jest bardzo utrudnione przez ograniczone zasoby kadrowe RDOŚ w Białymstoku. Obecnie 3 pracowników RDOŚ w Białymstoku ma nadane uprawnienia do aplikacji w zakresie obszarów Natura 2000. Należy przy tym zwrócić uwagę na duże obciążenie pracowników RDOŚ w Białymstoku, którzy oprócz wprowadzania danych do SZOP realizują wiele innych zadań dotyczących funkcjonowania i zarządzania obszarami Natura 2000.

(akta kontroli str. 1691)

2.4. W okresie objętym kontrolą zrealizowano ujęte w planach działalności zadania dotyczące zarządzania obszarami Natura 2000. I tak:

- W 2019 roku:
 - wykonano, w ramach ochrony czynnej, zabiegi odkrzaczenia wraz z usuwaniem biomasy na powierzchni 61,5 ha następujących siedlisk obszaru Czerwony Bór: ciepłolubne śródlądowe murawy napiaskowe, suche wrzosowiska, zarośla jałowca pospolitego na wrzosowiskach lub murawach nawapiennych;
 - rozpoczęto monitoring 19 obszarów Natura 2000, o łącznej powierzchni ok. 494.899 ha, w tym 15 wyznaczonych na podstawie dyrektywy siedliskowej³⁸ oraz czterech ustanowionych na podstawie dyrektywy ptasiej³⁹;
 - w ramach projektu *Ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód*: opracowano ekspertyzy hydrotechniczne wraz projektami budowlanymi oraz operatami wodnoprawnymi dla planowanych urządzeń piętrzących w obszarach Pojezierze Sejneńskie i Ostoja Augustowska; wykonano zabiegi polegające na usunięciu drzew i krzewów wraz z wywozem biomasy na obszarach Źródlika Wzgórz Sokólskich oraz Dolina Górnej Rospudy, wykonano prace hydrotechniczne na obszarach: Źródlika Wzgórz Sokólskich i Dolina Górnej Rospudy (budowa 7 szt. urządzeń piętrzących); dokonano uzgodnień z Lasami Państwowymi, Państwowym Gospodarstwem Wodnym Wody Polskie, gminami oraz osobami prywatnymi, na realizację zabiegów ochrony czynnej polegających na usunięciu drzew i krzewów oraz budowie urządzeń piętrzących;
 - w ramach projektu *Inwentaryzacja cennych siedlisk przyrodniczych kraju, gatunków występujących w ich obrębie oraz stworzenie Banku Danych o Zasobach Przyrodniczych* realizowano: drugi etap prac dotyczących uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony w obszarach Dolina Górnej Narwi, Dolina Górnej Rospudy, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Puszcza Białowieska i Ostoja Knyszyńska (z wyłączeniem gruntów w zarządzie PGL LP), pierwszy etap prac dotyczących uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony oraz uwarunkowaniach ich ochrony w obszarach Bagno Wizna, Ostoja Augustowska i Ostoja Narwiańska; ogłoszono dwa przetargi na wyłonienie wykonawców na uzupełnienie stanu wiedzy o przedmiotach ochrony w obszarach: Jeleniewo, Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, Pojezierze Sejneńskie, Czerwony Bór i Ostoja Knyszyńska oraz Dolina Górnej Narwi, Dolina Górnej Rospudy, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Ostoja Suwalska, Ostoja Augustowska, Puszcza Białowieska; organizowano spotkania

³⁸ Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Pojezierze Sejneńskie, Ostoja Knyszyńska, Ostoja Augustowska, Jeleniewo, Ostoja Suwalska, Dolina Górnej Rospudy, Ostoja Narwiańska, Sasanki w Kolimogach, Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego, Murawy w Haćkach, Źródlika Wzgórz Sokólskich, Dolina Szeszupy, Torfowiska Gór Sudawskich.

³⁹ Puszcza Knyszyńska, Dolina Górnego Nurca, Bagno Wizna, Dolina Górnej Narwi.

w siedzibie Nadleśnictwa Augustów, w sprawie inwentaryzacji przyrodniczych w obszarze Ostoja Augustowska oraz spotkania z wykonawcami umów podpisanych w roku 2018, w celu omówienia wyników inwentaryzacji przyrodniczych realizowanych w latach 2018-2019. (akta kontroli str. 101-106)

- W 2020 roku:
 - w ramach zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Czerwony Bór wykonano odkrzaczenie wraz z usuwaniem biomasy na powierzchni 61,8 ha siedliska przyrodniczego 5130 (zarośla jałowca pospolitego na wrzosowiskach lub murawach nawapiennych), usunięto gatunki inwazyjne na powierzchni 1,4 ha siedliska przyrodniczego 6120 (ciepłolubne śródlądowe murawy napiaskowe) oraz powtórzono badania monitoringowe dla siedliska przyrodniczego 2330 (wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi) i 4030 (suche wrzosowiska);
 - w ramach projektu *Ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód*: uzyskano pozwolenia administracyjne potrzebne do budowy urządzeń piętrzących na terenie dwóch obszarach Natura 2000: Pojezierze Sejneńskie i Ostoja Augustowska, przeprowadzono zabiegi ochronne, na łącznej powierzchni 65,35 ha, polegające na usunięciu drzew i krzewów wraz z wywozem biomasy na obszarach Natura 2000: Pojezierze Sejneńskie, Ostoja Augustowska, Ostoja Suwalska i Jeleniewo, wykonano 13 budowli piętrzących (zastawek i progów) na terenie dwóch obszarów Natura 2000: Pojezierze Sejneńskie i Ostoja Augustowska, zakupiono 3,57 ha gruntów, na których znajdują się siedliska torfowiskowe w obszarze Natura 2000 Źródlika Wzgórz Sokólskich, wydano materiały promocyjne, dokonano kolejnych uzgodnień z Lasami Państwowymi oraz osobami prywatnymi, na realizację zabiegów z zakresu ochrony czynnej, polegających na usunięciu drzew i krzewów;
 - w ramach monitoringu obszarów Natura 2000: wyłoniono wykonawców działań w dziewięciu obszarach obejmujących 320 stanowisk, odebrano raporty ze zrealizowanych prac terenowych i ogłoszono przetarg na realizację działań monitoringowych w 2021 roku;
 - w ramach projektu *Inwentaryzacja cennych siedlisk przyrodniczych kraju, gatunków występujących w ich obrębie oraz stworzenie Banku Danych o Zasobach Przyrodniczych*: uzupełniono stan wiedzy o przedmiotach ochrony oraz uwarunkowaniach ich ochrony w 14 obszarach Natura 2000⁴⁰ oraz ogłoszono przetargi na wyłonienie wykonawców tego zadania dla kolejnych trzech obszarów⁴¹; zorganizowano 33 wyjazdy terenowe w celu nadzoru nad realizacją prac prowadzonych na podstawie umów zawartych w latach 2019-2020 oraz spotkanie z wykonawcą i z przedstawicielami nadleśnictwa w sprawie inwentaryzacji przyrodniczych w obszarach Natura 2000.
(akta kontroli str. 107-111)

- W 2021 roku:
 - w ramach projektu *Ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód* m.in.: zbudowano urządzenia piętrzące w obszarze Pojezierze Sejneńskie; zakupiono niezabudowaną nieruchomość o powierzchni 1,36 ha położoną w obrębie 0030 Żegary gm. Sejny; wykonano ocenę wpływu wybudowanych zastawek na stan zachowania siedlisk (warunki hydrologiczne) w obszarze Źródlika Wzgórz Sokólskich; wycięto drzewa

⁴⁰ Bagno Wizna, Ostoja Augustowska, Ostoja Narwiańska, Jeleniewo, Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, Pojezierze Sejneńskie, Czerwony Bór, Ostoja Knyszyńska, Dolina Górnej Narwi, Dolina Górnej Rospudy, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Ostoja Suwalska, Puszcza Białowieska i Ostoja Knyszyńska.

⁴¹ Ostoja Knyszyńska, Dolina Pisy, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie.

i krzewy wraz z usunięciem biomasy w obrębie obszaru Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie; wykonano zabiegi ochrony czynnej polegające na usunięciu biomasy z obszarów Torfowisk Gór Sudawskich, Doliny Szeszupy i Pojezierza Sejneńskiego;

- w ramach monitoringu obszarów Natura 2000 prowadzono pomiary na 160 stanowiskach, wyłoniono wykonawców prac monitoringowych siedlisk przyrodniczych i gatunków na obszarach Ostoja Knyszyńska, Ostoja Narwiańska, Sasanki w Kolimogach, Puszcza Knyszyńska, Bagno Wizna, Dolina Górnej Narwi, Dolina Szeszupy, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie; zorganizowano warsztaty dla pracowników RDOŚ w celu przedstawienia wyników monitoringu wybranych gatunków ornitofauny;
 - w ramach projektu *Inwentaryzacja cennych siedlisk przyrodniczych kraju, gatunków występujących w ich obrębie oraz stworzenie Banku Danych o Zasobach Przyrodniczych* zrealizowano następujące prace dotyczące uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony oraz uwarunkowaniach ich ochrony: [1] trzeci etap dot. obszarów Bagno Wizna, Ostoja Augustowska i Ostoja Narwiańska, [2] drugi etap dot. obszarów Jeleniewo, Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, Pojezierze Sejneńskie, Czerwony Bór i Ostoja Knyszyńska, [3] drugi etap dot. obszarów Dolina Górnej Narwi, Ostoja Augustowska, Puszcza Białowieska i Ostoja Knyszyńska, [4] pierwszy etap dot. obszarów Ostoja Knyszyńska, Ostoja Augustowska, Dolina Pisy, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie; ponadto: ogłoszono przetarg na wykonanie ekspertyzy dotyczącej opracowania modelu gospodarowania wodą w obszarze Bagno Wizna, zakupiono materiały biurowe i laptop na potrzeby realizacji projektu, zorganizowano spotkania z wykonawcami w sprawie przeprowadzenia inwentaryzacji leśnych siedlisk przyrodniczych i siedlisk torfowiskowych w obszarach Natura 2000. (akta kontroli str. 112-118)
- W 2022 roku:
 - w ramach działań monitoringowych realizowanych w obrębie 20 obszarów Natura 2000 (o łącznej powierzchni 496.345,60 ha z liczbą 160 stanowisk pomiarowych) wykonano monitoring siedliska na obszarach Murawy w Haćkach oraz gatunków (ssaki, ptaki) na obszarach Bagno Wizna, Dolina Górnej Narwi, Ostoja Narwiańska, Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego, Dolina Górnego Nurca;
 - zawarto umowę na dofinansowanie projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska PLC200004 z wyłączeniem powierzchni Białowieskiego Parku Narodowego;
 - w ramach projektu *Ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód* m.in.: dokonano oceny wpływu wybudowanych zastawek na stan zachowania siedlisk w obszarze Źródlika Wzgórz Sokólskich; sfinansowano budowę zastawki w obszarze Pojezierze Sejneńskie; dokonano oceny wpływu wykonanych działań z zakresu ochrony czynnej na stan zachowania siedlisk przyrodniczych i gatunków w obrębie dziewięciu obszarów: Źródlika Wzgórz Sokólskich, Ostoja Suwalska, Jeleniewo, Pojezierze Sejneńskie, Ostoja Augustowska, Dolina Górnej Rospudy, Dolina Szeszupy, Torfowiska Gór Sudawskich, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie; sfinansowano wycięcie drzew i krzewów z płątów siedlisk przyrodniczych wraz z usunięciem biomasy oraz zorganizowano 15 wyjazdów w celu nadzorowania w terenie prac prowadzonych na podstawie umów zawartych w latach 2019-2021;
 - w ramach projektu *Inwentaryzacja cennych siedlisk przyrodniczych kraju, gatunków występujących w ich obrębie oraz stworzenie Banku Danych*

o *Zasobach Przyrodniczych* zrealizowano następujące prace dotyczące wykonania ekspertyz i uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony oraz uwarunkowaniach ich ochrony: [1] drugi etap prac dot. obszaru Ostoja Knyszyńska, [2] drugi etap prac dot. stanu wiedzy o gatunku ślimaka (poczwarówka Geyera) oraz uwarunkowaniach jego ochrony w obszarze Ostoja Augustowska, [3] drugiego etapu prac dot. siedliska przyrodniczego 3260 w obszarze Ostoja Knyszyńska, [4] drugi etap prac dot. uzupełnienia stanu wiedzy o gatunku ryby (piskorz) oraz uwarunkowaniach jego ochrony w obszarze Ostoja Augustowska, [5] drugi etap prac dot. uzupełnienia stanu wiedzy o wydrze oraz uwarunkowaniach ochrony gatunku w obszarze Dolina Pisy, [6] uzupełnienie stanu wiedzy o gatunkach roślin oraz uwarunkowaniach ich ochrony w obszarze Ostoja Augustowska; [7] drugi etap prac dot. wykonania ekspertyzy na opracowanie modelu gospodarowania wodą w obszarze Bagno Wizna, [8] prac dot. wykonania ekspertyzy na potrzeby uzupełnienia stanu wiedzy o gatunku ryby (koza złotawa) oraz uwarunkowaniach jego ochrony w obszarze Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, [9] prac dotyczących wykonania ekspertyzy na potrzeby uzupełnienia stanu wiedzy o typach siedlisk przyrodniczych oraz uwarunkowaniach ich ochrony w obszarach: Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, Dolina Górnej Rospudy, Ostoja Narwiańska, Ostoja Augustowska, [10] prac dotyczących wykonania ekspertyzy na potrzeby uzupełnienia stanu wiedzy o gatunku ptaka (uszatka błotna) oraz uwarunkowaniach jego ochrony na obszarze Bagno Wizna oraz o gatunku ptaka (błotniak łąkowy) na obszarze Dolina Górnego Nurca, [11] prac dotyczących wykonania ekspertyzy na potrzeby uzupełnienia stanu wiedzy o dwóch gatunkach ssaków (wilk, ryś) oraz uwarunkowaniach ich ochrony w obszarze Ostoja Augustowska; ponadto zorganizowano dwa wyjazdy terenowe w celu nadzoru nad realizacją prac prowadzonych na podstawie umów oraz cztery spotkania z wykonawcami w celu omówienia założeń związanych z zawartymi umowami. (akta kontroli str. 119-126)

- W 2023 roku:
 - kontynuowano działania monitoringowe w obrębie 20 obszarów Natura 2000 cztery nowe umowy z wykonawcami (w I półroczu wykonano monitoring mopka zachodniego w obrębie obszaru Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego);
 - zawarto cztery umowy z wykonawcami dotyczące projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska, w tym jedną na przygotowanie projektu oraz trzy umowy, których przedmiot stanowiły usługi nadzoru naukowego nad opracowaniem planu; przeprowadzono konsultacje społeczne, dokonano zakupu sprzętu komputerowego na potrzeby zarządzania projektem;
 - w ramach projektu *Ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód* zrealizowano m.in. następujące zadania: ocena wpływu działań z zakresu ochrony czynnej na stan zachowania siedlisk przyrodniczych i gatunków w obrębie pięciu obszarów Natura 2000; oznaczenie przez eksperta przyrodnika miejsc występowania wierzby lapońskiej i brzozy; wyjazdy terenowe w celu nadzoru nad realizacją prac prowadzonych na podstawie umów podpisanych w latach 2019-2023; wycięcie drzew i krzewów z płatów siedlisk przyrodniczych wraz z usunięciem biomasy. (akta kontroli str. 127-132)
- W I połowie 2024 roku :
 - w ramach działań monitoringowych podpisano trzy umowy z wykonawcami na wykonanie monitoringów stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz

gatunków flory i fauny stanowiących przedmioty ochrony w siedmiu obszarach Natura 2000;

- przeprowadzono konsultacje społeczne projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska;
- podpisano umowę na opracowanie projektu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bagno Wizna PLB200005 (termin realizacji zadania wyznaczono do 30 września 2024 r. a jego koszt oszacowano na 129 tys. zł).

(akta kontroli str. 133-141)

2.5. Analiza 10% PZO oraz ich aktualizacji⁴², opracowanych dla obszarów Natura 2000 na terenie województwa podlaskiego wykazała, że Regionalny Dyrektor, zgodnie z art. 28 ust. 3 uop, umożliwił zainteresowanym osobom i podmiotom udział w pracach związanych z ustanowieniem tych dokumentów. Informacje o przystąpieniu do sporządzenia PZO zamieszczane były na stronie internetowej i tablicach ogłoszeń RDOŚ oraz w siedzibach urzędów i starostw właściwych ze względu na miejsce i przedmiot postępowania, a także w prasie lokalnej. Ponadto, trzykrotnie organizowane były otwarte spotkania dyskusyjne mające na celu wypracowanie wspólnej wizji ochrony, przy wykorzystaniu wiedzy naukowej i lokalnej na temat obszarów oraz potrzeb osób i podmiotów z nich korzystających. Stosownie do art. 28 ust. 4 uop, dwukrotnie przeprowadzono konsultacje społeczne projektów planu zadań ochronnych dla każdego z obszarów. Dokumentację dotyczącą przebiegu i postępów prac publikowano na stronie internetowej i na tablicach ogłoszeń w siedzibie RDOŚ oraz w siedzibach jednostek samorządu terytorialnego (j.s.t.) właściwych ze względu na miejsce i przedmiot postępowania, a także w prasie. RDOŚ wyznaczała 21 dni na wniesienie uwag i wniosków do opracowywanych projektów, a informacje o sposobie ich rozpatrzenia były umieszczane w tabelach do zarządzeń w sprawie ustanowienia PZO dla danego obszaru. We wszystkich analizowanych przypadkach nie wskazano potrzeby sporządzenia planu ochrony dla obszaru Natura 2000.

2.6. Analiza dokumentacji wszystkich 10 obszarów Natura 2000, w przypadku których RDOŚ dokonywał zmiany dokumentu planistycznego wykazała, że Regionalny Dyrektor, zgodnie z art. 28 ust. 9 uop, zapewnił możliwość udziału społeczeństwa w tych postępowaniach. Proces ten prowadzony był w oparciu o zasady i w trybie określonym w art. 28 ust. 3 i 4 uop oraz art. 3 ust. 1 pkt 11 oraz art. 39 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko⁴³. Informacje o zamiarze oraz o przystąpieniu do sporządzenia aktualizacji planu zadań ochronnych, były podawane do publicznej wiadomości poprzez: udostępnienie informacji na stronie BIP RDOŚ, na tablicy ogłoszeń w siedzibie RDOŚ oraz w siedzibach j.s.t. właściwych ze względu na miejsce i przedmiot postępowania, a także w prasie. Na wniesienie uwag i wniosków do projektów zarządzeń zmieniających PZO wyznaczano 21 dni.

2.7. Analiza 15 opracowanych i przyjętych w latach 2013-2024 planów zadań ochronnych⁴⁴ dla obszarów Natura 2000 wykazała, że Regionalny Dyrektor właściwie zorganizował proces ich sporządzania. W dokumentacji planistycznej

⁴² Analizie poddano trzy dokumenty planistyczne dla obszaru Natura 2000: Bagno Wizna PLB200005 PLH200017, Torfowiska Gór Sudawskich PLH200017 oraz Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie PLH200020.

⁴³ Dz.U. z 2024 r. poz. 1112. Dalej „ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie”.

⁴⁴ Dotyczących obszarów: Bagno Wizna, Czerwony Bór, Dolina Górnej Narwi, Dolina Górnej Rospudy, Dolina Szeszupy, Jeleniewo, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie, Murawy w Haćkach, Ostoja Augustowska, Ostoja Knyszyńska, Ostoja Suwalska, Puszcza Knyszyńska, Sasanki w Kolimagach, Torfowiska Gór Sudawskich i Źródlika Wzgórz Sokólskich.

określono kluczowe role uczestników biorących udział w procesie sporządzania PZO dla danego obszaru, stosownie do pkt 19 wytycznych GDOŚ z 12 grudnia 2012 r. w sprawie opracowania planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000. We wszystkich ww. dokumentach, jako podmiot sprawujący nadzór nad obszarem oraz wykonawcę PZO wskazano RDOŚ. Ponadto określono koordynatorów PZO i ekspertów, którzy posiadali udokumentowane wykształcenie i umiejętności w zakresie: planowania ochrony przyrody, ekologii przedmiotów ochrony, komunikacji społecznej, zarządzania projektami oraz doświadczenie w ocenie stanu odpowiedniego gatunku lub typu siedliska. W dokumentacji określono również skład grup interesariuszy uczestniczących w realizacji zadania w ramach prac powołanego dla danego obszaru zespołu lokalnej współpracy oraz zawarto wykaz kluczowych instytucji dla obszaru i zakres ich odpowiedzialności.

(akta kontroli 259-338)

2.8. W odpowiedzi na pismo z 22 maja 2018 r.⁴⁵ Regionalny Dyrektor w dniach 31 lipca 2018 r. i 30 października 2018 r. przekazał Generalnemu Dyrektorowi dane na potrzeby opracowania raportu wynikającego z art. 17 dyrektywy siedliskowej w zakresie listy obszarów Natura 2000, dla których opracowano dokumenty planistyczne (lub podjęto prace nad nimi), informacje dotyczące oddziaływań i zagrożeń dla poszczególnych siedlisk i gatunków w skali całego województwa oraz działań ochronnych.

Stosownie do art. 31 uop i w odpowiedzi na pismo z 31 lipca 2018 r.⁴⁶ Dyrektor Regionalny w dniach 30 października, 8 listopada i 10 grudnia 2018 r. przekazał Dyrektorowi Generalnemu informacje niezbędne do przygotowania raportu wynikającego z art. 12 dyrektywy ptasiej, tj. listę oddziaływań i zagrożeń dla poszczególnych przedmiotów ochrony na obszarze działania RDOŚ, listę obszarów Natura 2000 dla których ustanowiono dokumenty planistyczne lub były one w trakcie opracowywania, listę działań ochronnych dla poszczególnych gatunków ptaków oraz listę podejmowanych działań i inicjatyw w związku z realizacją międzynarodowych planów ochrony gatunków lub planów zarządzania gatunkami łownymi o złym statusie ochronnym.

(akta kontroli str. 339-395)

Regionalny Dyrektor, odnosząc się do wykorzystania przy planowaniu działań ochronnych danych pozyskanych w ramach oceny realizacji celów i stanu ochrony przedmiotów objętych ochroną za okres 2013-2018, wyjaśnił: *Zgodnie z art. 28 pkt. 8a ustawy o ochronie przyrody ustawodawca przewiduje możliwość zmiany planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 na podstawie art. 31 ustawy uop, tj. oceny realizacji celów ochrony obszaru Natura 2000. Należy jednakże wyjaśnić, że powyższe przytoczone przepisy zostały wprowadzone dopiero zmianą uop, która weszła w życie z dniem 13.07.2023 r. (Dz.U.2023.1336). Zmienił się również zapis art. 31 uop. Zgodnie z poprzednim brzmieniem art. 31 uop, sprawujący nadzór nad obszarem Natura 2000 sporządza i przekazuje Generalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska, co 6 lat w odniesieniu do specjalnego obszaru ochrony siedlisk oraz co 3 lata w odniesieniu do obszaru specjalnej ochrony ptaków, ocenę realizacji ochrony tego obszaru, zawierającą informacje dotyczące podejmowanych działań ochronnych oraz wpływu tych działań na stan ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, a także wyniki monitorowania i nadzoru tych działań. Ponadto należy zwrócić uwagę, że dane pozyskiwane na potrzeby*

⁴⁵ Nr DZP-WO.631.1.2018.SG. W piśmie tym Generalny Dyrektor zwrócił się o przesłanie danych w zakresie listy obszarów i oddziaływań do 30 lipca 2018 r., zaś informacji o działaniach ochronnych w terminie do 30 października 2018 r.

⁴⁶ Nr DZP-WO.631.2.2018.SG.JM. Generalny Dyrektor zwrócił się o przesłanie danych w zakresie listy obszarów i oddziaływań w terminie do 30 października 2018 r., natomiast informacji o działaniach ochronnych do 31 stycznia 2019 r.

raportowania do GDOŚ mają zbyt mały stopień szczegółowości, aby na ich podstawie móc planować nowe działania ochronne. RDOŚ w Białymstoku przystępował do zmiany planów zadań ochronnych przede wszystkim w wyniku konieczności uwzględnienia potrzeb ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków i ich siedlisk. Ww. potrzeby wynikały/wynikają z przeprowadzonych na zlecenie RDOŚ w Białymstoku inwentaryzacji przyrodniczych oraz monitoringów przyrodniczych. Działania ochronne zamieszczone w planie zadań ochronnych są sukcesywnie modyfikowane i aktualizowane (w miarę możliwości finansowych i kadrowych RDOŚ) w odpowiedzi na zagrożenia zidentyfikowane w trakcie inwentaryzacji i monitoringów. (akta kontroli str. 1954-1955)

Pismem z 27 grudnia 2023 r. GDOŚ wystąpił do RDOŚ o przygotowanie wkładu do raportowania dot. dyrektywy ptasiej i siedliskowej za okres 2019-2024 w terminie do 31 października 2024 r. W dniu 23 lutego 2024 r. Zastępca Dyrektora Departamentu Zarządzania Zasobami Przyrody w GDOŚ, zwrócił się do wszystkich regionalnych dyrekcji z prośbą o podjęcie prac nad gromadzeniem i uzupełnianiem koniecznych danych w SZOP, przekazując informacje o zagadnieniach wymaganych w ramach bieżącego raportowania oraz wskazując, że powstający raport powinien zostać przekazany do KE do 31 lipca 2025 r. Regionalny Dyrektor 6 listopada 2024 r. zwrócił się do GDOŚ z prośbą o przesunięcie terminu na przekazanie wkładu do raportu do 22 listopada 2024 r., podnosząc, że SZOP nie został zaktualizowany w całkowitym zakresie w odniesieniu do zagrożeń i działań ochronnych dla wszystkich obszarów Natura 2000. Wskazał, że opóźnienie wynika z potrzeby przeniesienia danych dot. działań ochronnych opracowanych dla parków narodowych (z pięciu dokumentów planistycznych, obowiązujących w latach które podlegają raportowaniu, w przypadku Wigierskiego Parku Narodowego, dwóch w odniesieniu do Biebrzańskiego Parku Narodowego i trzech w przypadku Narwiańskiego Parku Narodowego). Zwrócił też uwagę na problemy techniczne związane z aplikacją „stormshield vpn client” uniemożliwiające realizację bieżących obowiązków pracowników zaangażowanych w uzupełnianie SZOP.

(akta kontroli str. 396-421)

2.9. Regionalny Dyrektor ustanowił 23 plany zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000, o których mowa w art. 28 ust. 5 uop., w tym dwa w 2011 roku, cztery w 2013 roku, 13 w 2014 roku i po jednym w latach: 2015, 2017, 2018 i 2020. Jednak osiem dokumentów planistycznych dotyczących obszarów siedliskowych ustanowiono po terminie wynikającym z art. 4 ust. 4 dyrektywy siedliskowej, dwa zaś – dotyczące obszarów ptasich - po dacie ich klasyfikacji, tj. niezgodnie z art. 3 dyrektywy ptasiej oraz art. 6 ust. 2 w związku z art. 7 dyrektywy siedliskowej. Dokumentów planistycznych nie ustanowiono dla czterech obszarów specjalnej ochrony siedlisk (Narwiańskie Bagna, Ostoja Wigierska, Dolina Biebrzy, Jelonka) i trzech obszarów specjalnej ochrony ptaków (Bagienna Dolina Narwi, Ostoja Biebrzańska i Puszcza Augustowska)⁴⁷. Ponadto dwa spośród czterech PZO, które wyekspirowały w 2023 roku (dot. obszarów: Murawy w Haćkach i Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego) ustanowiono dopiero w latach 2024 i 2025, zaś dla pozostałych dwóch (Dolina Górnego Nurca i Ostoja w Dolinie Górnego Nurca) nadal nie ustanowiono nowych dokumentów planistycznych). Zagadnienie opisano szerzej w dalszej treści wystąpienia w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 148-149)

2.10. Siedem spośród 35 obszarów Natura 2000 występujących na terenie województwa podlaskiego wykracza poza teren parków narodowych. Dla jednego

⁴⁷ PZO nie posiada także obszar specjalnej ochrony ptaków Puszcza Piska położony na terenie województw: podlaskiego, warmińsko-mazurskiego oraz mazowieckiego. Za opracowanie planu odpowiadał Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Olsztynie.

z nich, tj. Puszczy Białowieskiej (PLC200004) ustanowiono PZO opracowany przez Białowieski Park Narodowy w części poza Parkiem. Aktualnie, na zlecenie RDOŚ, opracowywany jest kolejny dokument planistyczny - projekt PO dla części obszaru poza Parkiem. Dla pozostałych obszarów wykraczających poza granice parków narodowych, tj. Doliny Biebrzy, Narwiańskich Bagien, Bagienną Doliny Narwi, Ostoi Wigierskiej, Ostoi Biebrzańskiej i Puszczy Augustowskiej nie ustanowiono dokumentów planistycznych (zagadnienie opisano w punkcie 2.3.)

(akta kontroli str. 148-149)

2.11. W dniu 5 września 2024 r., w związku ze zbliżającymi się pracami nad opracowaniem aktualizacji planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 w województwie podlaskim, Regionalny Dyrektor zwrócił się do GDOŚ z prośbą o udzielenie informacji na temat przewidywanych terminów ustanowienia planów ochrony dla parków narodowych na terenie województwa, uwzględniających zakres Natura 2000, tj.: [1] projektu PO dla Narwiańskiego Parku Narodowego, z zakresem Natura 2000 Bagienna Dolina Narwi PLB200001 oraz Narwiańskie Bagna PLH200002, [2] projektu PO dla Wigierskiego Parku Narodowego z zakresem Natura 2000 Ostoja Wigierska PLH200004 oraz Puszcza Augustowska PLB200002, [3] projektu PO dla Biebrzańskiego Parku Narodowego z zakresem Natura 2000 Dolina Biebrzy PLH200008 i Ostoja Biebrzańska PLB200006. Wskazał, że z informacji uzyskanych od parków wynika, że wszystkie projekty planów ochrony oczekują na zatwierdzenie ministra właściwego do spraw środowiska, a ustanowienie PZO dla ww. obszarów Natura 2000 w części położonej poza parkami będzie możliwe dopiero po ustanowieniu PO dla poszczególnych parków narodowych.

W dniu 16 września 2024 r. Generalny Dyrektor wystąpił do Dyrektora Departamentu Ochrony Przyrody Ministerstwa Klimatu i Środowiska z prośbą o informacje, na jakim etapie są prace nad ustanowieniem planów ochrony dla Narwiańskiego PN, Wigierskiego PN oraz Biebrzańskiego PN oraz jaki jest planowany termin ich ustanowienia. Zwrócił jednocześnie uwagę, że ww. dokumenty powinny zawierać zakres planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000: Bagienna Dolina Narwi PLB200001, Narwiańskie Bagna PLH200002, Ostoja Wigierska PLH200004, Puszcza Augustowska PLB200002, Dolina Biebrzy PLH200008 oraz Ostoja Biebrzańska PLB200006, a ustanowienie tych planów jest niezbędne do ustanowienia przez RDOŚ planów zadań ochronnych dla ww. obszarów Natura 2000. Wskazał, że zgodnie z art. 28 pkt 11 ustawy o ochronie przyrody planu zadań ochronnych nie sporządza się dla obszaru Natura 2000 lub jego części, dla którego ustanowiono plan ochrony⁴⁸ dla parku narodowego, zawierający zakres planu zadań ochronnych. W związku z powyższym, dopiero po wejściu w życie planów ochrony dla Narwiańskiego PN, Wigierskiego PN oraz Biebrzańskiego PN, RDOŚ będzie mógł ustanowić plany zadań ochronnych ww. obszarów Natura 2000, dla terenów poza granicami parków narodowych.

Pismem z 14 października 2024 r. GDOŚ przekazał odpowiedź Zastępcy Dyrektora Departamentu Ochrony Przyrody w Ministerstwie Klimatu i Środowiska z 9 października 2024 r., z której wynikało, że projekty planów ochrony dla Narwiańskiego Parku Narodowego oraz Wigierskiego Parku Narodowego zostały zweryfikowane i do końca 2024 roku zostaną przekazane do uzgodnień wewnątrzresortowych, a ustanowienie planów ochrony dla tych parków, z uwagi na procedurę legislacyjną, powinno nastąpić do końca 2025 r. Wskazano również, że projekt planu ochrony dla Biebrzańskiego Parku Narodowego jest w trakcie weryfikacji po jego przesłaniu do Ministra Klimatu i Środowiska i - biorąc pod uwagę czas niezbędny do jej zakończenia, korekty projektu przez Park oraz dalszego procesu legislacyjnego - plan powinien być ustanowiony w I półroczu 2026 r.

⁴⁸ Dalej: „PO”.

Dla wymienionych obszarów ustanowione zostały tymczasowe cele ochrony. Zastępca Regionalnego Dyrektora wyjaśnił: *Opracowanie tymczasowych celów ochrony wynikało z konieczności zapewnienia warunków utrzymania i odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony, a także stanowiło działanie zaradcze umożliwiające rozpatrywanie wniosków o dofinansowanie inwestycji z funduszy UE, znajdujących się w strefie potencjalnego oddziaływania na obszary Natura 2000, które nie posiadają dokumentu planistycznego. Tymczasowe cele ochrony powinny być brane pod uwagę przez podmioty sprawujące nadzór nad obszarami Natura 2000 oraz w trakcie prowadzenia ocen oddziaływania planów, programów i przedsięwzięć na obszar Natura 2000. Tymczasowe cele ochrony powinny obowiązywać do czasu ustanowienia dokumentów planistycznych dla obszarów Natura 2000.*

(akta kontroli str. 1775, 1956-1957)

2.12. W okresie objętym kontrolą Regionalny Dyrektor nie uzgadniał projektów PUL, z zakresem, o którym mowa w art. 28 ust. 10 uop, dla obszarów Natura 2000 znajdujących się na terenie zarządzanym przez nadleśnictwa (w województwie podlaskim nie występują obszary Natura 2000, dla których dokumentem planistycznym jest PUL).

W latach 2019-2024 zaopiniowano natomiast 12 PUL⁴⁹ lub aneksów do nich, które dotyczyły wydzieł leśnych obejmujących obszar Natura 2000. RDOŚ zgłosił do nich uwagi, wskazując niezbędne działania minimalizujące⁵⁰ w celu uniknięcia potencjalnego negatywnego wpływu na poszczególne przedmioty ochrony, lub zaopiniował je negatywnie, w tym m.in:

⁴⁹ W tym: [1] PUL i aneks do PUL dla Nadleśnictwa Białowieża, [2] PUL i aneks do PUL dla Nadleśnictwa Browek, [3] PUL dla Nadleśnictwa Głęboki Bród, [4] PUL i aneks do PUL dla Nadleśnictwa Hajnówka, [5] PUL dla Nadleśnictwa Łomża, [6] PUL dla Nadleśnictwa Nowogród, [7] PUL dla Nadleśnictwa Pomorze, [8] PUL dla Nadleśnictwa Rajgród, [9] aneks do PUL dla Nadleśnictwa Supraśl, [10] PUL dla Nadleśnictwa Suwałki, [11] PUL dla Nadleśnictwa Szczebra, [12] PUL dla Nadleśnictwa Żednia. Wszystkie opinie wydano w trybie art. 54 ust. 1, art. 46 ust. 1 pkt 3 i ust. 2 oraz art. 57 ust. 1 pkt 2 o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie.

⁵⁰ Na przykład: [1] Prace związane z działaniami określonymi w PZO oraz niezbędne do wykonania w ramach PUL prowadzić poza okresem lęgowym ptaków czyli poza terminem od 1 marca do 31 sierpnia, [2] Działania na siedlisku grądu subkontynentalnego 9170 wykonywać w okresie zimowym przy pokrywie śnieżnej z wykorzystaniem szlaków zrywkowych. Pozostawiać część drzew martwych i zamierających w celu zapewnienia stałego dopływu i obecności drewna murszejącego w wydzieleniu (z wyłączeniem sytuacji stanowiących istotne zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego i pożarowego). Na siedliskach grądu subkontynentalnego 9170 utrzymać zasób martwego drewna w rozmiarze >20m³/ha, [3] Nie prowadzić prac w płatach siedliska 91D0 Bory i lasy bagienne, 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe, 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe, [4] Ze względu na możliwość występowania stanowisk gatunków chronionych, rzadkich i cennych w celu uniknięcia ich niszczenia przed rozpoczęciem działań przeprowadzić sprawdzenie dostępnych informacji o występowaniu gatunków cennych w wydzieleniu oraz lustrację powierzchni i zwrócić uwagę na miejsca obalania drzew, przebieg szlaków zrywkowych itp., [5] Nie prowadzić działań gospodarczych na terenie rezerwatów przyrody, [6] W obszarze Natura 2000 Puszcza Białowieńska nie prowadzić działań z zakresu odnowienia i zalesienia, [7] Pozostawiać podczas wykonywania zabiegów wszystkie drzewa dziuplaste w celu zapewnienia odpowiednich siedlisk dla takich gatunków ptaków jak m.in.: dzięcioł średni, dzięcioł białogrzbiety, dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł trójpalczasty, włochatka, sóweczka, siniak; z wyłączeniem sytuacji zagrażających bezpieczeństwu publicznemu i pożarowemu, [8] Prace w obrębie stanowisk takich gatunków jak: sasanka otwarta, leniec bezpodkwiatkowy, rzepik szczeciński prowadzić w okresie zimowym przy pokrywie śnieżnej (nie wprowadzać podszytu, podsadzeń w miejscach stanowisk tych gatunków), [9] Zapewnić stałą obecność drzew martwych i zamierających o odpowiednich parametrach (gatunek, pierśnica) w miejscach potencjalnych siedlisk gatunków takich jak: bogatek wspianały, zgniotek cynobrowy, ponurek Schneidera, średzinka, rozmiarz kolweński, konarek tajgowy, z wyłączeniem sytuacji zagrażających bezpieczeństwu publicznemu i pożarowemu, [10] W miejscu potencjalnych siedlisk dzięcioła zielonosiwego pozostawić podczas wykonywania zabiegów 2 - 3 osik w wieku ponad 50 lat na 1 ha lasu do naturalnej śmierci, z wyłączeniem sytuacji zagrażających bezpieczeństwu publicznemu i pożarowemu.

- W odniesieniu do trzech projektów PUL na lata 2022-2031⁵¹ dla nadleśnictw: Białowieża, Browsk i Hajnówka wydano opinię negatywną wskazując, że część zaplanowanych w nich zabiegów gospodarczych na trzech siedliskach przyrodniczych 9170 (grąd subkontynentalny), 91E0 (łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe) i 91D0 (bory i lasy bagienne) była sprzeczna z zapisami PZO dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska. Stwierdzone niezgodności polegały na projektowaniu w ponadstuletnich drzewostanach na siedliskach 9170 działań gospodarczych w postaci m.in: trzebieży późnej i wczesnej, czyszczenia późnego i wczesnego, rębni gniazdowej zupełnej i częściowej, rębni gniazdowej udoskonalonej, wprowadzenia II piętra, odnowienia luk i zrębów, uprzątnięcia płazowin i specjalnych zabiegów agrotechnicznych. Na siedliskach 91E0 niezgodność polegała na rębni stopniowej gniazdowej udoskonalonej, trzebieży późnej i wczesnej, czyszczeniach późnych i wprowadzeniu odnowienia II piętra. Natomiast na siedlisku 91D0 (w Nadleśnictwie Hajnówka) zaplanowano rębnię gniazdową częściową i wprowadzenie odnowienia II piętra. Do dnia zakończenia kontroli opiniowane dokumenty nie zostały zatwierdzone przez Ministra Klimatu i Środowiska, stąd brak możliwości oceny czy uwagi zgłoszone przez RDOŚ zostały uwzględnione.
- W związku z szeregiem kolizji z zadaniami ochronnymi zawartymi w PZO dla obszaru Natura 2000 Ostoja Knyszyńska 11 marca 2019 r. negatywnie zaopiniowano projekt PUL dla Nadleśnictwa Żednia na lata 2019 – 2028⁵². Z analizy przedłożonej RDOŚ dokumentacji wynikało, że na dwóch obszarach (obręb Michałowo⁵³ i Zajma⁵⁴) zajętych przez siedlisko borów i lasów bagiennych (91D0) zaplanowano rębnie zupełne, podczas gdy – zgodnie z zadaniami ochronnymi wskazanym w PZO – obszary te zostały wyłączone z gospodarki rębnej z dopuszczeniem działań pielęgnacyjnych siedliska 91D0-5 (borealna świerczyna na torfie) i 91D0-6 (brzezina bagienna) i z działań gospodarczych siedliska 91D0-2 (bór sosnowy bagienny). Dodatkowo na szeregu działek objętych zgodnie z PZO wyłączeniem z działań gospodarczych zaplanowano użytkowanie przedrębne. RDOŚ wskazał również na rozbieżności pomiędzy inwentaryzacją siedlisk wykonaną w ramach opracowywania PZO, a inwentaryzacją siedlisk przekazaną w ramach postępowania dotyczącego zaopiniowania PUL dla lasu Nadleśnictwa Żednia. Zgodnie z zapisami PZO siedlisko 91D0 znajduje się na znacznie większej powierzchni niż ta, która została ujęta w inwentaryzacji wykonanej na potrzeby PUL. Tak różne dane przestrzenne uniemożliwiały pełną identyfikację wszystkich zabiegów podejmowanych na tym siedlisku. Dodatkowo w PZO ujęto zadania ochronne dla ptaków objętych ochroną strefową gatunków chronionych (m.in. bielika i orlika krzykliwego) polegające na niestosowaniu rębni zupełnych, częściowych i gniazdowych (przy dopuszczeniu rębni stopniowej i przerebowej) w istniejących strefach ochrony okresowej oraz pozostawieniu w nich drzew nadających się do założenia gniazd. Tymczasem w części stref ochrony okresowej ptaków (głównie w obrębie Hieronimowo) zaplanowano rębnię zupełną, częściową i okresową. Ponownie złożony projekt PUL, po uwzględnieniu uwag RDOŚ, został 11 maja 2019 r. pozytywnie zaopiniowany przez Regionalnego Dyrektora. Jednocześnie, ze względu na rozbieżności danych dotyczących jakości i wielkości powierzchni siedlisk przyrodniczych zawartych w PZO dla obszaru Ostoja Knyszyńska z danymi zawartymi w PUL, zalecono aby do czasu ewentualnej korekty granic siedlisk przyrodniczych nadleśnictwo stosowało wymogi wynikające z działań

⁵¹ Opinie RDOŚ z 23 i 24 lutego 2024 r.

⁵² Opinia z 11 marca 2019 r.

⁵³ Na działce nr 200207_5.0042.AR_4.168 o powierzchni 17152 m².

⁵⁴ Na działce nr 200204_2.0012.AR_1.723 o powierzchni 2860 m².

ochronnych określonych w PZO, a w szczególności wyłączyło z działań gospodarczych (w tym pielęgnacyjnych) siedlisko 91D0.

- Negatywnie zaopiniowano projekt PUL dla Nadleśnictwa Suwałki na lata 2023 – 2032⁵⁵, w którym zostały zaplanowane rębnie zupełne na siedliskach 9170 Grądy subkontynentalne i 91D0 Bory i lasy bagienne obszaru Natura 2000 Ostoja Augustowska⁵⁶ (na których stwierdzono występowanie sasanki otwartej i haczykowca błyszczącego) i siedlisku 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (z podlegającymi ochronie: mopkiem, skójką gruboskorupową i rzepikiem szczeciniastym). W opinii RDOŚ pozostawienie zapisów PUL w obecnym stanie może nie pozwolić na zachowanie cennych siedlisk przyrodniczych, i przez to wpłynąć na integralność obszaru Natura 2000. Do dnia zakończenia kontroli projekt PUL nie został zatwierdzony przez Ministra Klimatu i Środowiska, stąd brak możliwości oceny czy uwagi zgłoszone przez RDOŚ zostały uwzględnione.
- Negatywnie zaopiniowano projekt PUL dla Nadleśnictwa Szczebra na lata 2024-2033⁵⁷, w którym zaplanowane zostały zabiegi gospodarcze m.in. w postaci rębni złożonych na siedlisku 91D0 – Bory i lasy bagienne występującym na obszarze Natura 2000 Dolina Górnej Rospudy oraz zupełnych na siedliskach: 9170 (grądy subkontynentalne), 91D0 (bory i lasy bagienne), 91E0 (łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe) na obszarze Natura 2000 Ostoja Augustowska. W planach zadań ochronnych siedliska te zostały wyłączone z użytkowania rębno. Nadleśnictwo 31 stycznia 2024 r. ponownie złożyło wnioski o zaopiniowanie uzupełnionego projektu PUL. RDOŚ, po analizie skorygowanej dokumentacji, pismem z 7 marca 2024 r. zwrócił się do RDLP w Białymstoku o przedstawienie wyjaśnień, czy w wydzieleniach leśnych z zaplanowanymi zabiegami gospodarczymi wykorzystano wyniki inwentaryzacji siedlisk przyrodniczych w obszarze Natura 2000 Ostoja Augustowska, wykonanej na zlecenie RDOŚ w ramach projektu „Inwentaryzacja cennych siedlisk przyrodniczych kraju, gatunków występujących w ich obrębie oraz stworzenie Banku Danych o Zasobach Przyrodniczych”. Do dnia zakończenia kontroli RDLP nie przedstawiła stosownych wyjaśnień.
- Negatywnie zaopiniowano projekt PUL dla Nadleśnictwa Pomorze na lata 2023-2032⁵⁸, w którym zaplanowano zabiegi gospodarcze, w tym rębnie zupełne w miejscu występowania niektórych gatunków ptaków (według danych będących w posiadaniu RDOŚ w Białymstoku, na gruntach objętych tym PUL w ramach obszaru Natura 2000 Puszcza Augustowska stwierdzono występowanie m.in. jarzabka, lelka, lerki, siniaka, sóweczki, trzmielojada, włochatki, zimorodka, dzięcioła czarnego, dzięcioła zielonosiwego). Zgodnie z dokumentacją PZO wspomnianego obszaru, dla zapewnienia ochrony siedlisk tych gatunków zalecono m.in. utrzymanie na poziomie nadleśnictw drzewostanów w wieku powyżej 120 lat, a także zaniechanie stosowania rębni zupełnej w drzewostanach w wieku 150 lat i starszych. RDOŚ w wydanej opinii zaleciła, aby w ramach planowanych prac urzędniowych, utrzymywać drzewostany w wieku powyżej 120 lat oraz zaniechać stosowania rębni zupełnej w drzewostanach w wieku 150 lat i starszych, wykonywać zabiegi gospodarcze poza okresem lęgowym i pozostawić drzewa dziuplaste. Po ponownym złożeniu wniosku i uwzględnieniu uwag RDOŚ projekt PUL został pozytywnie zaopiniowany 16 lutego 2024 r.

⁵⁵ Opinia z 21 sierpnia 2023 r.

⁵⁶ Łączna powierzchnia zabiegów zaplanowanych na siedlisku 9170 wynosiła 6,6 ha co stanowi 0,3 % siedliska (według SDF).

⁵⁷ Opinia z 18 stycznia 2024 r.

⁵⁸ Opinia z 31 października 2023 r.

- Pozytywnie zaopiniowano aneks do PUL Nadleśnictwa Supraśl na lata 2016-2025⁵⁹, sporządzony w związku z powstaniem szkód w drzewostanach Puszczy Knyszyńskiej na skutek wystąpienia huraganowych wiatrów 17 czerwca 2016 r. W dokumencie tym zostały zaplanowane rębnie zupełne na trzech siedliskach wchodzących w skład obszaru Natura 2000 Ostoja Knyszyńska, tj. na 0,08% powierzchni siedliska 9170 – Grąd subkontynentalny, na 0,03% powierzchni siedliska 91D0– Bory i lasy bagienne oraz na 0,01% powierzchni siedliska 91E0 - Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe. Regionalny Dyrektor wyjaśnił: (...) *Nawałnica wystąpiła w pierwszym roku obowiązywania w Nadleśnictwie Supraśl planu urzędzenia lasu na lata 2016-2025. Szkody w mniejszym lub większym stopniu dotknęły powierzchni praktycznie całego nadleśnictwa. Aneks do PUL Nadleśnictwa Supraśl został wykonany na skutek szkód powstałych w drzewostanach Puszczy Knyszyńskiej przez wystąpienie huraganowych wiatrów. Aneks przewidywał m.in. wykonanie na powierzchniach „pokłękowych” rębni zupełnych na trzech siedliskach przyrodniczych będących przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Ostoja Knyszyńska (9170 – Grąd subkontynentalny, 91D0– Bory i lasy bagienne, 91E0 - Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe). Huragany oraz silne wiatry o mniejszym zasięgu terytorialnym powodują szkody głównie w starych drzewostanach, uprzednio uszkodzonych przez wcześniejszy wiatr lub inne czynniki. Wiatr nie niszczy zwykle całego drzewostanu, ale tworzy w nim luki zbliżone wielkością i kształtem do gniazd. Zaplanowane grupy czynności (w tym przypadku m.in. rębnia zupełna) wynikało głównie z rodzaju uszkodzeń. RDOŚ na podstawie dostępnej dokumentacji (Plan zadań ochronnych obszaru Natura 2000 Ostoja Knyszyńska, Prognoza Oddziaływania na środowisko aneksu do PUL Nadleśnictwa Supraśl, Standardowy Formularz Danych) przeanalizował możliwość wykonania rębni na ww. siedliskach (...) Realny wpływ wykonania rębni na siedliska będące przedmiotami ochrony w obszarze prezentuje się następująco: Powierzchnia grądu (9170) w Ostoji Knyszyńskiej wynosi 13560,57 ha. Rębnię zupełną zaplanowano w 25 wydzieleniach na łącznej powierzchni ok. 11 ha, co stanowi 0,08 % pow. siedliska w obszarze Natura 2000. Powierzchnia borów i lasów bagiennych (91D0) w Ostoji Knyszyńskiej wynosi 5387,5 ha. Rębnię zupełną zaplanowano na niewielkich płatach w 10 wydzieleniach na powierzchni łącznej 1,65 ha, co stanowi 0,03 % pow. siedliska w obszarze Natura 2000. Jednocześnie jako działanie minimalizujące przewidziano pozostawianie kęp ekologicznych. Powierzchnia łęgów (91E0) w Ostoji Knyszyńskiej wynosi 2301,88 ha. Rębnię zupełną zaplanowano na niewielkich płatach w 4 wydzieleniach na powierzchni łącznej 0,26 ha, co stanowi 0,01 % pow. siedliska w obszarze Natura 2000. Również przewidziano pozostawianie kęp ekologicznych. Po dokonaniu analizy, wskazano na brak znaczącego negatywnego wpływu planowanych działań na wymienione siedliska będące przedmiotami ochrony obszaru Natura 2000 Ostoja Knyszyńska. W tym miejscu należy podkreślić, iż przez znaczące negatywne oddziaływanie na obszar Natura 2000 - rozumie się oddziaływanie na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności działania mogące: pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, lub pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami. Jednocześnie zaznaczyć należy, iż zgodnie z zapisami aneksu PUL po wykonaniu rębni zostanie wprowadzone odnowienie.* (akta kontroli str. 426-459, 1698-1699)

2.13. Regionalny Dyrektor terminowo przekazywał Generalnemu Dyrektorowi oceny realizacji celów ochrony obszarów Natura 2000 (zagadnienie opisano również

⁵⁹ Opinia z 26 kwietnia 2022 r.

w pkt. 2.8. wystąpienia), w formie zestawień zawierających: [1] listy obszarów, dla których ustanowiono dokumenty planistyczne lub będących w trakcie opracowania; [2] listy oddziaływań i zagrożeń dla poszczególnych siedlisk/gatunków (obejmujących: kod oddziaływania / zagrożenia, ranking oddziaływania / zagrożenia – z określeniem duże czy średnie znaczenie, kod oddziaływania / zagrożenia w SDF, źródło informacji); [3] listy działań ochronnych dla siedlisk / gatunków (obejmujące: status działania, główny cel podjętych działań, lokalizację podjętych działań, efekty działań – kiedy działania zaczynają neutralizować zagrożenia i przynosić pozytywne rezultaty, listę głównych działań ochronnych, informacje dodatkowe).

Podstawę sporządzenia ocen stanowiły informacje o działaniach ochronnych realizowanych na zlecenie RDOŚ na rzecz przedmiotów ochrony w obszarach Natura 2000, a także pozyskane od innych podmiotów/instytucji, w tym np. od: Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych, Suwalskiego Parku Krajobrazowego i Stowarzyszenia Miłośników SPK „Kraina Hańczy”, Polskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie, WWF Polska, Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego, Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej, Białowieskiego Parku Narodowego, Biebrzańskiego Parku Narodowego, Narwiańskiego Parku Narodowego, Wigierskiego Parku Narodowego.

W perspektywie 2013-2018 ocenami objęto:

- 28 siedlisk przyrodniczych - w 25 przypadkach określono i podjęto działania ochronne – w 24 ich celem było zachowanie obecnego zasięgu, powierzchni lub struktury i funkcji siedliska⁶⁰, zaś w jednym – odtworzenie struktury i funkcji siedliska, w tym statusu gatunków typowych⁶¹. W dwóch przypadkach nie wskazano i nie podjęto działań ochronnych⁶². W odniesieniu do 16 siedlisk założono krótkoterminowe rezultaty działań ochronnych (do osiągnięcia w okresie 2013-2018), w odniesieniu do ośmiu – średnioterminowe (w dwóch następnych okresach raportowania 2019-2030), w przypadku dwóch siedlisk – rezultaty długoterminowe (po 2030 r.), natomiast w dwóch przypadkach nie wskazano terminu osiągnięcia efektu.
- 53 gatunki zwierząt (dot. dyrektywy siedliskowej) – w 19 przypadkach⁶³ określono i podjęto działania ochronne, których celem było zachowanie obecnego zasięgu,

⁶⁰ Dotyczyły one następujących siedlisk: 91D0 Bory i lasy bagienne i brzożowo-sosnowe bagienne lasy borealne, 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe i olsy źródłiskowe, 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe, 9110 Ciepłolubne dąbrowy, 91T0 Sosnowy bór chrobotkowy, 2330 Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi, 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki z podwodnymi łąkami ramienic, 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z Nympheion, Potamion, 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników, 3270 Zalewane muliste brzegi rzek z roślinnością *Chenopodium rubri* p.p. i *Bidention*, 4030 Suche wrzosowiska, 5130 Formacje z jałowcem pospolitym na wrzosowiskach lub nawapiennych murawach, 6120 Ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe, 6210 Murawy kserotermiczne i ciepłolubne murawy z *Asplenion septentrionalis* *Festucion pallentis*, 6230 Górskie i niżowe murawy bliźniczkowe (Nardion - płyty bogate florystycznie), 6440 Łąki selernicowe, 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie, 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny.

⁶¹ Dotyczyło to siedliska 7120 Torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji.

⁶² Dotyczyło to siedlisk: 7210 Torfowiska nakredowe i 7220 Źródłiska wapienne ze zbiorowiskami *Cratoneurion commutati*.

⁶³ Dotyczyło to następujących gatunków: 1060 czerwończyk nieparek, 1084 pachnica dębowa, 1130 boleń, 1145 piskorz, 1166 traszka grzebieniasta, 1308 mopek, 1361 ryś, 1393 sierpowiec błyszczący, 1437 leniec bezpodkwiatkowy, 1477 sasanka otwarta, 1528 skalnica torfowiskowa, 1617 starodub łąkowy, 1902 obuwik pospolity, 1903 lipiennik Loesela, 1939 rzepik szczeciniasty, 2647 żubr, 4030 szlaczkoń szafraniec, 4038 czerwończyk fioletek, 6169 przeplatka matura.

populacji i/lub siedliska gatunku, w 26⁶⁴ nie określono i nie podjęto działań ochronnych, w siedmiu⁶⁵ określono je ale nie podjęto, w jednym zaś wskazano, że działania są potrzebne, lecz ich nie określono⁶⁶. W przypadku siedmiu gatunków (czerwończyk nieparek, pachnica dębowa, mopek, sierpowiec błyszczący, leniec bezpodkwiatkowy, skalnica torfowiskowa i lipiennik Loesela) założono krótkoterminowe rezultaty działań ochronnych (do osiągnięcia w okresie 2013-2018), w odniesieniu do 10 gatunków (boleń, piskorz, traszka grzebieniasta, sasanka otwarta, starodub łąkowy, obuwik pospolity, rzepik szczeciniasty, szlaczkoń szafraniec, czerwończyk fioletek i przeplatka maturna) – średnioterminowe (w dwóch następnych okresach raportowania 2019-2030), natomiast w przypadku dwóch gatunków (żubr i ryś) – rezultaty długoterminowe (po 2030 r.).

- 73 gatunki ptaków (dot. dyrektywy ptasiej) - w 31 przypadkach⁶⁷ określono i podjęto działania ochronne, których celem były: wzrost wielkości populacji i/lub poprawa dynamiki populacji (poprawa sukcesu reprodukcyjnego, redukcja śmiertelności, poprawa struktury wieku/płci) lub zachowanie obecnego zasięgu, populacji i/lub siedliska gatunku, w 42⁶⁸ nie określono i nie podjęto działań ochronnych. W przypadku 20 gatunków założono średnioterminowe rezultaty działań ochronnych (do osiągnięcia w okresie 2013-2018) natomiast w przypadku 11 (bocian czarny, bocian biały, rybitwa rzeczna, sóweczka, włośchatka, dzięcioł czarny, dzięcioł białogrzbisty, dzięcioł trójpalczasty, głuszec, orlik krzykliwy, batalion) rezultaty długoterminowe (po 2030 r.). (akta kontroli str. 369-383)

Z informacji przekazanych do GDOŚ w ramach raportowania za lata 2019-2024, wynika że nadal nie podjęto działań ochronnych wobec ośmiu gatunków zwierząt objętych dyrektywą siedliskową oraz 12 gatunków ptaków objętych dyrektywą ptasią. W raporcie nie wskazano także, czy były realizowane działania ochronne wobec kolejnych siedmiu gatunków zwierząt objętych dyrektywą siedliskową. Nie ujęto w nim również siedliska - 7220 Źródłiska wapienne ze zbiorowiskami *Cratoneurion commutat* oraz 10 gatunków ptaków wymienionych w perspektywie

⁶⁴ Dotyczyło to gatunków: 1032 skójką gruboskorupowa, 1037 trzepla zielona, 1042 zalotka większa, 1081 pływak szerokobrzegi, 1082 kreślinek nizinny, 1085 bogatek wspaniały, 1086 zgmiotek cynobrowy, 1098 minóg czarnomorski, 1146 koza złotawa, 1149 koza, 1163 głowacz białopłetwy, 1188 kumak nizinny, 1324 nocek duży, 1337 bóbr europejski, 1352 wilk, 1355 wydra, 1516 aldrawanda pęcherzykowata, 1920 ponurek Schneidera, 1923 średzinka, 1924 pogrzybnica, 1925 rozmiarz kolweński, 4021 konarek tajgowy, 4026 zagłębek bruzdkowany, 4056 zatoczek łamliwy, 5339 różanka.

⁶⁵ Były to następujące gatunki: 1013 poczwarówka Geyera, 1014 poczwarówka zwężona, 1016 poczwarówka jajowata, 1065 przeplatka aurinia, 1071 strzępotek edypus, 1083 jelonek rogacz, 4042 modraszek eroides.

⁶⁶ Dotyczyło to żółwia błotnego (1220).

⁶⁷ Dotyczyło to następujących gatunków: A005 perkoz dwuczuby, A006 perkoz rdzawoszyi, A021 bąk, A030 bocian czarny, A031 bocian biały, A054 rozeniec, A067 gągoł krzykliwy, A070 nurogęś, A081 błotniak stawowy, A084 błotniak łąkowy, A118 wodnik, A119 kropiatka, A162 krwawodziób, A193 rybitwa rzeczna, A215 puchacz, A217 sóweczka, A223 włośchatka, A236 dzięcioł czarny, A239 dzięcioł białogrzbisty, A241 dzięcioł trójpalczasty, A614 rycyk, A659 głuszec, A768 kulik wielki, A858 orlik krzykliwy, A861 batalion, A876 cietrzew, A122 derkacz, A142 czajka, A153 kszyk, A154 dubelt, A294 wodniczka.

⁶⁸ Dotyczyło to gatunków: A038 łabędź krzykliwy, A052 cyraneczka zwyczajna, A072 trzmielojad, A073 kania czarna, A074 kania ruda, A075 bielik, A080 gadożer, A104 jarząbek, A125 łyska, A127 żuraw, A136 sieweczka rzeczna, A165 samotnik, A166 łączak, A197 rybitwa czarna, A198 rybitwa białoskrzydła, A207 gołąb siniak, A222 uszatka błotna, A224 lelek, A229 zimorodek, A231 kraska, A232 dudek, A234 dzięcioł zielonosiwy, A246 lerka, A286 drożdżik, A298 trzciniak, A307 jarzębatka, A320 muchołówka mała, A338 gąsiorek, A344 orzechówka, A369 krzyżodziób świerkowy, A371 dziwonionia, A394 gęś białoczelna, A480 podróżniczek, A608 pliszka cytrynowa, A734 rybitwa białowąsa, A855 świstun, A857 płaskonos, A862 mewa mała, A868 dzięcioł średni, A885 rybitwa białoczelna, A892 zielonka, A894 rybitwa wielkodzioba.

2013-2018. Zagadnienie opisano szerzej w dalszej treści wystąpienia w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*. (akta kontroli str. 404-421)

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

Stwierdzone
nieprawidłowości

1. Regionalny Dyrektor ustanowił cele i środki ochronne na:

- ośmiu obszarach siedliskowych (Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie, Torfowiska Gór Sudawskich, Dolina Szeszupy, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Ostoja Suwalska, Jeleniewo, Dolina Pisy oraz Puszcza Białowieska⁶⁹) od 6 lat i 4 miesięcy (w przypadku Jeleniewa i Ostoi Suwalskiej) do 13 lat i 8 miesięcy (w przypadku Doliny Pisy) po ich zatwierdzeniu przez KE, tj. z naruszeniem art. 4 ust. 4 dyrektywy siedliskowej oraz postępując niezgodnie z zasadą pierwszeństwa,
- dwóch obszarach ptasich od 9 lat i 5 miesięcy (Dolina Górnej Narwi) do 9 lat i 6 miesięcy (Puszcza Knyszyńska) po dacie ich klasyfikacji przez Polskę, tj. z naruszeniem art. 3 dyrektywy ptasiej oraz art. 6 ust. 2 w związku z art. 7 dyrektywy siedliskowej, oraz postępując niezgodnie z zasadą pierwszeństwa. (akta kontroli str. 148-149)

Zgodnie z art. 4 ust. 4 dyrektywy siedliskowej po zatwierdzeniu terenu mającego znaczenie dla Wspólnoty, państwa członkowskie możliwie najszybciej, nie później niż w ciągu 6 lat, wyznaczają ten teren jako specjalny obszar ochrony, ustalając priorytetowe działania w świetle znaczenia tych terenów dla zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, typu siedliska przyrodniczego (...) a także do celów spójności Natury 2000 oraz w świetle zagrożenia degradacją lub zniszczeniem, na które narażone są te tereny.

Na podstawie art. 3 dyrektywy ptasiej, państwa członkowskie podejmują wszelkie niezbędne środki w celu ochrony, zachowania lub przywrócenia wystarczającej różnorodności i obszaru naturalnych siedlisk wszystkich gatunków ptactwa. Z kolei art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej stanowi, że państwa członkowskie podejmują odpowiednie działania w celu uniknięcia na specjalnych obszarach ochrony pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, jak również w celu uniknięcia niepokojenia gatunków, dla których zostały wyznaczone takie obszary, o ile to niepokojenie może mieć znaczenie w stosunku do celów niniejszej dyrektywy. Obowiązki określone m.in. w ww. przepisie zastępują obowiązki wynikające z art. 4 ust. 4 zdanie pierwsze dyrektywy ptasiej, o czym stanowi art. 7 dyrektywy siedliskowej.

Regionalny Dyrektor wyjaśnił: *Proces planistyczny prowadzący do opracowania i ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 jest procesem bardzo złożonym, wymagającym zaangażowania zarówno RDOŚ, jak też zespołu różnych ekspertów przyrodniczych. Dlatego też istniała konieczność pozyskania odpowiednich środków finansowanych niezbędnych do opracowania projektów PZO. Pierwsze plany zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 w województwie podlaskim oraz na terenie całej Polski były opracowywane w ramach realizowanego w latach 2009 - 2015 projektu POIS.05.03.00-00-186/09 pn. „Opracowanie planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 na obszarze Polski”. W ramach przedmiotowego projektu opracowane zostały m.in. projekty PZO dla obszarów Natura 2000 Jeleniewo, Ostoja Suwalska, Puszcza Knyszyńska, Dolina Górnej Narwi i Ostoja w Dolinie Górnej Narwi. Natomiast w ramach projektów dofinansowanych przez WFOŚiGW w Białymstoku (pn.: „Natura 2000 Dolina Szeszupy i Torfowiska Gór Sudawskich – projekty planów zadań ochronnych”, „Natura 2000 Mokradła*

⁶⁹ Obszar mieszany PLC.

Kolneńskie i Kurpiowskie – projekt planu zadań ochronnych”), realizowanych przez RDOŚ w Białymstoku w 2013 r., opracowane zostały projekty PZO dla obszarów Natura 2000: Dolina Szeszupy, Torfowiska Gór Sudawskich oraz Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie. Ponadto należy mieć na uwadze, że w 2010 r. został opracowany projekt wytycznych GDOŚ pn. „Opracowanie planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000” (zatwierdzony 12 grudnia 2012 r.), które stanowiły podstawowe kompendium wiedzy w zakresie zaleceń i wytycznych dotyczących opracowania planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000.

Dolina Pisy PLH200023: Projekt PZO został opracowany na zlecenie RDOŚ w Białymstoku w 2014 r. W związku z pozyskaniem nowych danych przyrodniczych dla niektórych przedmiotów ochrony obszaru w kolejnych latach, projekt PZO wymagał aktualizacji. W 2023 r. projekt zarządzenia w sprawie ustanowienia PZO został zaktualizowany. W marcu 2024 r. zostały przeprowadzone ponowne konsultacje społeczne projektu PZO. W dniu 06.09.2024 r. projekt zarządzenia w sprawie ustanowienia PZO dla obszaru Natura 2000 Dolina Pisy został przesłany do uzgodnienia do Wojewody Podlaskiego. Przewidywany termin ustanowienia tego dokumentu planistycznego: do końca 2024 roku. (PZO został ustanowiony zarządzeniem Regionalnego Dyrektora z 25 października 2024 r.)⁷⁰.

W odniesieniu do obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska, wyjaśniamy iż projekt PZO dla tego obszaru z wyłączeniem powierzchni Białowieskiego Parku Narodowego został opracowany na zlecenie Białowieskiego Parku Narodowego w 2012 roku, co wynikało z obowiązujących wówczas przepisów prawnych. Wyłączenie Białowieskiego PN z prac nad projektem PZO wynikało, z tego że Park opracował odrębny dokument planistyczny, tj. plan ochrony dla Białowieskiego Parku Narodowego z zakresem obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska. Ustanowienie planu ochrony dla Białowieskiego Parku Narodowego nastąpiło na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 7 listopada 2014 roku. W związku z tym, dopiero po ustanowieniu planu ochrony dla Białowieskiego PN możliwe było ustanowienie PZO dla części obszaru poza Parkiem – na mocy zarządzenia RDOŚ w Białymstoku z dnia 06.11.2015. (akta kontroli str. 471-475, 1962-1963)

Należy jednocześnie zwrócić uwagę na dużą złożoność, specyfikę i ilość zadań realizowanych przez RDOŚ w zakresie dotyczącym zarządzania obszarami Natura 2000 w województwie podlaskim, a także na wynikające z tego faktu braki kadrowe w RDOŚ w Białymstoku. Według opinii RDOŚ w Białymstoku, konieczne jest zaangażowanie dodatkowych środków finansowych (co najmniej 2 etaty) na realizację zadań dotyczących sprawowania nadzoru i koordynowania funkcjonowania obszarów Natura 2000 w województwie podlaskim.

(akta kontroli str. 472-475)

W przypadku błędnej transpozycji przepisów prawa unijnego do systemu prawa krajowego, należy uwzględnić zasadę pierwszeństwa dotyczącą nadrzędności prawa wspólnotowego nad prawem krajowym państw członkowskich. W ocenie NIK w świetle tej zasady, ww. postępowanie Regionalnego Dyrektora było niezgodne z prawem UE.

2. Regionalny Dyrektor nie ustanowił celów i środków ochronnych na:

- czterech obszarach siedliskowych (Narwiańskie Bagna, Ostoja Wigierska, Dolina Biebrzy i Jelonka) w terminie do 6 lat od zatwierdzenia przez KE terenu mającego znaczenie dla Wspólnoty, naruszając tym samym art. 4 ust. 4 dyrektywy siedliskowej oraz postępując niezgodnie z zasadą pierwszeństwa,
- trzech obszarach ptasich (Bagienna Dolina Narwi, Ostoja Biebrzańska i Puszcza Augustowska) najpóźniej w dacie ich klasyfikacji, naruszając tym

⁷⁰ Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z dnia 28 października 2024 r., poz. 4750.

samym art. 3 dyrektywy ptasiej oraz art. 6 ust. 2 w związku z art. 7 dyrektywy siedliskowej, postępując niezgodnie z zasadą pierwszeństwa.

(akta kontroli str. 148-149)

Uwzględniając zasadę pierwszeństwa dotyczącą nadrzędności prawa wspólnotowego nad prawem krajowym państw członkowskich, w ocenie NIK ww. postępowanie Regionalnego Dyrektora było niezgodne z prawem UE.

Obszary siedliskowe zostały zatwierdzone na mocy decyzji KE w 2008 r., 2009 r., 2011 r. oraz w 2013 r. Opóźnienie w ustanawianiu celów i środków ochronnych dla tych obszarów wyniosło od pięciu do 10 lat od dnia zatwierdzenia obszaru przez KE. Obszary ptasie zaklasyfikowano na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska z 2004⁷¹ i 2008 r.⁷². Opóźnienia w ustanawianiu celów i środków ochronnych dla tych obszarów wyniosły od 16 do 20 lat od dnia klasyfikacji obszaru przez Polskę⁷³.

Zgodnie z art. 4 ust. 4 dyrektywy siedliskowej po zatwierdzeniu terenu mającego znaczenie dla Wspólnoty zgodnie z procedurą państwa członkowskie możliwie najszybciej, nie później niż w ciągu sześciu lat, wyznaczają ten teren jako specjalny obszar ochrony, ustalając priorytetowe działania w świetle znaczenia tych terenów dla zachowania lub odtworzenia, we właściwym stanie ochrony, typu siedliska a także do celów spójności Natury 2000 oraz w świetle zagrożenia degradacją lub zniszczeniem, na które narażone są te tereny.

Na podstawie art. 3 dyrektywy ptasiej państwa członkowskie podejmują wszelkie niezbędne środki w celu ochrony, zachowania lub przywrócenia wystarczającej różnorodności i obszaru naturalnych siedlisk wszystkich gatunków ptactwa. Z kolei art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej stanowi, że państwa członkowskie podejmują odpowiednie działania w celu uniknięcia na specjalnych obszarach ochrony pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, jak również w celu uniknięcia niepokojenia gatunków, dla których zostały wyznaczone takie obszary, o ile to niepokojenie może mieć znaczenie w stosunku do celów niniejszej dyrektywy. Obowiązki określone m.in. w ww. przepisie zastępują obowiązki wynikające z art. 4 ust. 4 zdanie pierwsze dyrektywy ptasiej, o czym stanowi art. 7 dyrektywy siedliskowej.

Regionalny Dyrektor wyjaśnił: *Jelonka PLH200019: Projekt PZO został opracowany na zlecenie RDOŚ w Białymstoku w 2013 r. Ustanowienie PZO dla tego obszaru było utrudnione ze względów formalnych, ponieważ część obszaru pokrywa się z rezerwatem przyrody Jelonka, który został utworzony w celu zabezpieczenia przebiegu sukcesji wtórnej na porzuconych jałowych gruntach porolnych (czyli ochrona bierna). Natomiast z opracowanego projektu PZO wynikała potrzeba przeprowadzenia działań ochrony czynnej dla przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000 Jelonka. W 2023 r. Zarządzeniem RDOŚ w Białymstoku zostały zmienione cele ochrony rezerwatu, aby możliwe było wykonywanie także ochrony czynnej. W 2024 r. rozpoczęła się realizacja zadania dofinansowanego ze środków NFOŚiGW, dotyczącego opracowania projektu planu ochrony dla rezerwatu przyrody Jelonka z zakresem obszaru Natura 2000 Jelonka. Zakończenie tych prac planowane jest do końca 2024 r. Natomiast opracowanie projektu PZO dla części obszaru Natura 2000 poza rezerwatem przyrody Jelonka (z aktualizacją danych przyrodniczych), zostało ujęte w planowanym projekcie strategicznym ze środków FEnIKS (PZO3) - planowane opracowanie projektu PZO w 2025 roku.*

⁷¹ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. z 2004 r. nr 229 poz. 2313).

⁷² Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 października 2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. z 2008 r. nr 198 poz. 1226).

⁷³ Wg stanu na koniec 2024 r.

Projekt planu ochrony dla Narwiańskiego Parku Narodowego z zakresem obszaru Natura 2000 Narwiańskie Bagna oczekuje na zatwierdzenie ministra właściwego do spraw środowiska. Termin ustanowienia tego dokumentu planistycznego jest niemożliwy do określenia, bo nie zależy od RDOŚ w Białymstoku. Część obszaru Natura 2000 położona poza granicami Narwiańskiego Parku Narodowego nie posiada dokumentu planistycznego, ponieważ jest to niewielki powierzchniowo obszar (około 25 ha), stanowiący zaledwie 0,37% całkowitej powierzchni obszaru Natura 2000 (...) RDOŚ planuje uwzględnić w ramach projektu FEnIKS PZO3 opracowanie dokumentu planistycznego dla tego obszaru (w części położonej poza granicami parku narodowego). Ujęcie tego obszaru w ww. projekcie nastąpi w ramach kolejnych aktualizacji harmonogramu projektu.

Projekt planu ochrony dla Narwiańskiego Parku Narodowego z zakresem obszaru Natura 2000 Bagienna Dolina Narwi oczekuje na zatwierdzenie ministra właściwego do spraw środowiska. Termin ustanowienia tego dokumentu planistycznego jest niemożliwy do określenia, bo nie zależy od RDOŚ w Białymstoku. Projekt dokumentu planistycznego w części poza Narwiańskim Parkiem Narodowym został opracowany przez Park, ale wymaga aktualizacji danych przyrodniczych. Opracowanie dokumentu planistycznego (PZO) dla części obszaru poza parkiem narodowym (z aktualizacją danych przyrodniczych) zostało ujęte w planowanym projekcie strategicznym ze środków FEnIKS (PZO3) - planowane opracowanie projektu PZO w latach 2026-2027.

Projekt planu ochrony dla Wigierskiego Parku Narodowego z zakresem obszaru Natura 2000 Puszcza Augustowska oraz projekt PZO dla części obszaru położonej poza Parkiem, zostały opracowane przez Wigierski Park Narodowy i przekazane dla RDOŚ w 2016 r. Projekt planu ochrony dla Wigierskiego Parku Narodowego z zakresem obszaru Natura 2000 Puszcza Augustowska oczekuje na zatwierdzenie ministra właściwego do spraw środowiska. Dane przyrodnicze z projektu PZO z 2016 r. dot. części obszaru poza Parkiem wymagają aktualizacji. Opracowanie dokumentu planistycznego dla części obszaru poza parkiem narodowym i poza gruntami PGL LP, zostało ujęte w planowanym projekcie strategicznym ze środków FEnIKS (PZO3) - opracowanie projektu PZO zaplanowano na 2027 rok. Natomiast zgodnie z porozumieniem między GDOŚ a DGLP z dnia 15 maja 2023 roku (z późniejszym aneksem z 8 sierpnia 2023 r.), dla części obszaru położonej na gruntach PGL LP powinny zostać opracowane PUL z zakresem PZO.

Projekt PZO dla całego obszaru Natura 2000 został opracowany przez Biebrzański Park Narodowy i przekazany dla RDOŚ w 2015 r. W latach 2019-2023 Biebrzański Park Narodowy opracował projekt planu ochrony dla Parku z zakresem obszaru Natura 2000 Ostoja Biebrzańska, który oczekuje na zatwierdzenie ministra właściwego do spraw środowiska. Dane przyrodnicze z projektu PZO z 2015 r. dot. części obszaru poza Parkiem wymagają aktualizacji. Opracowanie dokumentu planistycznego (PZO) dla części obszaru poza parkiem narodowym (z aktualizacją danych przyrodniczych) zostało ujęte w planowanym projekcie strategicznym ze środków FEnIKS (PZO3) - planowane opracowanie projektu PZO w latach 2027-2028.

Projekt PZO dla całego obszaru Natura 2000 został opracowany przez Biebrzański Park Narodowy i przekazany dla RDOŚ w 2015 r. W latach 2019-2023 Biebrzański Park Narodowy opracował projekt planu ochrony dla Parku z zakresem obszaru Natura 2000 Dolina Biebrzy, który oczekuje na zatwierdzenie ministra właściwego do spraw środowiska. Dane przyrodnicze z projektu PZO z 2015 r. dot. części obszaru poza Parkiem wymagają aktualizacji. Opracowanie dokumentu planistycznego (PZO) dla części obszaru poza parkiem narodowym (z aktualizacją danych przyrodniczych) zostało ujęte w planowanym projekcie strategicznym ze środków FEnIKS (PZO3) - planowane opracowanie projektu PZO w latach 2027-2028.

Projekt planu ochrony dla Wigierskiego Parku Narodowego z zakresem obszaru Natura 2000 Ostoja Wigierska oraz projekt planu ochrony dla części obszaru położonej poza Parkiem, zostały opracowane przez Wigierski Park Narodowy i przekazane dla RDOŚ w 2015 r. Projekt planu ochrony dla parku narodowego oczekuje na zatwierdzenie ministra właściwego do spraw środowiska. Dane przyrodnicze z projektu PO z 2015 r. dot. części obszaru poza Parkiem wymagają aktualizacji. Opracowanie dokumentu planistycznego dla części obszaru poza parkiem narodowym i poza gruntami PGL LP, zostało ujęte w planowanym projekcie strategicznym ze środków FEnIKS (PZO3) - jednak na skutek cięcia kosztów obszar został wyłączony z harmonogramu projektu. Natomiast zgodnie z porozumieniem między GDOŚ a DGLP z dnia 15 maja 2023 roku (oraz późniejszym aneksem z 8 sierpnia 2023 r.), dla części obszaru położonej na gruntach PGL LP powinny zostać opracowane PUL z zakresem PZO. (akta kontroli str. 471-474)

Regionalny Dyrektor wyjaśnił ponadto, że: *Projekty planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 Bagienna Dolina Narwi, Puszcza Augustowska, Ostoja Biebrzańska, Dolina Biebrzy i Ostoja Wigierska zostały opracowane przez parki narodowe w latach 2011-2015. RDOŚ w Białymstoku nie posiada wiedzy jaki był koszt opracowania projektów PZO dla ww. obszarów Natura 2000 przez parki narodowe. Projekty PZO zostały opracowane dla całych powierzchni ww. obszarów (a więc także w części leżącej poza parkami narodowymi), ponieważ wynikało to z obowiązujących wówczas przepisów prawnych. Zgodnie z obowiązującymi wówczas zapisami art. 32 ust. 5 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, w przypadku gdy obszar Natura 2000 obejmuje w całości lub w części obszar parku narodowego, sprawującym nadzór nad obszarem Natura 2000 jest dyrektor parku narodowego. Natomiast art. 28 ust. 1 cytowanej ustawy (także w brzmieniu aktualnie obowiązującym) wskazuje, że dla obszaru Natura 2000 sprawujący nadzór nad obszarem sporządza projekt planu zadań ochronnych. Projekty PZO dla tych obszarów w części położonej poza parkami narodowymi nie zostały do tej pory ustanowione, ponieważ plany ochrony dla Narwiańskiego Parku Narodowego, Biebrzańskiego Parku Narodowego i Wigierskiego Parku Narodowego, zawierające zakres Natura 2000 – nie zostały do tej pory zatwierdzone przez ministra właściwego do spraw środowiska. Należy jednocześnie mieć na uwadze, że dane przyrodnicze z przedmiotowych projektów PZO są już bardzo stare i wymagają aktualizacji. W związku z tym wyjaśniamy, iż w przypadku obszarów Natura 2000 Dolina Biebrzy, Ostoja Biebrzańska i Bagienna Dolina Narwi, opracowanie dokumentów planistycznych (PZO) dla części tych obszarów poza parkiem narodowym zostało ujęte w projekcie FEnIKS pn. „Aktualizacja planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 wraz z prowadzeniem monitoringów”(PZO3). Zgodnie z aktualnym harmonogramem ww. projektu, planowany koszt opracowania projektów PZO dla tych obszarów wynosi: Dolina Biebrzy – 1 000 000 zł, Ostoja Biebrzańska – 800 000 zł, Bagienna Dolina Narwi – 175 500 zł. W odniesieniu do obszarów Natura 2000 Puszcza Augustowska i Ostoja Wigierska wyjaśniamy, że na początku 2025 r. planowane jest aplikowanie do NFOŚiGW o dofinansowanie opracowania projektów PZO dla tych obszarów w części położonej poza Wigierskim Parkiem Narodowym, z przewidywanym terminem realizacji w latach 2026-2027. (akta kontroli str. 1700)*

3. Dwa spośród czterech planów zadań ochronnych, które wyekspirowały w 2023 roku (dot. obszarów siedliskowych: Murawy w Haćkach i Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego) ustanowiono dopiero w latach 2024 i 2025⁷⁴, zaś dla pozostałych dwóch, tj. obszaru siedliskowego Dolina Górnego Nurca i obszaru

⁷⁴ Dla obszaru Murawy w Haćkach PZO ustanowiono 4 marca 2024 roku, natomiast dla obszaru Schrony Brzeskiego Rejonu umocnionego – 30 stycznia 2025 r.

ptasiego Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, nie ustanowiono nowych dokumentów planistycznych. (akta kontroli str. 148-149)

Regionalny Dyrektor wyjaśnił: *W odniesieniu do obszaru Natura 2000 Murawy w Haćkach wyjaśniamy, iż pierwszy projekt planu zadań ochronnych dla tego obszaru został opracowany na zlecenie RDOŚ w Białymstoku w 2010 r., w ramach zadania dofinansowanego ze środków WFOŚiGW w Białymstoku. Plan zadań ochronnych dla tego obszaru został ustanowiony zarządzeniem z dnia 11.01.2013 r. Dokument ten ekspirował w 2023 r., w związku z czym, na podstawie aktualnych danych z monitoringu przyrodniczego wykonanego w tym obszarze na zlecenie RDOŚ, opracowany został nowy projekt PZO dla obszaru Natura 2000 Murawy w Haćkach (...).*

Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego PLH200014: Pierwszy projekt PZO ekspirował w 2023 r. Mając na uwadze, że jest to mały powierzchniowo obszar i tylko z jednym przedmiotem ochrony, w 2023 r. RDOŚ podjął się opracowania projektu nowego PZO siłami własnymi jednostki. Do opracowania nowego projektu PZO wykorzystano wyniki badań monitoringowych zleconych do wykonania w tym obszarze ze środków NFOŚiGW (...).

Dolina Górnego Nurca PLB200004: Pierwszy projekt PZO ekspirował w 2023 r. Mając na uwadze, że jest to dosyć duży powierzchniowo obszar i z wieloma przedmiotami ochrony, RDOŚ nie był w stanie podjąć się opracowania projektu nowego PZO siłami własnymi jednostki. Opracowanie nowego PZO zostało ujęte w planowanym projekcie strategicznym ze środków FEnIKS (PZO3) - w 2025 roku.

Ostoja w Dolinie Górnego Nurca PLH200021: Pierwszy projekt PZO ekspirował w 2023 r. Mając na uwadze, że jest to dosyć duży powierzchniowo obszar i z wieloma przedmiotami ochrony, RDOŚ nie był w stanie podjąć się opracowania projektu nowego PZO siłami własnymi jednostki. Opracowanie nowego PZO zostało ujęte w planowanym projekcie strategicznym ze środków FEnIKS (PZO3) - w 2025 roku.

(akta kontroli str. 472, 1962)

4. Z informacji do oceny realizacji celów ochrony obszarów Natura 2000 za lata 2019-2024, przekazanych przez Regionalnego Dyrektora do GDOŚ w listopadzie 2024 roku wynika, że nie zrealizowano działań ochronnych wobec: ośmiu gatunków zwierząt objętych dyrektywą siedliskową: przeplatki aurinii (na obszarze Puszczy Białowieskiej), kozy, kozy złotawej, głowacza białopłetwego i różanki (na obszarze Ostoi Nadbużańskiej), kumaka nizinnego (w Ostoi Nadbużańskiej), bobra europejskiego (w Ostoi Nadbużańskiej i w Ostoi w Dolinie Górnego Nurca), wilka (w Ostoi Knyszyńskiej), wydry (w Ostoi Augustowskiej, Ostoi Knyszyńskiej i w Puszczy Białowieskiej); 12 gatunków ptaków objętych dyrektywą ptasią: cyraneczki zwyczajnej (na obszarze Dolina Dolnej Narwi), trzmielojada (na obszarze Puszczy Białowieskiej), bielika (na obszarze puszczy Augustowskiej), jarząbka (na obszarze Puszczy Białowieskiej), sieweczki rzecznej (na obszarze Dolina Dolnej Narwi), samotnika (na obszarze Puszczy Białowieskiej), rybitwy czarnej (na obszarach Bagno Wizna, Bagienna Dolina Narwi, Dolina Górnej Narwi i Puszcza Augustowska), rybitwy białoskrzydłej (na obszarach Bagno Wizna, Bagienna Dolina Narwi, i Dolina Górnej Narwi), siniaka (na obszarze Puszczy Białowieskiej), lelka zwyczajnego (na obszarze Puszczy Białowieskiej), dudka (obszarze Dolina Dolnej Narwi) i dzięcioła zielonosiwego (na obszarze Puszczy Białowieskiej).

Nie wskazano też czy były realizowane działania ochronne wobec następujących gatunków: poczwarówka Geyera (na obszarach Dolina Biebrzy, Źródłiska Wzgórz Sokólskich), poczwarówka zwężona (Dolina Biebrzy, Ostoja Knyszyńska, Źródłiska Wzgórz Sokólskich), poczwarówka jajowata (Dolina Biebrzy, Źródłiska

Wzgórz Sokólskich), strzępotek edypus (Dolina Biebrzy), modraszek eroides (Ostoja Knyszyńska), żółw błotny (Ostoja Narwiańska i Pojezierze Sejneńskie).

W raporcie nie ujęto również 10 gatunków ptaków wymienionych w perspektywie 2013-2018, tj.: łyski, lerki, drożdżika, trzciniaka, orzechówki, krzyżodzioba świerkowego, pliszki cytrynowej, dziwonii, mewy małej, rybitwy wielkodziobej. (akta kontroli str. 404-421)

Regionalny Dyrektor wyjaśnił, że w większości przypadków brak realizacji działań ochronnych wynikał z braku środków finansowych oraz ograniczonych zasobów kadrowych RDOŚ (*wymagałoby to zaangażowania większej liczby pracowników w zadania obejmujące m.in. pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na realizację działań, przygotowanie i obsługę zamówień publicznych na realizację działań, czy też na obsługę księgową na potrzeby realizowanych działań*). Zaznaczył także, że raportowane działania ochronne nie uwzględniają działań przygotowawczych (np. wykonania projektów budowlanych, sporządzenia ekspertyzy hydrologicznej, uzyskania zezwolenia), edukacyjnych i szkoleniowych, komunikacyjnych, monitoringu ani inwentaryzacji.

Wyjaśnił ponadto: *Dla obszaru Natura 2000 Puszcza Augustowska nie ustanowiono planu zadań ochronnych dla części poza Wigierskim Parkiem Narodowym, dlatego RDOŚ w Białymstoku nie realizował działań ochronnych w tym obszarze. Z danych przekazanych przez Wigierski Park Narodowy za lata 2019-2024 wskazano, że działania ochronne dla bielika nie są potrzebne (...). Odnośnie trzech gatunków poczwarówek tj. Geyera, zwężonej i jajowatej na obszarze Natura 2000 Dolina Biebrzy i działania ochronnego „Ochrona cennych gatunków roślin, zwierząt oraz ich siedlisk poprzez wykup gruntów”, podmiotem odpowiedzialnym za jego wykonanie jest Biebrzański Park Narodowy. W przekazanych przez Park danych do raportowania nie zawarto informacji na temat wykupu gruntów pod ochronę siedliska gatunku, wobec czego pozostawiono to pole niezapełnione w aplikacji SZOP. Natomiast jeżeli chodzi o realizację działań dla poczwarówek w obszarze Natura 2000 Źródlika Wzgórz Sokólskich, przy części działań nie wskazano czy były one realizowane ze względu na konieczność analizy wyników monitoringu stanu ochrony przedmiotów ochrony w obszarze Natura 2000 Źródlika Wzgórz Sokólskich PLH200026 – ślimaków – poczwarówki zwężonej Vertigo angustior, poczwarówki jajowatej Vertigo moulinsiana oraz poczwarówki Geyera Vertigo geyeri, którego ostateczna wersja została udostępniona dla wszystkich pracowników RDOŚ 15.11.2024 r. Ponadto należy podkreślić, że wprowadzanie danych do aplikacji SZOP jest bardzo utrudnione przez ograniczone zasoby kadrowe RDOŚ w Białymstoku. Obecnie 3 pracowników RDOŚ w Białymstoku ma nadane uprawnienia do aplikacji w zakresie obszarów Natura 2000. Należy przy tym zwrócić uwagę na duże obciążenie pracowników RDOŚ w Białymstoku, którzy oprócz wprowadzania danych do SZOP realizują wiele innych zadań dotyczących funkcjonowania i zarządzania obszarami Natura 2000. Odnośnie realizacji działań ochronnych dla strzępotka edypus (...) podmiotem odpowiedzialnym za jego wykonanie jest Biebrzański Park Narodowy. W przekazanych przez Park danych do raportowania nie zawarto informacji na temat realizacji powyżej wymienionych działań, wobec czego pozostawiono to pole niezapełnione w aplikacji SZOP. (...) W Planie Zadań Ochronnych dla obszaru Ostoja Knyszyńska zaplanowano działania ochronne dla gatunku motyla - modraszka erosa (eroidesa) oraz znalazły się w nim informacje o siedmiu lokalizacjach jego występowania (...) Na zlecenie RDOŚ w Białymstoku w latach 2020 i 2021 przeprowadzono badania w trakcie których nie napotkano na jakikolwiek ślad obecności modraszka erosa (eroidesa). Autorzy badań stwierdzają, iż w związku z tym należy uznać ten gatunek za wymarły nie tylko w Puszczy Knyszyńskiej, ale również i całej Polsce, czego konsekwencją powinno być jego usunięcie z SDF dla obszaru*

Natura 2000 Ostoja Knyszyńska (...). Wobec powyższych danych konieczne jest usunięcie tego gatunku z listy gatunków będących przedmiotami ochrony w obszarze Ostoja Knyszyńska, a następnie zmiana zapisów w PZO. Odstąpiono więc od odznaczania w powyższym zakresie danych w aplikacji SZOP. W Planie Zadań Ochronnych dla obszaru Natura 2000 Pojezierze Sejneńskie przewidziano działanie – inwentaryzacja potencjalnych miejsc występowania żółwi (zbiorniki wodne, łęgowska). W 2020 i 2021 r. wykonano ekspertyzę na potrzeby uzupełnienia stanu wiedzy o żółwiu błotnym oraz uwarunkowaniach jego ochrony w obszarze Natura 2000 Pojezierze Sejneńskie PLH200007. Podczas badań przeprowadzonych nie stwierdzono występowania żółwia błotnego. Autorzy inwentaryzacji wskazują, że gatunek ten został wpisany do SDF jedynie na podstawie pojedynczej obserwacji przeprowadzonej w 2008 roku. Wobec powyższych danych konieczne jest usunięcie gatunku z listy przedmiotów ochrony obszaru Pojezierze Sejneńskie, a następnie zmiana zapisów w PZO. W aplikacji SZOP omyłkowo nie zaznaczono, że działanie zostało zrealizowane. (...) Zgodnie z zapisami planu zadań ochronnych obowiązującego poza Łomżyńskim Parkiem Krajobrazowym Doliny Narwi, w przypadku żółwia błotnego jest brak danych potwierdzających występowanie gatunku – występuje on tylko na terenie Parku. Zgodnie więc z planem ochrony na terenie ŁPKDN zaplanowano między innymi działania ochronne, tj.: lokalizacja miejsc łęgowych, objęcie ich ochroną, ewentualnie wykupienie zajmowanego przez żółwie terenu na rzecz Skarbu Państwa lub organizacji pozarządowej specjalizującej się w ochronie bioróżnorodności, odlesienie piaszczystego wyniesienia w dolinie Narwi położonego w bezpośrednim sąsiedztwie projektowanego użytku ekologicznego UP-2 oraz monitoring populacji żółwi. Za realizację powyższych zadań odpowiada Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi, który nie przekazał danych do RDOŚ w Białymstoku odnośnie realizacji działań ochronnych dla żółwia błotnego.

W sprawie nieuwzględnienia w raporcie niektórych gatunków ptaków Regionalny Dyrektor wyjaśnił: *Odnośnie gatunków ptaków: łyska, lerka, drożdżik, trzciniak, orzechówka, krzyżodziob świerkowy, dziwonia, pliszka cytrynowa, które były raportowane w latach 2013 – 2018, nie zostały one uwzględnione w raporcie za lata 2019 -2024. Ww. gatunki występują częściowo w obszarze Natura 2000 Puszcza Knyszyńska dla których nie zaplanowano działań ochronnych - cyt. z PZO: „Nie przewiduje się działań ochronnych wykraczających poza skuteczną obecnie ochronę wynikającą z ochrony prawnej gatunku, oraz działania zaproponowane dla innych gatunków, z których ten gatunek również odniesie korzyści”. Ww. gatunki występują także częściowo w obszarze Natura 2000 Puszcza Augustowska, dla którego na dzień dzisiejszy nie ma ustanowionego PZO. Przy raportowaniu za pomocą aplikacji SZOP nie mamy możliwości zawarcia takiej informacji, jeśli działanie nie zostało zaplanowane w PZO bądź PZO nie zostało ustanowione. W odniesieniu do gatunku mewa mała należy wyjaśnić, że według aktualnej wiedzy nie sformułowano żadnych działań ochronnych w żadnym obszarze Natura 2000 w województwie podlaskim. Gatunek w SDF-ach jest wskazany jako gatunek nieznaczący (z oceną D), dlatego nie podlega raportowaniu. Analogicznie jak ww. gatunek, także rybitwa wielkodzioba nie stanowi przedmiotu ochrony w żadnym obszarze Natura 2000 w województwie podlaskim.*

Dyrektor Regionalny wskazał również na brak informacji ze strony podmiotów zewnętrznych odpowiedzialnych za realizację działań, np. komendantów Państwowej i Społecznej Straży Rybackiej, właściwych terytorialnie zarządów okręgów Polskiego Związku Wędkarskiego, nadleśnictw, Polskiego Związku Łowieckiego. Wyjaśnił, że: *RDOŚ w Białymstoku pozyskał dane do raportowania od części podmiotów zewnętrznych, które były odpowiedzialne za część działań ochronnych podlegających raportowaniu, i co do których miał informacje*

o możliwości realizacji działań ochronnych. Nie zwrócono się do wszystkich podmiotów zewnętrznych mogących realizować działania ochronne ze względu na ograniczone zasoby kadrowe i czasowe RDOŚ w Białymstoku oraz dużą liczbę tych podmiotów. Nie istnieje też skuteczny sposób na zmuszenie podmiotów zewnętrznych do sprawozdawania z realizacji działań ochronnych. Należy jednocześnie zaznaczyć, że raportowanie do KE z poziomu kraju będzie dotyczyć 20 najczęściej występujących działań ochronnych dla poszczególnych przedmiotów ochronnych. W związku z tym, posiadanie niepełnej wiedzy o realizacji działań ochronnych we wszystkich obszarach Natura 2000 na terenie kraju, nie stanowi przeszkody w raportowaniu do KE.

(akta kontroli str. 1705-1718)

OCENA CZĄSTKOWA

NIK negatywnie ocenia realizację zadań RDOŚ w kontrolowanym obszarze. Na ocenę tę wpłynęło przede wszystkim nieterminowe sporządzenie planów zadań ochronnych dla ośmiu specjalnych obszarów ochrony siedlisk i dwóch obszarów specjalnej ochrony ptaków oraz brak PZO dla czterech specjalnych obszarów ochrony siedlisk i trzech obszarów specjalnej ochrony ptaków. Nierzetelnie opracowano również materiały na potrzeby oceny realizacji celów ochrony dla obszarów Natura 2000, bowiem nie ujęto w nich wszystkich gatunków i siedlisk oraz podejmowanych wobec nich działań ochronnych.

Prawidłowo procedowano i sporządzano natomiast projekty dokumentów planistycznych oraz ich zmiany, a także zapewniono udział społeczeństwa w tym procesie. Rzetelnie opiniowano przedkładane przez nadleśnictwa projekty planów urządzenia lasu, dotyczące wydzieleni leśnych obejmujących obszar Natura 2000, wskazując niezbędne działania w celu uniknięcia potencjalnego negatywnego wpływu na poszczególne przedmioty ochrony.

OBSZAR

Opis stanu faktycznego

3. Finansowanie obszarów Natura 2000.

3.1. W okresie objętym kontrolą wydatki RDOŚ związane z funkcjonowaniem sieci Natura 2000 wyniosły: 19.388,3 tys. zł, w tym: 2.051 tys. zł w 2019 roku, 4.167 tys. zł w 2020 roku, 4.369,7 tys. zł w 2021 roku, 3.459,4 tys. zł w 2022 roku, 4.844,9 tys. zł w 2023 roku i 496,3 tys. zł w I półroczu 2024 roku. Sfinansowano je z budżetu państwa (3.834,3 tys. zł), budżetu środków europejskich (11.368,5 tys. zł) oraz ze środków NFOŚiGW oraz WFOŚiGW (4.185,5 tys. zł).

(akta kontroli str. 518-557, 558-559)

3.2. W latach 2019-2024 wysokość wydatków w planie finansowym RDOŚ ustalana była na podstawie limitów ujętych w ustawie budżetowej i przekazywanych przez dysponenta części, tj. GDOŚ. Na zadania związane z funkcjonowaniem sieci obszarów Natura 2000 zaplanowano 10.405 tys. zł, w tym:

- w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020⁷⁵:
 - na realizację projektu pn. *Ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód*: 1.136 tys. zł⁷⁶ w 2019 roku, 1.705 tys. zł⁷⁷ w 2020 roku, 1.274 tys. zł⁷⁸ w 2021 roku, 308 tys. zł⁷⁹ w 2022 roku i 172 tys. zł⁸⁰ w 2023 roku;
 - na realizację projektu pn. *Inwentaryzacja cennych siedlisk przyrodniczych kraju, gatunków występujących w ich obrębie oraz stworzenie Banku Danych*

⁷⁵ Dalej: „POiŚ”.

⁷⁶ 985 tys. zł z budżetu środków europejskich (BŚE) i 151 tys. zł z budżetu państwa w ramach w ramach współfinansowania krajowego (BP).

⁷⁷ 1.558 tys. zł z BŚE i 147 tys. zł z BP.

⁷⁸ 719 tys. zł z BŚE i 555 tys. zł z BP.

⁷⁹ 261 tys. zł z BŚE i 47 tys. zł z BP.

⁸⁰ 148 tys. zł z BŚE i 24 tys. zł z BP.

o Zasobach Przyrodniczych: 421 tys. zł⁸¹ w 2019 roku; 2.304 tys. zł⁸² w 2020 roku, 983 tys. zł⁸³ w 2021 roku, 926 tys. zł⁸⁴ w 2022 roku i 13 tys. zł⁸⁵ w 2023 roku;

- w ramach Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS) na realizację projektu *Wdrażanie działań z zakresu ochrony czynnej na obszarach Natura 2000* w 2024 r. zaplanowano 614 tys. zł⁸⁶ w 2024 roku;
- na realizację projektu *Aktualizacja planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 wraz z prowadzeniem monitoringów* zaplanowano 549 tys. zł⁸⁷ w 2024 roku.

Nie planowano środków z NFOŚiGW oraz WFOŚiGW na zadania nieobjęte finansowaniem przez Wspólnotę (pochodzące z rezerwy poz. 59). Ujmowano je w planie w trakcie roku, na podstawie decyzji Ministra Finansów zwiększających wydatki RDOŚ. (akta kontroli str. 476-517)

3.3. Regionalny Dyrektor podejmował działania w celu pozyskania środków z NFOŚiGW oraz WFOŚiGW (w zakresie nieobjętym finansowaniem przez Wspólnotę) na zadania związane z wdrażaniem i funkcjonowaniem sieci obszarów Natura 2000, a mianowicie:

- 31 stycznia 2018 r. złożył do NFOŚiGW wnioski o sfinansowanie kwotą 2.698,5 tys. zł przedsięwzięcia pn. *Działania monitoringowe w obszarach Natura 2000 województwa podlaskiego*⁸⁸. Jego realizację zaplanowano w latach 2019-2023 na terenie 19 obszarów⁸⁹. Projektem objęto 22 gatunki ptaków, 22 gatunki roślin i zwierząt oraz 18 typów siedlisk przyrodniczych⁹⁰. W ramach realizacji przedsięwzięcia zaplanowano także organizację spotkań RDOŚ z instytucjami zewnętrznymi na potrzeby wymiany doświadczeń i ujednoczenia metodyki planowanych do wykonania badań monitoringowych, wyjazdy terenowe, zakup materiałów i sprzętu biurowego na potrzeby realizacji projektu (komputer z oprogramowaniem, urządzenie typu skaner-drukarka, aparat fotograficzny, GPS z oprogramowaniem) oraz wydatki związane z zarządzaniem projektem (wynagrodzenie kierownika i asystenta projektu, w formie dodatków

⁸¹ 366 tys. zł z BŚE i 55 tys. zł z BP.

⁸² 2.140 tys. zł z BŚE i 164 tys. zł z BP.

⁸³ 483 tys. zł z BŚE i 500 tys. zł z BP.

⁸⁴ 789 tys. zł z BŚE i 137 tys. zł z BP.

⁸⁵ 10 tys. zł z BŚE i 3 tys. zł z BP.

⁸⁶ 522 tys. zł z BŚE i 92 tys. zł z BP.

⁸⁷ 467 tys. zł z BŚE i 82 tys. zł z BP.

⁸⁸ W ramach programu priorytetowego nr 4.1.1 „Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej - część 1) ochrona obszarów i gatunków cennych przyrodniczo.

⁸⁹ W tym: 15 obszarów wyznaczonych na podstawie dyrektywy siedliskowej (Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Pojezierze Sejneńskie, Ostoja Knyszyńska, Ostoja Augustowska, Jeleniewo, Ostoja Suwalska, Dolina Górnej Rospudy, Ostoja Narwiańska, Sasanki w Kolimogach, Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego, Murawy w Haćkach, Źródłiska Wzgórz Sokólskich, Dolina Szeszupy, Torfowiska Gór Sudawskich; cztery obszary wyznaczone na podstawie dyrektywy ptasiej (Puszcza Knyszyńska, Dolina Górnego Nurca, Bagno Wizna, Dolina Górnej Narwi).

⁹⁰ Zaplanowano monitoring dla następujących gatunków: 5 gatunków bezkręgowców (poczwarówka Geyera, poczwarówka zwężona, poczwarówka jajowata, skójka gruboskorupowa, czerwończyk nieparek); 7 gatunków ryb (minóg strumieniowy, minogi czarnomorskie, boleń, różanka, piskorz, koza, głowacz białopłetwy); 2 gatunki płazów (traszka grzebieniasta, kumak nizinny); 3 gatunków ssaków (mopek, nocek łydkowłosa, wydra); 5 gatunków roślin (haczykowiec błyszczący, leniec bezpodkwiatkowy, sasanka otwarta, skalnica torfowiskowa, lipiennik Loesela); 22 gatunków ptaków (bąk, cyranka, błotniak stawowy, kropiatka, derkacz, żuraw, batalion, krwawodziób, rycyk, krzyk, kulik wielki, łączak, rybitwa rzeczna, rybitwa białoczelna, rybitwa białowąsa, rybitwa czarna, rybitwa białoskrzydła, podróżniczek, wodniczka, jarzębatka, gąsiorek, cietrzew). Monitoring będzie prowadzony dla 18 typów siedlisk przyrodniczych (3140, 3150, 3160, 3260, 3270, 4030, 6120, 6210, 6230, 6430, 6510, 7110, 7140, 7210, 7230, 9170, 91D0, 91E0).

zadaniowych dla pracowników RDOŚ). Koszt zadania ustalono na podstawie dotychczasowych doświadczeń RDOŚ dotyczących wykonania podobnych działań, z uwzględnieniem ewentualnego wzrostu wartości usług. Umowę z NFOŚiGW, opiewającą na kwotę 2.416,5 tys. zł, zawarto 4 czerwca 2019 r. W wyniku kilkukrotnych aneksów do umowy ostateczny koszt zadania ustalono na kwotę 1.543,8 tys. zł, wydatkowano zaś 1.369 tys. zł Regionalny Dyrektor wyjaśnił: *Zgodnie z umową nr 190/2019/Wn-10/OP-WK/D z dnia 4.06.2019 r. podpisaną z NFOŚiGW, pierwotna kwota dofinansowania ww. przedsięwzięcia wynosiła 2 416 500 zł. W trakcie realizacji przedsięwzięcia, w ramach ww. umowy podpisano łącznie 8 aneksów. Realizację projektu zakończono 30.11.2024 r., na kwotę 1 368 975,57 zł. Przedmiotowe aneksy były wynikiem aktualizacji harmonogramu projektu, wynikających z oszczędności wygenerowanych w projekcie w związku z rozstrzygnięciami zamówień publicznych. W wyniku przetargów przeprowadzonych na potrzeby realizacji projektu, otrzymywano oferty opiewające na kwoty niższe, niż zaplanowano w harmonogramie rzeczowo-finansowym zadania. Po przeprowadzeniu postępowań przetargowych i podpisaniu umów z wykonawcami, każdorazowo aktualizowano koszty w harmonogramie projektu.*

(akta kontroli str. 563-662, 1954)

- 30 stycznia 2015 r. złożył do NFOŚiGW wnioski o sfinansowanie kwotą 1.897,5 tys. zł zadania: *Ochrona czynna cennych siedlisk przyrodniczych w obszarze Natura 2000 Czerwony Bór*, polegającego na wykonaniu – w ramach planu zadań ochronnych – zabiegów usunięcia drzew i krzewów oraz usunięcia ekspansywnych gatunków roślin, celem ochrony cennych siedlisk przyrodniczych takich jak: 2330 Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi, 6120 Ciepłolubne śródlądowe murawy napiaskowe, 4030 Suche wrzosowiska, 5130 Zarośla jałowca pospolitego na wrzosowiskach lub murawach nawapiennych, 9110 Ciepłolubne dąbrowy. Zaplanowano również opracowanie i druk ulotek informacyjnych prezentujących walory przyrodnicze obszaru oraz przedstawiających informacje na temat działań ochronnych wykonanych w ramach przedsięwzięcia, a także zorganizowanie jednodniowej konferencji prezentującej osiągnięty efekt rzeczowy i ekologiczny przedsięwzięcia. Koszty wykonania zabiegów ochrony czynnej określono w oparciu o szacunkową kalkulację wykonaną przez Nadleśnictwo Łomża, będące zarządcą gruntów Skarbu Państwa w obszarze Natura 2000 Czerwony Bór. Koszt wykonania monitoringu oszacowano na podstawie podobnych działań prowadzonych w 2013 roku w ramach prac nad projektem PZO dla omawianego, zaś koszt organizacji konferencji podsumowującej - na podstawie analogicznych działań RDOŚ (m.in. spotkań konsultacyjnych organizowanych na potrzeby opracowania projektów planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000). Umowę z NFOŚiGW, opiewającą na kwotę 1.227,1 tys. zł, zawarto 15 września 2015 r. W wyniku kilkukrotnych aneksów do umowy ostateczny koszt zadania ustalono na kwotę 1.214,7 tys. zł. (realizowano je w latach 2015-2020).

(akta kontroli str. 663-769)

- 14 października 2021 r. wystąpił do NFOŚiGW z wnioskiem o sfinansowanie kwotą 4.736 tys. zł zadania: *Opracowanie projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska, z wyłączeniem powierzchni Białowieskiego Parku Narodowego* (zagadnienie opisano szerzej w punkcie 3.6. wystąpienia).
- W dniu 28 stycznia 2022 r. złożył do NFOŚiGW wniosek o dofinansowanie kwotą 170 tys. zł zadania: *Opracowanie projektów planów ochrony dla rezerwatów*

przyrody: *Jelonka i Glinki*⁹¹ (zagadnienie opisano szerzej w punkcie 3.6. wystąpienia).

- W dniu 30 marca 2023 r. złożył do WFOŚiGW wnioski o przekazanie środków w kwocie 150 tys. zł na realizację zadania pn. *Opracowanie projektu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bagno Wizna PLB200005* (zagadnienie opisano szerzej w punkcie 3.6. wystąpienia). (akta kontroli str. 770-1310)

Regionalny Dyrektor, odnosząc się do podejmowanych działań w celu zapewniania w budżecie państwa finansowania wydatków związanych z wdrożeniem i funkcjonowaniem sieci obszarów Natura 2000, wyjaśnił: (...) *Większość tych obszarów to obszary duże lub bardzo duże powierzchniowo, gdzie powierzchnia waha się od kilku lub kilkunastu tysięcy hektarów do nawet ponad stu tysięcy hektarów. Z uwagi na dużą powierzchnię często są to obszary charakteryzujące się występowaniem dużej ilości siedlisk przyrodniczych i gatunków będących przedmiotami ochrony. To wszystko sprawia, że działania związane z wdrożeniem i funkcjonowaniem sieci obszarów Natura 2000 wymagają zaangażowania olbrzymich środków finansowych. Głównym źródłem pozyskania tak dużych środków finansowych są fundusze krajowe lub unijne. W związku z powyższym w latach 2019-2024 nie zgłaszano do GDOŚ potrzeby zabezpieczenia w budżecie Państwa wydatków związanych z wdrożeniem i funkcjonowaniem sieci obszarów Natura 2000 (...).* (akta kontroli str. 1693-1694)

3.4. W latach 2019-2024 w ramach tworzenia i zarządzania obszarami Natura 2000 finansowano następujące zadania:

- *Ochrona siedlisk i gatunków terenów nieleśnych zależnych od wód.* W ramach projektu wykupiono grunty o łącznej powierzchni 4,93 ha oraz wybudowano 23 zastawki na terenie czterech obszarów Natura 2000 (Dolina Górnej Rospudy, Ostoja Augustowska, Pojezierze Sejneńskie, Źródlika Wzgórz Sokólskich). Działania ochronne, wynikające z PZO, zostały przeprowadzone na łącznej powierzchni 476,36 ha (wycinka drzew i krzewów, koszenie, oddziaływanie wybudowanych urządzeń hydrotechnicznych). Koszt zadania wyniósł 4.571,5 tys. zł (w tym: 835,9 tys. zł w 2019 roku, 832,1 tys. zł w 2020 roku, 564 tys. zł w 2021 roku, 971,8 tys. zł w 2022 roku i 1.367,9 tys. zł w 2023 roku).
- *Inwentaryzacja cennych siedlisk przyrodniczych kraju, gatunków występujących w ich obrębie oraz stworzenie Banku Danych o Zasobach Przyrodniczych.* Objęto nią 67 gatunków oraz 25 siedlisk przyrodniczych na terenie 12 obszarów Natura 2000 (Źródlika Wzgórz Sokólskich, Ostoja Suwalska, Jeleniewo, Pojezierze Sejneńskie, Ostoja Augustowska, Dolina Górnej Rospudy, Dolina Szeszupy, Torfowiska Gór Sudawskich, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie, Ostoja Knyszyńska, Puszcza Knyszyńska, Puszcza Białowieska). Koszt zadania, realizowanego w latach 2019-2023, wyniósł 8.557,3 tys. zł⁹², w tym: 810,7 tys. zł w 2019 roku, 2.481,7 tys. zł w 2020 roku, 3.265,6 tys. zł w 2021 roku, 1.979,1 tys. zł w 2022 roku i 20,3 tys. zł w 2023 roku.
- Działania monitoringowe, wynikające z PZO, na 160 punktach w 20 obszarach Natura 2000 (Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Pojezierze Sejneńskie, Ostoja Knyszyńska, Ostoja Augustowska, Jeleniewo, Ostoja Suwalska, Dolina Górnej Rospudy, Ostoja Narwiańska, Sasanki w Kolimagach, Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego, Murawy w Haćkach,

⁹¹ W ramach programu priorytetowego nr 7.3.1 „Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej część 1) ochrona obszarów i gatunków cennych przyrodniczo. Rezerваты położone są na terenie obszaru Natura 2000 Pojezierze Sejneńskie PLH200007 i Ostoja Augustowska PLH200005, dla których ustanowiono plany zadań ochronnych oraz na terenie obszaru Natura 2000 Jelonka PLH200019 i Puszcza Augustowska PLH200002 dla których nie ustanowiono planów zadań ochronnych

⁹² Z czego 7.276,7 tys. zł stanowiły środki z BŚE i 1.280,6 tys. zł środki z BP.

Źródłiska Wzgórz Sokólskich, Puszcza Knyszyńska, Dolina Górnego Nurca, Bagno Wizna, Dolina Górnej Narwi, Dolina Szeszupy, Torfowiska Gór Sudawskich, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie). Na zadanie, będące w trakcie realizacji, w latach 2019-2024 (do końca I półrocza) wydatkowano ze środków NFOŚiGW 1.093,1 tys. zł, w tym 19,4 tys. zł w 2019 roku, 362 tys. zł w 2020 roku, 284,1 tys. zł w 2021 roku, 138,7 tys. zł w 2022 roku, 264,7 tys. zł w 2023 roku i 24,2 tys. zł w I półroczu 2024 roku.

- Opracowanie projektu PO dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska z wyłączeniem powierzchni Białowieskiego Parku Narodowego. Na zadanie, które szerzej opisano w punkcie 3.6. wydatkowano z NFOŚiGW kwotę 2.562,1 tys. zł (w tym 2.557 tys. zł w 2023 roku i 5,1 tys. zł w I półroczu 2024 r.).
- Wykonanie ekspertyzy dotyczącej aktualizacji projektu zarządzenia w sprawie ustanowienia PZO dla obszaru Natura 2000 Dolina Pisy PLH200023. Zadanie zrealizowano w 2023 roku z budżetu RDOŚ w kwocie 12,3 tys. zł.
- Ochrona czynna cennych siedlisk przyrodniczych w obszarze Natura 2000 Czerwony Bór PLH200018. W ramach zadania, finansowanego ze środków NFOŚiGW, wykonano zabiegi odkrzaczenia wraz z wywozem biomasy na pow. 298,2 ha oraz usunięcia gatunków inwazyjnych na pow. 104,7 ha. Działania ochronne wykonano na pięciu siedliskach przyrodniczych, ponosząc wydatki w kwocie 522,8 tys. zł (w tym 252,4 tys. zł w 2019 roku i 270,4 tys. zł w 2020 roku).
- Opracowanie projektów planów ochrony dla dwóch rezerwatów przyrody Jelonka i Glinki. Na zadanie, opisane szerzej w pkt. 3.6., ze środków NFOŚiGW wydatkowano w I półroczu 2024 r. kwotę 7,5 tys. zł.
- Wykonanie ekspertyzy mającej na celu zaktualizowanie celów ochrony dla przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000 Puszcza Knyszyńska PLB200003, na potrzeby zmiany PZO. Zamówienie zostało sfinansowane w 2022 roku kwotą 11,8 tys. zł z środków NFOŚiGW, w ramach realizacji przez GDOŚ zadania „Wsparcie Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we wdrażaniu warunków *ex ante* oraz realizacji zobowiązań w zakresie ocen oddziaływania na środowisko i obszary Natura 2000”.
- Opracowanie projektu aktualizacji PZO dla obszaru Natura 2000 Bagno Wizna PLB200005 (zadanie opisano szerzej w pkt. 3.6. wystąpienia).
- Wykonanie monitoringu siedliska przyrodniczego 6210 Murawy kserotermiczne w obszarze Natura 2000 Murawy w Haćkach PLH200015, w tym badań monitoringowych na 19 powierzchniach siedliska przyrodniczego 6210. Zadanie zrealizowano w 2019 roku ze środków budżetu RDOŚ w kwocie 6,2 tys. zł.
- Wykonanie dwóch tablic informacyjnych na obszarze Natura 2000 Sasanki w Kolimagach (w 2021 roku z budżetu RDOŚ wydatkowano na ten cel 0,6 tys. zł).

Ponadto, w ramach realizacji ustawowych kompetencji dotyczących wdrożenia i funkcjonowania sieci obszarów Natura 2000 na terenie województwa podlaskiego⁹³ na wynagrodzenia pracowników RDOŚ w latach 2019-2024

⁹³ Przygotowanie projektów planów zadań ochronnych i planów ochrony dla obszarów Natura 2000; prowadzenie spraw związanych z realizacją planów zadań ochronnych i planów ochrony obszarów Natura 2000; wydawanie zaświadczeń i deklaracji organu odpowiedzialnego za monitorowanie obszarów Natura 2000 dla przedsięwzięć współfinansowanych ze środków UE; wydawanie zaświadczeń i opinii o zgodności planowanej działalności z planem zadań ochronnych, planem ochrony lub celami ochrony obszarów Natura 2000; prowadzenie spraw związanych z wydawaniem postanowień lub opinii odnośnie obowiązku, lub jego braku, przeprowadzenia oceny oddziaływania na obszar Natura 2000; prowadzenie spraw związanych z uzgodnieniem lub odmową uzgodnienia warunków realizacji przedsięwzięcia w zakresie oddziaływania na obszar Natura 2000; opracowywanie wniosków o dofinansowanie ze źródeł zewnętrznych działań związanych z realizacją działań związanych z ochroną obszarów Natura 2000.

wydatkowano 2.043,3 tys. zł (w tym: 126,6 tys. zł w 2019 roku, 220,9 tys. zł w 2020 roku, 255,5 tys. zł w 2021 roku, 358 tys. zł w 2022 roku, 622,7 tys. zł w 2023 roku i 459,5 tys. zł w 2024 roku). (akta kontroli str. 560-562, 663-1456)

3.5. RDOŚ wydatkował zgodnie z przeznaczeniem i terminowo rozliczył uzyskane w okresie objętym kontrolą środki na dofinansowanie zadań związanych z funkcjonowaniem obszarów Natura 2000. (akta kontroli str. 1457)

3.6. W okresie objętym kontrolą RDOŚ ponosił wydatki związane z opracowaniem lub aktualizacją następujących PZO/PO:

- Projektu PO dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska PLC200004, z wyłączeniem powierzchni Białowieskiego Parku Narodowego. Realizację zadania zaplanowano do 31 listopada 2024 r. na podstawie umowy o finansowanie zawartej 1 marca 2022 r. z NFOŚiGW. W okresie objętym kontrolą w ramach przedsięwzięcia, zgodnie z harmonogramem rzeczowo-finansowym, wydatkowano 4.284 tys. zł: (99,9% zaplanowanych środków finansowych⁹⁴), w tym: 4.100 tys. zł na opracowanie projektu PO – zlecenie usługi koordynacji i ekspertyz⁹⁵, 142,7 tys. zł z tytułu sprawowania nadzoru naukowego⁹⁶, 32,1 tys. zł na pokrycie kosztów konsultacji społecznych⁹⁷ i 9,2 tys. zł na zakup dwóch komputerów z oprogramowaniem na potrzeby zarządzania projektem. W dniu 4 listopada 2024 r. (tj. w terminie zgodnym z aneksem do umowy z 28 maja 2024 r.) wykonawca⁹⁸ przekazał dokumentację projektu planu ochrony. (akta kontroli str. 770-972)
- Projektu aktualizacji PZO dla obszaru Natura 2000 Bagno Wizna PLB200005 (w tym zorganizowanie spotkań konsultacyjnych). Na podstawie umowy z wykonawcą⁹⁹, zawartej 5 marca 2024 r., realizację zadania zaplanowano do 9 września 2024 r., zaś wynagrodzenie ustalono w wysokości 129 tys. zł. Dokumentacja¹⁰⁰ została sporządzona w umownym terminie, a wydatek (ze środków WFOŚiGW) poniesiono 30 września 2024 r. (akta kontroli str. 973-1206)
- Projektów PO dla dwóch rezerwatów przyrody: Jelonka (położonego na obszarze Natura Jelonka PLH200019) i Glinki (położonego na obszarze Ostoja Augustowska PLH200005 i Puszcza Augustowska PLH200002). Realizację zadania, na podstawie umowy zawartej z wykonawcą 7 marca 2024 r., zaplanowano do 30 października 2024 r. W okresie objętym kontrolą w ramach przedsięwzięcia, wydatkowano 121,8 tys. zł. W dniu 30 października 2024 r. wykonawca przekazał dokumentację projektów, do której RDOŚ zgłosił uwagi. Ostatecznie projekty zostały odebrane 18 listopada 2024 r. (akta kontroli str. 1207-1310)

⁹⁴ Pierwotny koszt zadania określony w umowie z NFOŚiGW wynosił 4.736 tys. zł. Na podstawie aneksu z 17 stycznia 2024 r. strony ustaliły go w kwocie 4.290,3 tys. zł.

⁹⁵ W tym m.in.: operaty ochronne, bazy danych przestrzennych, formularze obserwacji siedlisk przyrodniczych i gatunków, dokumentacja fotograficzna, itp.

⁹⁶ Zlecenie nadzoru ekspertom przyrodniczym z zakresu: leśnych i nieleśnych siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i mchów, gatunków ptaków, gatunków ssaków i płazów oraz gatunków bezkręgowców.

⁹⁷ Zaplanowano zorganizowanie trzech spotkań konsultacyjnych, z udziałem ok. 150 osób, poświęconych omówieniu zagadnień związanych z opracowaniem projektu planu ochrony (wynajem sali ze sprzętem multimedialnym, zapewnienie usługi cateringowej).

⁹⁸ Usługi Ekologiczne A. Przemyski w Sędziszowie.

⁹⁹ Konsorcjum złożone z fundacji Natura International Polska (lidera) i stowarzyszenia Towarzystwo Przyrodnicze Dubelt.

¹⁰⁰ W tym: szablon dokumentacji projektu planu zadań ochronnych, dokumentacja kartograficzna (mapy tematyczne obszaru Natura 2000 z naniesionymi elementami projektu PZO), dokumentacja fotograficzna, baza danych GIS, projekt korekty SDF, projekt korekty granic, projekt zarządzenia w sprawie aktualizacji PZO, raport z wykonanych prac na potrzeby projektu PZO.

3.7. Na podstawie analizy wydatków na realizację działań ochronnych wykonywanych na trzech obszarach Natura 2000 (stanowiących 13% wszystkich obszarów z ustanowionymi PZO lub PO) ustalono, że:

- Na realizację działań zaplanowanych w PZO dla obszaru Czerwony Bór, RDOŚ wydatkował 1.196 tys. zł, w tym:
 - 191 tys. zł w latach 2016-2017 (tym 79 tys. zł w 2016 roku i 112 tys. zł w 2017 r.) na usunięcie z powierzchni siedliska 2330 Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi roślinności krzewiastej z gatunków: sosna zwyczajna, brzoza brodawkowata, topola osika oraz krzewów z gatunku czeremcha amerykańska oraz zwartych płatów trzcinnika piaskowego i żarnowca miotlastego z wykonaniem orki głębokiej,
 - 100,4 tys. zł (w tym 76,6 tys. zł w latach 2016-2017 i 23,8 tys. zł w 2019 r.) na wycięcie drzew i krzewów z gatunków: sosna zwyczajna, dąb szypułkowy, brzoza brodawkowata, brzoza omszona, topola osika, czeremcha amerykańska, modrzew europejski oraz usunięcie zwartych płatów trzcinnika piaskowego i żarnowca miotlastego (wraz z orką) z powierzchni siedliska 4030 Suche wrzosowiska,
 - 770,2 tys. zł w tym (w tym 290,9 tys. zł w latach 2016-2017, 222,8 tys. zł w 2019 roku i 256,5 tys. zł w 2020 roku) na usunięcie roślinności krzewiastej z powierzchni siedliska 5130 Zarośla jałowca pospolitego na wrzosowiskach lub murawach nawapiennych (z zachowaniem krzewów jałowca),
 - 8,8 tys. zł w latach 2019-2020 na usunięcie roślinności krzewiastej oraz zwartych płatów żarnowca miotlastego z powierzchni siedliska 6120 Ciepłolubne śródlądowe napiaskowe murawy,
 - 125,6 tys. zł (w tym 123,2 tys. zł w latach 2016-2017 i 2,4 tys. zł w 2020 roku) na wykonanie cięć trzebieżowych w celu usunięcia gatunków obcych: dębu czerwonego, robinii akacjowej i czeremchy amerykańskiej (ręczne usunięcie krzewów i nalotu) na siedlisku 9110 Ciepłolubne dąbrowy.
(akta kontroli str. 1458-1476)
- Działania określone w PZO dla obszaru Dolina Górnej Narwi realizowane były bez ponoszenia kosztów przez RDOŚ, w tym: [1] ekstensywne użytkowanie kośne lub pastwiskowe w celu zachowania siedlisk lęgowych kropiatki i derkacza (wykonywali je właściciele gruntów w ramach zobowiązań rolno-środowiskowo-klimatycznych w związku z korzystaniem ze wsparcia z tytułu obniżenia dochodowości¹⁰¹), [2] zwiększenie udziału martwych i obumierających drzew w miejscach występowania dzięcioła biało-grzbietego (zabiegi te prowadzone były w latach 2013-2018 przez Nadleśnictwo Rudka), [3] budowę dwóch platform lęgowych dla puchacza (przedsięwzięcie realizowane przez Komitet Ochrony Orłów w 2015 roku i Nadleśnictwo Bielsk Podlaski w 2018 roku).
(akta kontroli str. 1477-1500, 1517-1553)
- Na realizację działań ochronnych zaplanowanych w PZO dla obszaru Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie RDOŚ wydatkował 32,1 tys. zł, w tym:
 - 8,1 tys. zł w 2021 roku na usuwanie ekspansywnych gatunków drzew i krzewów z siedliska 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska,
 - 24 tys. zł na wykonanie pełnej inwentaryzacji przyrodniczej stanowisk wydry europejskiej w części północnej i południowej doliny rzeki Rybnicy wraz z oceną stanu ochrony.

¹⁰¹ W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 i oraz Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.

Pozostałe działania polegające na ekstensywnym użytkowaniu kośnym, pastwiskowym lub kośno-pastwiskowym w celu zachowania siedlisk położonych na trwałych użytkach zielonych (6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, 6510 Świeże łąki użytkowane ekstensywnie, 7230 Torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk) realizowane były bez ponoszenia kosztów przez RDOŚ (wykonywali je rolnicy w związku z korzystaniem ze wsparcia z tytułu obniżenia dochodowości). (akta kontroli str. 1501-1553)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Skutecznie pozyskiwano środki na zadania związane z funkcjonowaniem obszarów Natura 2000, głównie z funduszy europejskich. Regionalny Dyrektor podejmował również działania w celu uzyskania dofinansowania z NFOŚiGW oraz WFOŚiGW. Środki te – jak wykazała kontrola – nie zapewniały jednak realizacji działań ochronnych we wszystkich obszarach Natura 2000, dla których ustanowiono PZO.

OBSZAR

4. Nadzorowanie obszarów Natura 2000.

Opis stanu
faktycznego

4.1. W RDOŚ nie przyjęto odrębnych procedur określających zasady sprawowania nadzoru nad obszarami Natura 2000. Jak wyjaśnił Regionalny Dyrektor zadanie to wynika z konkretnych przepisów prawnych i jest realizowane w ramach różnych postępowań administracyjnych prowadzonych przez RDOŚ. Dyrektor wskazał następujący zakres realizowanych działań nadzorczych:

- opracowanie i aktualizacja planów zadań ochronnych lub planów ochrony dla obszarów Natura 2000,
- pozyskiwanie środków finansowych na realizację działań ochronnych wynikających z planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000,
- realizacja działań ochronnych wynikających z obowiązujących planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000, w zakresie dotyczących ochrony czynnej, uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony oraz wykonanie monitoringu stanu ochrony przedmiotów ochrony - konieczność realizacji działań wynika z aktów prawa miejscowego, jakimi są zarządzenia RDOŚ w sprawie ustanowienia planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000,
- aktualizacja standardowych formularzy danych obszarów Natura 2000 na podstawie dostępnych danych przyrodniczych o przedmiotach ochrony – zgodnie z wytycznymi GDOŚ z 2012 r. *w sprawie wprowadzania zmian do bazy danych obszarów Natura 2000*,
- opiniowanie planów urządzania lasu lub uproszczonych planów urządzania lasu, którego realizacja może spowodować znaczące oddziaływanie na obszar Natura 2000, jeżeli nie jest on bezpośrednio związany z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynika z tej ochrony – zgodnie z art. 46 ust. 3 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie,
- wydawanie postanowień o braku obowiązku (lub o konieczności) przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 (tzw. III grupa) – zgodnie z art. 97 ust. 5 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie,
- uzgadnianie (lub odmowa uzgodnienia) warunków realizacji przedsięwzięcia w zakresie oddziaływania na obszar Natura 2000 (III grupa) – zgodnie z art. 98 ust. 1, 3, 7 i 8, a także art. 99 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie,
- wydawanie opinii o braku obowiązku (lub o konieczności) przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, w tym na obszar Natura

- 2000 (II grupa) – zgodnie z art. 64 ust. 1 pkt. 1, 3 i 4 oraz art. 66 i 68 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie,
- uzgadnianie (lub odmowa uzgodnienia) warunków realizacji przedsięwzięcia w zakresie oddziaływania na środowisko (I i II grupa) – zgodnie z art. 77 ust. 1 pkt. 1, 3, 4 i 7 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie,
 - uzgodnienia lub opinie wydawane w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (w tym na obszar Natura 2000) do projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – zgodnie z art. 46 i 54 ust. 1 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie,
 - uzgadnianie (lub odmowa uzgodnienia) projektów decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz projektów decyzji o warunkach zabudowy, m.in. w zakresie oddziaływania na obszar Natura 2000 – na podstawie art. 53 ust. 4 pkt 8 w zw. z art. 53 ust. 5 i ust. 5c, art. 64 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
 - analiza zgłoszeń dotyczących prowadzenia prac na obszarowych formach ochrony przyrody, w obrębach ochronnych oraz w obrębie cieków naturalnych, m.in. w zakresie oddziaływania na obszar Natura 2000 – art. 118 uop,
 - wydawanie zaświadczeń/deklaracji/opinii organu odpowiedzialnego za nadzorowanie obszarów Natura 2000 – wynikające z rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 6 lipca 2017 r. *w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu "Inwestycje w gospodarstwach położonych na obszarach Natura 2000"* / Wytyczne Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 19 października 2015 r. *w zakresie dokumentowania postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięć współfinansowanych z krajowych lub regionalnych programów operacyjnych* (sygn. MIR/H/2014-2020/31(1)/10/2015) / na podstawie § 6 ust.1 pkt. 2d oraz § 11 ust.2 pkt. 9 Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 kwietnia 2023 r. *w sprawie szczegółowych warunków i szczegółowego trybu przyznawania i wypłat pomocy finansowej w ramach wsparcia inwestycji leśnych lub zadrzewionych oraz w formie premii z tytułu zalesień, zadrzewień lub systemów rolno-leśnych w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027*,
 - wydawanie decyzji nakazujących, w zależności od potrzeb, natychmiastowe wstrzymanie działań mogących znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000 lub podjęcie niezbędnych działań zapobiegawczych lub działań naprawczych – zgodnie z art. 37 uop,
 - pozyskiwanie danych od podmiotów/instytucji zewnętrznych na temat realizacji działań ochronnych na obszarach Natura 2000 – m.in. na potrzeby przygotowania dla GDOŚ danych niezbędnych do raportowania dot. dyrektywy ptasiej i dyrektywy siedliskowej,
 - przygotowywanie i instalowanie tablic informacyjnych o obszarach Natura 2000 – zgodnie z art. 115 uop,
 - wydawanie zgód na realizację wariantów Interwencji 1. PS WPR 2023-2027 realizowanych na obszarze Natura 2000 w oparciu o § 12 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia z dnia 31 marca 2023 r. *w sprawie szczegółowych warunków i szczegółowego trybu przyznawania i wypłaty płatności rolno-środowiskowo-klimatycznych w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027.* (akta kontroli str. 466-469)

W latach 2019-2024 (do 30 czerwca) RDOŚ przeprowadziła 239 działań nadzorczych na 22 obszarach Natura 2000. W ramach 122 lustracji terenowych sprawdzono

realizację 35 zadań ochrony czynnej na 13 obszarach ujętych w PZO¹⁰² oraz przeprowadzono 85 prac związanych z uzupełnieniem stanu wiedzy o wybranych siedliskach przyrodniczych i gatunkach na 15 obszarach¹⁰³. W jednym przypadku lustrację przeprowadzono w ramach nadzoru nad opracowaniem planu ochrony dla rezerwatu przyrody Jelonka (z zakresem Natura 2000) i w jednym - na potrzeby wykonania ekspertyzy dotyczącej opracowania modelu gospodarowania wodą na obszarze Bagno Wizna. Podjęto także 117 działań poza lustracjami, w tym: przeprowadzono 57 monitoringów wybranych siedlisk i/lub gatunków flory i fauny na 19 obszarach Natura 2000¹⁰⁴, 25 działań związanych z uzupełnieniem stanu wiedzy o wybranych gatunkach, 17 polegających na wykonaniu oceny wpływu wykonanych działań z zakresu ochrony czynnej na stan zachowania siedlisk przyrodniczych. Ponadto przeprowadzono siedem spotkań konsultacyjnych¹⁰⁵, zlecono wykonanie 10 ekspertyz¹⁰⁶ oraz operatu szacunkowego na potrzeby zakupu działki przyrodniczej w celu ochrony torfowiska na obszarze Pojezierze Sejneńskie. Działania nadzorcze udokumentowano kartami kontroli terenowej, protokołami lub notatkami służbowymi. (akta kontroli str. 1580-1603)

4.2. Na podstawie analizy zadań ochronnych realizowanych w trzech obszarach Natura 2000 (stanowiących 13% wszystkich obszarów z ustanowionymi PZO lub PO) ustalono, że:

- W PZO dla obszaru Natura 2000 Czerwony Bór PLH200020¹⁰⁷ ujęto 19 działań związanych z ochroną czynną siedlisk przyrodniczych i gatunków zwierząt oraz z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania. Dziewięć z nich powierzono Nadleśnictwu Łomża na podstawie porozumienia z 30 grudnia 2015 r., którego przedmiot stanowiła realizacja przedsięwzięcia pn. *„Ochrona czynna cennych siedlisk przyrodniczych w obszarze Natura 2000 Czerwony Bór*

¹⁰² Źródlika Wzgórz Sokólskich, Dolina Górnej Rospudy, Pojezierze Sejneńskie, Jeleniewo, Ostoja Suwalska, Ostoja Augustowska, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie, Torfowiska Gór Sudawskich, Dolina Szeszupy, Ostoja Knyszyńska, Puszcza Białowieska, Puszcza Knyszyńska i Czerwony Bór.

¹⁰³ Ostoja Suwalska, Ostoja Knyszyńska, Dolina Górnej Rospudy, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Puszcza Białowieska, Dolina Górnej Narwi, Ostoja Narwiańska, Ostoja Augustowska, Bagno Wizna, Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, Czerwony Bór, Jeleniewo, Pojezierze Sejneńskie, Dolina Pisy, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie

¹⁰⁴ Bagno Wizna, Czerwony Bór, Dolina Górnego Nurca, Dolina Górnej Narwi, Dolina Górnej Rospudy, Dolina Szeszupy, Jeleniewo, Murawy w Haćkach, Ostoja Augustowska, Ostoja Knyszyńska, Ostoja Narwiańska, Ostoja Suwalska, Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Pojezierze Sejneńskie, Puszcza Knyszyńska, Sasanki w Kolimogach, Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego, Źródlika Wzgórz Sokólskich.

¹⁰⁵ Trzy spotkania konsultacyjne Zespołu Lokalnej Współpracy w ramach prac nad przygotowaniem aktualizacji planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bagno Wizna oraz trzy spotkania konsultacyjne ZLW i robocze spotkanie z przedstawicielami PGL LP dotyczące opracowania projektu Planu Ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska.

¹⁰⁶ Zlecono następujące ekspertyzy: [1] hydrotechniczną w obszarze Pojezierze Sejneńskie, określającą miejsca budowy 20 urządzeń piętrzących niezbędnych dla ochrony siedlisk przyrodniczych, [2] hydrotechniczną w obszarze Natura Ostoja Augustowska, w celu uszczegółowienia zakresu działania ochronnego, [3] cztery ekspertyzy w zakresie regulacji stosunków wodnych na torfowiskach dot. obszarów Ostoja Augustowska i Pojezierze Sejneńskie, [4] dwie ekspertyzy w zakresie regulacji stosunków wodnych na torfowiskach na obszarach Źródlika Wzgórz Sokólskich i Dolina Górnej Rospudy, [5] ekspertyzę dotyczącą aktualizacji projektu zarządzenia w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Dolina Pisy, [6] ekspertyzę dotyczącą opracowania aktualizacji celów ochrony dla przedmiotów ochrony obszaru Puszcza Knyszyńska.

¹⁰⁷ Ustanowionym zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 13 maja 2014 r. i zmienionego zarządzeniem z dnia 9 stycznia 2018 r.

PLH200018¹⁰⁸. W czterech działaniach miał uczestniczyć również RDOŚ, w jednym zaś Gmina Zambrów¹⁰⁹. Spośród 19 działań:

- realizowano siedem, w tym: [1] usunięto z powierzchni siedliska 2330 wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi roślinność krzewiastą z gatunków: sosna zwyczajna, brzoza brodawkowata, topola osika, czeremcha amerykańska (działanie zrealizowano w latach 2016-2017 na powierzchni około 53 ha, w tym 30 ha w 2016 r. i 22,8 ha w 2017 r.); [2] usunięto z powierzchni siedliska 2330 zwarte płyty trzcinnika piaskowego i żarnowca miotlastego oraz wykonano orkę głęboką (działanie zrealizowane w 2017 r. na powierzchni około 42,90 ha), [3] usunięto z powierzchni siedliska 4030 suche wrzosowiska roślinność krzewiastą z gatunków: sosna zwyczajna, dąb szypułkowy, brzoza brodawkowata, brzoza omszona, topola osika, czeremcha amerykańska, modrzew europejski, (działanie realizowano w latach 2016-2017 i w 2019 r. na powierzchni około 25,80 ha, w tym w 2016 r. – 1,40 ha, w 2017 r. – 18,60 ha, w 2019 – 5,80 ha); [4] usunięto z powierzchni siedliska 4030 zwarte płyty trzcinnika piaskowego i żarnowca miotlastego, z orką (działanie zrealizowano w 2017 r. na powierzchni około 17,90 ha); [5] usunięto drzewa z powierzchni siedliska 5130 zarośla jałowca pospolitego na wrzosowiskach lub murawach nawapiennych, z zachowaniem krzewów jałowca (działanie realizowano w latach 2016-2017 i 2019-2020 na pow. ok. 218,20 ha, w tym w 2016 r. – 12,50 ha, w 2017 r. – 89,60 ha, w 2019 – 54,30 ha, 2020 r. – 61,80 ha); [6] usunięto roślinność krzewiastą, z wywozem biomasy, z powierzchni siedliska 6120 ciepłolubne śródlądowe napiaskowe murawy (działanie zrealizowano w 2019 r. na pow. ok. 1,40 ha), [7] usunięto zwarte płyty żarnowca miotlastego przy użyciu mazaka (dozownika) herbicydowego na siedlisku 6120 (działanie zrealizowano w 2020 roku na pow. ok. 1,40 ha); [8], prowadzono cięcia trzebieżowe, [9] ręcznie usunięto krzewy z nalotem, [10] prześwietlano drzewostan w celu usunięcia gatunków obcych: dębu czerwonego, robinii akacyjowej, czeremchy amerykańskiej na siedlisku 9110 ciepłolubne dąbrowy (zabiegi zostały wykonane w latach 2016-2017 i w 2020 roku na pow. ok. 59,3 ha, w tym w 2016 r. – 24,50 ha, w 2017 r. – 18,00 ha i w 2020 r. – 16,80 ha); nie ponowiono zabiegów związanych z ochroną siedlisk: 2330 wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi, 4030 suche wrzosowiska i 6120 ciepłolubne śródlądowe napiaskowe murawy, mimo że – zgodnie z postanowieniami PZO – miały być one powtórzone w kolejnych pięciu latach (zagadnienie opisano szerzej w dalszej treści wystąpienia w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*);
- nie zrealizowano działania polegającego na utworzeniu użytków ekologicznych na powierzchni siedliska 2330 wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi (zagadnienie opisano szerzej w dalszej treści wystąpienia w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*);
- RDOŚ nie posiadał informacji o realizacji ośmiu działań dotyczących ochrony siedlisk: 5130 zarośla jałowca pospolitego na wrzosowiskach lub murawach nawapiennych; 9170 grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny; 91E0 łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe; 91I0 ciepłolubne dąbrowy; 91T0 sosnowy bór chrobotkowy (zagadnienie opisano szerzej w dalszej treści wystąpienia w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*).

¹⁰⁸ Finansowanego ze środków NFOŚiGW na podstawie umowy nr 406/2015/Wn 10/OP-WK/D zawartej przez RDOŚ 15 września 2015 r.

¹⁰⁹ Utworzenie użytków ekologicznych na powierzchni siedliska 2330 wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi.

- Spośród 15 działań związanych z ochroną czynną gatunków zwierząt i ich siedlisk oraz z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania, ustalonych w PZO dla obszaru Natura 2000 Dolina Górnej Narwi PLB200007¹¹⁰:
 - zrealizowano pięć zadań, w tym: [1] dwa polegające na przywracaniu wypasu zwierząt (remont i budowa ogrodzeń, odłowni, wiat, wodopojów, brodów, naprawa dróg i dojazdów do pastwisk, odtwarzanie starorzeczy), w celu ochrony kropiatki, dubelta, czajki, rycyka, krwawodzioba, derkacza, bataliona i błotniaka stawowego (w ramach projektu „Ochrona ptaków wodno-błotnych w Dolinie Górnej Narwi”¹¹¹); [2] dwa związane z ekstensywnym użytkowaniem kośnym, pastwiskowym lub kośno-pastwiskowym w celu zachowania siedlisk kropiatki i derkacza (wykonywali je właściciele i zarządcy gruntów w ramach działalności rolniczej lub programu wsparcia z tytułu obniżenia dochodowości); [3] jedno polegające na zwiększeniu udziału martwych i obumierających drzew w miejscach występowania dzięcioła biało-grzbiatego (zabiegi wykonywane były w latach 2013-2018 przez Nadleśnictwo Rudka);
 - częściowo zrealizowano dwa zadania polegające na: [1] zainstalowaniu 50 platform lęgowych bociana białego (w okresie od 1 stycznia 2019 r. do 31 lipca 2020 r. przeniesiono 25 gniazd bocianich na nowe słupy betonowe (zainstalowanie 50 platform zaplanowano na lata 2026-2028); [2] budowie trzech platform lęgowych puchacza w okresie 5 lat od ustanowienia PZO (w latach 2015 i 2018 wykonano dwie platformy, instalację kolejnych zaplanowano na 2027 r.); zagadnienie opisano w dalszej treści wystąpienia w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*;
 - nie zrealizowano trzech działań, tj.: [1] nie opracowano strategii ochrony gatunku zielonka na terenie Stawów Pietkowskich w celu zachowania miejsc rozrodu, [2] nie opracowano programu oraz dokumentacji dotyczącej odtworzenia ok. 6 km bieżących starorzeczy i odnóg rzeki Narew pomiędzy miejscowościami Puchły i Narew w ramach ochrony rybitwy czarnej; [3] nie opracowano strategii gospodarowania wodą w zlewni Doliny Górnej Narwi łącznie ze Zbiornikiem Siemianówka w ramach ochrony rybitwy białoskrzydłej; zagadnienie opisano szerzej w dalszej treści wystąpienia w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*;
 - RDOŚ nie posiadał informacji o realizacji pięciu działań związanych z ochroną i zachowaniem siedlisk: bociana białego (przebudowa 4 transformatorów energetycznych), błotniaka łąkowego (wyszukiwanie ok. 10 gniazd rocznie i ich zabezpieczenie przed zniszczeniem) i cietrzewia (redukcja populacji lisa, usuwanie krzewów i drzew wraz z wywozem biomasy, utrzymanie trwałych użytków zielonych i ekstensywne użytkowanie kośne, pastwiskowe lub kośno-pastwiskowe); zagadnienie opisano szerzej w dalszej treści wystąpienia w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.
(akta kontroli str.1477-1500)
- Spośród 16 działań związanych z ochroną czynną siedlisk przyrodniczych, gatunków zwierząt oraz ich siedlisk oraz związane z utrzymaniem lub

¹¹⁰ Ustanowionego zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 18 czerwca 2014 r.

¹¹¹ Umowa nr POIS.02.04.00-00-0131/16-04 z 22 grudnia 2020 r.

modyfikacją metod gospodarowania, ustalonych w PZO dla obszaru Natura 2000 Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie PLH200020¹¹²:

- zrealizowano siedem zadań, w tym: ekstensywne użytkowanie kośne, pastwiskowe lub kośno-pastwiskowe w celu zachowania siedlisk położonych na trwałych użytkach zielonych (6410 zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, 6510 świeże łąki użytkowane ekstensywnie, 7230 torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk); usuwanie ekspansywnych gatunków drzew i krzewów z płatu siedliska 7140 torfowiska przejściowe i trzęsawiska oraz wykonanie pełnej inwentaryzacji stanowisk wydry europejskiej w części północnej i południowej doliny rzeki Rybnicy wraz z oceną stanu ochrony;
- nie zrealizowano czterech działań, polegających na wybudowaniu budowli piętrzących w celu utrzymania lub poprawy stosunków wodnych (spowolnienia lub zatrzymania odpływu wody) na siedliskach: 3150 starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z Nympheion, Potamion, 7120 torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji oraz 7140 torfowiska przejściowe i trzęsawiska; zagadnienie opisano w dalszej treści wystąpienia w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*;
- RDOŚ nie posiadał informacji o realizacji pięciu działań dotyczących ochrony siedlisk: 3150 starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z Nympheion, Potamion, 6410 zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, 7140 torfowiska przejściowe i trzęsawiska, w tym m.in. utrzymywaniu piętrzenia wód rzeki Rybnicy istniejącymi szandorami powyżej mostu na drodze gminnej Łacha – Kozioł. Zagadnienie opisano szerzej w dalszej treści wystąpienia, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.
(akta kontroli str. 1501-1576)

RDOŚ nie zawierał umów/porozumień z podmiotami zewnętrznymi/osobami fizycznymi, które zostały wskazane jako odpowiedzialne za realizację działań ochronnych ujętych w PZO dla obszaru Dolina Górnej Narwi i obszaru Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie (z wyjątkiem porozumienia zawartego z Nadleśnictwem Nowogród na realizację działań określonych w PZO dla siedliska przyrodniczego 7140), co mogło być jedną z możliwych przyczyn braku wiedzy o realizacji działań ochronnych określonych w PZO. Zagadnienie opisano szerzej w dalszej treści wystąpienia, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*. (akta kontroli str. 1577-1579)

4.3. Analiza monitoringu stanu przedmiotów ochrony oraz realizacji celów działań ochronnych na przykładzie trzech obszarów wskazanych w punkcie 4.1. wykazała, że:

- Przeprowadzono monitoring wszystkich ośmiu przedmiotów ochrony ujętych w PZO dla obszaru Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie (3150 starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z Nympheion, Potamion, 3160 naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, 6410 zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, 6510 niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie, 7110 torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), 140 torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością Scheuchzerio-Caricetea), 7230 górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk 91D0 - bory i lasy bagienne). Zadania realizowano w ramach projektu pn. „Działania monitoringowe w obszarach Natura 2000 województwa

¹¹² Ustanowionego zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 27 maja 2020 r.

podlaskiego”, zgodnie z metodyką przyjętą przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska. (akta kontroli str. 1501-1516)

- Spośród 27 gatunków ptaków ujętych w PZO dla obszaru Dolina Górnej Narwi monitoringiem objęto 20¹¹³ (nie wykonano go dla dzięcioła biało brzietego, cietrzewia, puchacza, sowy błotnej, rożeńca, perkoza rdzawoszyjnego i świstuna, co szerzej zostało opisane w dalszej treści wystąpienia, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*). (akta kontroli str. 1477-1500)
- Monitoring realizacji celów działań ochronnych na obszarze Czerwony Bór przeprowadzono – stosownie do PZO – dla dwóch siedlisk: 2330 wydmy śródlądowe z murawami¹¹⁴ napiaskowymi i 4030 suche wrzosowiska¹¹⁵. Zrealizowano także cztery z ośmiu zaplanowanych monitoringów stanu ochrony przedmiotów ochrony. Nie wykonano monitoringu siedlisk 6120 ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe, 9170 grąd środkowoeuropejski subkontynentalny, 91E0 łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe, 9110 ciepłolubne dąbrowy (co zostało szerzej opisane w dalszej treści wystąpienia, w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*). (akta kontroli str. 1458-1476)

4.4. W RDOŚ nie ustalono zasad wykonywania działań ochronnych i sprawowania nadzoru nad tymi działaniami na obszarach Natura 2000 bez ustanowionych dokumentów planistycznych. Regionalny Dyrektor wyjaśnił, że: (...) *planowanie działań ochronnych w obszarze Natura 2000 w celu zapobieżenia pogorszeniu stanu ochrony przedmiotów ochrony obszaru, odbywa się w trakcie prac nad sporządzeniem dokumentu planistycznego dla obszaru Natura 2000. Plan zadań ochronnych jest narzędziem do najskuteczniejszej ochrony obszaru Natura 2000, ponieważ wskazuje konkretnie jakie działania ochronne trzeba wykonać, gdzie i przez kogo.*

(akta kontroli str.1701)

W latach 2020-2023 działania nadzorcze w odniesieniu do obszarów nieposiadających dokumentów planistycznych, polegające głównie na wykonaniu monitoringu i uzupełnieniu stanu wiedzy o wybranych gatunkach zwierząt, prowadzone były na obszarach: Schrony Brzeskiego Rejonu Umocnionego, Dolina Górnego Nurca, Ostoja w Dolinie Górnego Nurca, Jelonka i Dolina Pisy. Regionalny Dyrektor – podając przyczyny braku działań nadzorczych nad pozostałymi obszarami nieposiadającymi dokumentów planistycznych, tj. Narwiańskimi Bagnami, Bagienną Doliną Narwi, Puszcą Augustowską, Ostoją Biebrzańską, Doliną Biebrzy, Ostoją Wigierską i Puszcą Piską – wyjaśnił: *Na obszarach Natura 2000 położonych na terenach zarządzanych przez PGL LP gospodarka leśna jest prowadzona zgodnie z PUL, który jest opiniowany przez RDOŚ bez względu na to, czy obszar Natura 2000 posiada ustanowiony dokument planistyczny, czy nie. Należy przy tym podkreślić, że w przypadku wszystkich obszarów Natura 2000 na terenie województwa podlaskiego RDOŚ dysponuje danymi przyrodniczymi na temat siedlisk przyrodniczych i gatunków będących przedmiotami ochrony tych obszarów. Dotyczy to także obszarów*

¹¹³Były to: dubelt, rybitwa białoskrzydła, wodnik, krwawodziób, rycyk, błotniak łąkowy, wodniczka, rybitwa czarna, bąk, kropiatka, derkacz, podróżniczek, bocian biały, łabędź krzykliwy, błotniak stawowy, zielonka, cyranka, batalion, czajka i gęś białoczelna.

¹¹⁴W 2016 roku wykonano monitoring „zerowy” na 5 stanowiskach siedliska 2330 (przed wykonaniem zabiegów ochrony czynnej). Badania obejmowały wykonanie pierwszej kontroli wybranych parametrów: gatunki charakterystyczne, gatunki ekspansywne, procent powierzchni zajęty przez siedlisko na transekcie. W 2020 roku został wykonany monitoring efektywności wykonanych zabiegów ochronnych na 5 stanowiskach siedliska 2330, zgodnie z PZO i metodyką PMŚ GIOŚ.

¹¹⁵W 2016 roku wykonano monitoring zerowy na 6 stanowiskach siedliska (badania obejmowały wykonanie pierwszej kontroli wybranych parametrów: pokrycie wrzosu pospolitego *Calluna vulgaris* i/lub mącznicy lekarskiej, pokrycie traw, ekspansywne gatunki rodzime, ekspansja krzewów i podrostu drzew. W 2020 roku przeprowadzono badania monitoringowe efektywności wykonanych zabiegów ochronnych na 6 stanowiskach siedliska 4030, zgodnie z PZO i metodyką PMŚ GIOŚ.

nieposiadających ustanowionych dokumentów planistycznych, dla których RDOŚ dysponuje danymi z projektów PZO lub danymi z inwentaryzacji przyrodniczych. Dane te są każdorazowo analizowane na etapie opiniowania planów urządzenia lasu lub uproszczonych planów urządzenia lasu, a także podczas innych postępowań administracyjnych prowadzonych przez RDOŚ w ramach sprawowania nadzoru nad obszarami Natura 2000. Ponadto wyjaśniamy, że sprawowanie nadzoru nad obszarami Natura 2000 nie ogranicza się tylko do wykonania monitoringu i uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony. Sprawowanie nadzoru wynika także z konkretnych przepisów prawnych i jest realizowane przez RDOŚ w ramach różnych postępowań administracyjnych. (akta kontroli str. 1701-1702)

4.5. W wyniku kontroli przeprowadzonych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w latach 2019-2024 stwierdzono 94 przypadki przekształceń trwałych użytków zielonych (tuz) na obszarach Natura 2000 znajdujących się w województwie podlaskim (zagadnienie opisano szerzej w dalszej treści wystąpienia w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*). (akta kontroli str. 470)

4.6. Na terenie Nadleśnictwa Czerwonny Dwór (jednostki podległej i nadzorowanej przez Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Białymstoku), na którym wyznaczone są obszary Natura 2000, w okresie objętym kontrolą prowadzono gospodarkę leśną, pomimo braku PZO¹¹⁶ i PUL. Z informacji uzyskanych w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK od Dyrektora RDLP wynika, że: *brak Planów Zadań Ochronnych dla obszarów Natura 2000: Ostoja Borecka PLH280016 i Puszcza Borecka PLB280006 oraz zatwierdzonego Planu Urządzenia Lasu nie zwalnia nadleśniczego z obowiązku prowadzenia działań gospodarczych w Nadleśnictwie Czerwonny Dwór. PZO obszarów Natura 2000 sporządza sprawujący nadzór nad obszarem, zwykle Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska, w trybie i zakresie prac określonych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 17 lutego 2010 roku w sprawie sporządzania projektu PZO dla obszaru Natura 2000. Plany Urządzenia Lasu, o których mowa jest w art. 19 ust. 1 ustawy o lasach z dnia 28 września 1991 roku z późniejszymi zmianami, zatwierdzane są przez ministra właściwego do spraw środowiska na podstawie art. 22 ust. 1 tej ustawy. Zatwierdzenie to następuje w drodze nienazwanej czynności prawnej, która ma charakter deklaratoryjny, co sprowadza się w zasadzie do stwierdzenia przez ministra, iż PUL opracowany dla konkretnego nadleśnictwa na okres 10 lat, wykonany został w sposób prawidłowy i odpowiada wymogom, jakie dla tego rodzaju dokumentu określone zostały w ustawie o lasach oraz w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2012 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu sporządzania planu urządzenia lasu, uproszczonego planu urządzenia lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu. PUL jest dokumentem wewnętrznym, co skutkuje tym, iż czynność zatwierdzenia planu sporządzonego dla lasów będących własnością Skarbu Państwa jest także czynnością o charakterze wewnętrznym, podejmowaną w związku z wykonywaniem zadań o charakterze właścicielskim, a więc czynnością ze sfery dominium, a nie imperium. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest fakt, iż samo zatwierdzenie PUL nie jest elementem niezbędnym do tego, aby nadleśniczy - zobligowany na podstawie art. 35 ust. 1 ustawy o lasach do prowadzenia samodzielnie gospodarki leśnej w nadleśnictwie na podstawie PUL i który odpowiada za stan lasu - prowadził zadania gospodarcze w oparciu o ww. dokument, który poddany został wymaganym uzgodnieniom i opiniom i który opracowany został na okres kolejnych 10 lat. Przepisy nie przewidują w żadnym razie istnienia jakichkolwiek „okresów przejściowych” w obowiązywaniu PUL, nakazując wprost ich opracowywanie i stosowanie w kolejno następujących po sobie okresach dziesięcioletnich (z ewentualną możliwością skrócenia tego okresu w szczególnie uzasadnionych przypadkach). O wewnętrznym charakterze zarówno PUL jak i czynności*

¹¹⁶ Brak PZO dla obszaru PLH280016 i PLB280006.

zatwierdzenia planu przez ministra właściwego do spraw środowiska przesądziło orzecznictwo sądów administracyjnych, m.in. wyrok NSA z dnia 12 marca 2014., sygn. akt II OSK 2477/12, w którym to orzeczeniu Sąd wprost wskazał, iż podejmowane przez ministra do spraw środowiska czynności dotyczą mienia Skarbu Państwa, który reprezentowany jest przez Lasy Państwowe, zarządzające przedmiotowym mieniem. W związku z brakiem obowiązującego PUL dla Nadleśnictwa Czerwony Dwór na lata 2024-2033, RDLP w Białymstoku przesłała w dniu 13.12.2023 r. plan zadań rzeczowych z hodowli lasu oraz plan cięć na rok 2024 (zgodnie z zaakceptowanym planem prowizorium na rok 2024). Plan zadań rzeczowych został ustalony na podstawie projektu PUL na lata 2024-2033. Ponadto informuję, iż zalecono by do czasu uzyskania opinii Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska do projektu PUL wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, w pierwszej kolejności działania prowadzić poza obszarami Natura 2000 lub ukierunkowywać je na pozytywne działania ochronne dla tych obszarów. Realizowane zadania nie mogą naruszać przepisów ochrony przyrody, aktów prawa miejscowego orzeczeń sądowych oraz rozstrzygnięć ostatecznych organów administracji publicznej. Ustalenia te mają obowiązywać do dnia zatwierdzenia nowego PUL, przez Ministra Klimatu i Środowiska. Dyrektor RDOŚ w Olsztynie w dniu 02.02.2024 r. wydał opinię, w której zawarto szereg uwag do projektu PUL Nadleśnictwa Czerwony Dwór, w szczególności dotyczących zapewnienia odpowiednich warunków bytowania gatunkom będących przedmiotami ochrony w obszarach Natura 2000. Dyrektor RDLP w Białymstoku pismami z dnia: 07.02.2024 r. oraz 27.03.2024 r. zwrócił się do Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej w Białymstoku o dokonanie niezbędnych korekt projektu PUL zgodnie z sugestią wskazaną w opinii RDOŚ w Olsztynie. W dniu 15.07.2024 r. w siedzibie RDLP w Białymstoku odbyło się spotkanie w sprawie korekty projektu PUL, gdzie ustalono z Wykonawcą zakres i termin wniesienia niezbędnych poprawek. Poprawki te zostały naniesione i jeszcze w bieżącym tygodniu poprawiony projekt PUL ma zostać przedłożony RDOŚ w Olsztynie do ponownego zaopiniowania.

(akta kontroli str. 1606-1609)

Zastępca Regionalnego Dyrektora – Regionalny Konserwator Przyrody, w odpowiedzi na pytania: Czy wedle wiedzy RDOŚ, na obszarach Natura 2000 położonych na terenach zarządzanych przez PGL LP bez ustanowionego dokumentu planistycznego, prowadzona jest gospodarka leśna; czy działania te nie zagrażają pogorszeniu przedmiotów ochrony (np. poprzez zaplanowane rębnie zupełne); w jaki sposób zabezpieczono przedmioty ochrony przed pogorszeniem ich stanu i czy RDOŚ posiada dokumentację potwierdzającą prowadzenie działań ochronnych, wyjaśnił: *Przykładem ważnego i rozległego obszaru Natura 2000 w obrębie którego prowadzona jest gospodarka leśna bez planu zadań ochronnych Natura 2000 jest Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Puszcza Augustowska. Powierzchnia: 134377.7 ha, Kod obszaru: PLB200002. Z badań naukowych wynika, że wiele przedmiotów ochrony tego obszaru, zwłaszcza głuszc, włośchatka, dzięcioł czarny, bocian czarny, bielik wymagają zachowania starodrzewów (drzewostanów w wieku 120 lat i więcej). Pomimo tego wiele powierzchni starodrzewów było użytkowanych, również rębniami zupełnymi, również w obrębi siedlisk niektórych z w/w gatunków. Realizowane prace, zwłaszcza rębnie zupełne mogły wpłynąć na pogorszenie stanu zachowania siedlisk wspomnianych gatunków. Z informacji jakie otrzymał RDOŚ wynikało, że dochodziło również do niszczenia siedlisk chronionych dyrektywą gatunków bezkręgowców żyjących w martwym drewnie. Należy przy tym podkreślić, że w przypadku wszystkich obszarów Natura 2000 na terenie województwa podlaskiego RDOŚ dysponuje danymi przyrodniczymi na temat siedlisk przyrodniczych i gatunków będących przedmiotami ochrony tych obszarów. Dotyczy to także obszarów nieposiadających ustanowionych dokumentów planistycznych, dla których RDOŚ dysponuje danymi z projektów PZO lub danymi z inwentaryzacji przyrodniczych, jednak nie zawsze dane te są aktualne i kompletne. Część opinii dotyczących PUL uwzględniła wskazówki w formie sugestii.*

Zgodnie z ustawą, stanowisko RDOŚ dotyczące projektu PUL ma formę opinii a nie uzgodnienia, więc wdrożenie zapisów opinii przez wykonawcę PUL ma charakter fakultatywny. (akta kontroli str. 1955)

W dniach 13 i 14 stycznia 2025 r. Regionalny Dyrektor zaopiniował projekty planów urządzenia lasu dla nadleśnictw Płaska i Augustów (położonych na obszarze Natura 2000 Puszcza Augustowska) na lata 2025-2034. W obydwu dokumentach zostały zaplanowane rębnie zupełne. Np. ramach projektu PUL dla Nadleśnictwa Płaska zaplanowano prace gospodarcze polegające na trzebieży, rębniach złożonych oraz 99 rębniach zupełnych w obrębie 251 wydzieleni pokrywających się z rewirami lęgowymi 20 chronionych gatunków ptaków¹¹⁷. Trzebieże, rębnie złożone i rębnie zupełne zaplanowano w rewirach 11 gatunków ptaków z załącznika I dyrektywy ptasiej (np. w rewirze bociana czarnego), natomiast rębnie zupełne IB zaplanowano w pięciu wydzieleniach pokrywających się z rewirami włośchatki i sóweczki. W związku z powyższym RDOŚ wskazał na konieczność modyfikacji projektów tych dokumentów w celu zapewnienia integralności obszaru Natura 2000, zmniejszenia negatywnego oddziaływania planowanych zabiegów na przedmioty ochrony oraz zapewnienia wymaganych prawem środków ochrony siedlisk i gatunków.

(akta kontroli str. 1795-1831)

4.7. Zgodnie z regulaminem organizacyjnym RDOŚ¹¹⁸ do zadań Wydziału Ochrony Przyrody i Obszarów Natura 2000 należy koordynacja funkcjonowania Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 na terenie województwa podlaskiego, w szczególności poprzez gromadzenie dokumentacji dotyczącej obszarów Natura 2000, w tym stanu siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin i zwierząt oraz współpraca z jednostkami właściwymi do prowadzenia monitoringu przyrodniczego na obszarach Natura 2000 oraz sporządzanie sprawozdań z realizacji zadań ochrony obszarów Natura 2000, dotyczących stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt.

(akta kontroli str. 1610-1681)

Podobnie jak w przypadku sprawowania nadzoru nad obszarami Natura 2000, w RDOŚ w Białymstoku nie wprowadzono wewnętrznych procedur w zakresie koordynacji funkcjonowania obszarów Natura 2000. Regionalny Dyrektor wyjaśnił, że: *Zakres działań podejmowanych w ramach koordynacji funkcjonowania obszarów Natura 2000 jest analogiczny jak w odniesieniu do sprawowania nadzoru nad obszarami Natura 2000. Wymiana informacji dot. obszarów Natura 2000 z podmiotami zewnętrznymi odbywa się m.in. poprzez prezentowanie na stronie internetowej RDOŚ w Białymstoku kluczowych informacji dotyczących ustanawiania PZO dla obszarów Natura 2000 w województwie podlaskim. Zarządzenia w sprawie ustanowienia PZO dla obszarów Natura 2000 są aktami prawa miejscowego, które są publikowane w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego, są więc dokumentami ogólnie dostępnymi. Dodatkowo należy zaznaczyć, że przekazywanie podmiotom zewnętrznym informacji o obszarach Natura 2000 odbywa się w bardzo dużym zakresie i w bardzo dużej ilości poprzez udostępnianie informacji o środowisku (zgodnie z ustawą dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko). Należy jednocześnie zwrócić uwagę na dużą złożoność, specyfikę i ilość zadań realizowanych przez RDOŚ w zakresie dotyczącym zarządzania obszarami Natura 2000 w województwie podlaskim, a także na wynikające z tego faktu braki kadrowe w RDOŚ w Białymstoku. Według opinii RDOŚ w Białymstoku, konieczne jest zaangażowanie*

¹¹⁷ Bociana czarnego, dudka, dzięcioła czarnego, dzięcioła średniego, dzięcioła trójpalczastego, dzięcioła zielonosiwego, gągoła, jarząbka, jastrzębia, kobuza, krogulca, kruka, muchołówki małej, myszołowa, orzechówki, puszczyka zwyczajnego, siniaka, sóweczki, turkawki, włośchatki.

¹¹⁸ Zarządzenie wewnętrzne nr 17/2014 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 23 grudnia 2014 r. w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego RDOŚ w Białymstoku.

dodatkowych środków finansowych (co najmniej 2 etaty) na realizację zadań dotyczących sprawowania nadzoru i koordynowania funkcjonowania obszarów Natura 2000 w województwie podlaskim. (akta kontroli str. 469)

W dniu 29 listopada 2024 r. Regionalny Dyrektor złożył do Prokuratury Rejonowej w Hajnówce zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa z art. 181 § 1 i art. 181 § 2 i 3 kodeksu karnego, tj. spowodowania zniszczeń w przyrodzie, zniszczenia gatunków chronionych, w tym na terenie objętym ochroną oraz w znacznych rozmiarach na obszarze Natura 2000 Puszcza Białowieska. W uzasadnieniu wskazał, że w ciągu drogi wojewódzkiej nr 687 na odcinku Nowosady - Narewka prowadzona jest od 15 listopada 2024 r. wycinka drzew w związku z inwestycją realizowaną przez Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku pn. „Budowa i rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 687 wraz z drogowymi obiektami inżynierskimi i niezbędną infrastrukturą techniczną na odcinku Juszkowy Gród - Zwodzieckie wraz z obejściem m. Bondary, m. Lewkowo Nowe i m. Narewka”. W ramach procedury poprzedzającej wydanie pozwolenia na budowę, Regionalny Dyrektor decyzją z dnia 1 grudnia 2016 r. ustalił środowiskowe uwarunkowania przedsięwzięcia, wskazując w niej m.in. że wszelkie prace związane z realizacją inwestycji prowadzić pod stałym nadzorem przyrodniczym, co najmniej ornitologicznym i herpetologicznym. Następnie, na wniosek złożony przez pełnomocnika Podlaskiego Zarządu Dróg Wojewódzkich, 17 lipca 2024 r. wydana została tzw. decyzja derogacyjna - zezwalająca na umyślne niszczenie i uszkodzanie osobników oraz niszczenie siedlisk chronionych gatunków grzybów i roślin na potrzeby realizacji inwestycji (wszelkie prace miały być wykonywane pod kontrolą nadzoru przyrodniczego). Jak wynika z notatki z wizji terenowej, przeprowadzonej 19 i 25 listopada 2024 r. przez Zastępcę Regionalnego Dyrektora - Regionalnego Konserwatora Przyrody na terenie inwestycji wycięte zostały drzewa, na których obecne były mszaki objęte ścisłą ochroną gatunkową, a nie została w stosunku do nich wydana decyzja derogacyjna.

Zawiadomienie o możliwości popełnienia czynu z art. 136a ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie - realizacji przedsięwzięcia z naruszeniem warunków zawartych w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach (niezapewnienie nadzoru przyrodniczego), wskutek czego doszło do zniszczenia gatunków objętych ochroną ścisłą, złożono również do Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Białymstoku. (akta kontroli str. 1832-1881)

Regionalny Dyrektor organizował także spotkania konsultacyjne zespołów lokalnej współpracy na potrzeby opracowania projektów planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 Murawy w Haćkach oraz Bagno Wizno oraz projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska. Uczestniczyli w nich przedstawiciele samorządów, zarządcy gruntów Skarbu państwa oraz właściciele prywatnych nieruchomości, organizacje pozarządowe i inni.

(akta kontroli str. 1882-1913)

W okresie objętym kontrolą organizacje pozarządowe (Fundacja Dzika Polska, Fundacja Fota 4Climated i inne) zgłaszały do RDOŚ wnioski o zmianę oceny poszczególnych przedmiotów ochrony w PZO i SDF, w tym m.in. dotyczące ochrony chrząszczy saproksylicznych¹¹⁹ na obszarach Natura 2000 Puszcza Augustowska, Ostoja Knyszyńska, Ostoja Augustowska, Ostoja Wigierska. Zastępca Regionalnego Dyrektora – Regionalny Konserwator Przyrody odnosząc się do tych wniosków wyjaśnił: *RDOŚ jeszcze w 2024 roku zawniósł o dodanie nowych przedmiotów ochrony: *Stephanopachys linearis* oraz *Rhysodes sultatus* do SDF Ostoi Augustowskiej.*

¹¹⁹Między innymi ponurka Schneidera, zgmiotka cynobrowego, pachnicy dębowej, zagłębka bruzdkowanego.

W grudniu 2024 oraz w styczniu 2025 nie było technicznych możliwości dokonywania kolejnych uzupełnień Standardowych Formularzy Danych (SDF). Aktualnie pracownicy RDOŚ przygotowują kolejne wnioski o dodanie kolejnych przedmiotów ochrony do SDF w Ostoji Knyszyńskiej oraz Ostoji Augustowska oraz o zmianę oceny figurujących w SDF przedmiotów ochrony z D na A-C, tak by była podstawa do uzupełnienia stanu wiedzy, identyfikacji zagrożeń oraz zaplanowania celów ochrony i działań ochronnych w planach zadań ochronnych. Wnioski o uzupełnienie SDF zostaną złożone w pierwszej połowie 2025 r., kiedy technicznie będzie to możliwe, po uruchomieniu nowej bazy danych przez GDOŚ. Ponadto zalecenia ochronne oraz dane ujęte w publikacjach naukowych i opracowaniach niepublikowanych są wykorzystywane podczas przygotowywania Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia w przetargach na potrzeby uzupełnienia stanu wiedzy w PZO dla Obszarów Natura 2000 w ramach projektów realizowanych ze środków programu FENIKS oraz ze środków NFOŚiGW. Ponadto zalecenia ochronne oraz dane ujęte w publikacjach naukowych i opracowaniach niepublikowanych są wykorzystywane na potrzeby przygotowywania opinii do projektów Planów Urządzania Lasu dla nadleśnictw w obrębie Obszarów Natura 2000. (akta kontroli str. 1914-1949)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Nie zrealizowano dziesięciu i nie w pełni wykonano pięć spośród 50 działań ochronnych ujętych w trzech poddanych analizie PZO ustanowionych dla obszarów Natura 2000 Dolina Górnej Narwi, Czerwony Bór i Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie, w tym:
 - Na obszarze Dolina Górnej Narwi: nie opracowano strategii ochrony gatunku zielonka na terenie Stawów Pietkowskich w celu zachowania miejsc rozrodu; nie opracowano programu oraz dokumentacji dotyczącej odtworzenia ok. 6 km biejących starorzeczy i odnóg rzeki Narew pomiędzy miejscowościami Puchły i Narew w ramach ochrony rybitwy czarnej; nie opracowano strategii gospodarowania wodą w zlewni Doliny Górnej Narwi łącznie ze Zbiornikiem Siemianówka w ramach ochrony rybitwy białoskrzydłej (wymienione działania miały być zrealizowane przez RDOŚ i Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w ciągu 5 lat od ustanowienia PZO); częściowo zrealizowano dwa zadania polegające na: [1] budowie trzech platform lęgowych puchacza w okresie 5 lat od ustanowienia PZO (w latach 2015 i 2018 wykonano dwie platformy, instalację kolejnych zaplanowano na 2027 r.), [2] zainstalowaniu 50 platform lęgowych bociana białego (w okresie od 1 stycznia 2019 r. do 31 lipca 2020 r. przeniesiono 25 gniazd bocianich na nowe słupy betonowe (zainstalowanie 50 platform zaplanowano na lata 2026-2028).
 - Na obszarze Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie nie wybudowano budowli piętrzących, w celu utrzymania lub poprawy stosunków wodnych, na: [1] jeziorze Łacha – siedlisko 3150 starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z Nympheion, Potamion (ochrona płatów: 3150_1, 3150_2, 3150_3 i 3150_4. w granicach enklawy nr 10 – uroczysko Łacha); [2] siedlisku 7120 torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji (ochrona płatów 7120_1, 7120_2, 7120_3, 7120_4, 7120_5 i 7120_6 w granicach enklawy nr 14 - uroczysko Kokoszki); [3] jeziorze Łacha – siedlisko 7140 torfowiska przejściowe i trzęsawiska (ochrona płatów 7140_3, 7140_4, 7140_5, 7140_6 i 7140_7 w granicach enklawy nr 10 – uroczysko Łacha); [4] siedlisku 7140 torfowiska przejściowe i trzęsawiska (ochrona płatów: 7140_10, 7140_11, 7140_12, 7140_13 i 7140_14. w granicach enklawy nr 14 - uroczysko Kokoszki); wszystkie wymienione działania były

zaplanowane do realizacji przez RDOŚ w porozumieniu z właścicielami lub zarządcami gruntów w okresie obowiązywania PZO.

- Na obszarze Czerwony Bór: nie utworzono użytków ekologicznych na powierzchni siedliska 2330 wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi, w celu ochrony terenów z największymi, dobrze zachowanymi płatami siedliska¹²⁰ oraz nie ponowiono działań polegających na: [1] usunięciu z powierzchni siedliska 2330 wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi drzew z gatunków: sosna zwyczajna, brzoza brodawkowata, topola osika oraz krzewów z gatunku czeremcha amerykańska, uprzętnięciu i wywiezieniu ściętych drzew oraz gałęzi (zabieg został wykonany w latach 2016-2017 i – wbrew zapisom w PZO – nie ponowiono go w okresie kolejnych pięciu lat); [2] wycięciu drzew i krzewów z gatunków: sosna zwyczajna, dąb szypułkowy, brzoza brodawkowata, brzoza omszona, topola osika, czeremcha amerykańska, modrzew europejski z powierzchni siedliska 4030 suche wrzosowiska (zabieg wykonany w latach 2016-2017 i 2019 nie został ponowiony w kolejnych pięciu latach), [3] usunięciu drzew i krzewów z powierzchni murawy na siedlisku 6120 ciepłolubne śródlądowe napiaskowe murawy (pierwszy zabieg wykonano w 2019 roku, kolejny – wbrew postanowieniom PZO – nie został ponowiony w ciągu następnych pięciu lat); wszystkie wymienione zadania zlecono na podstawie porozumienia Nadleśnictwu Łomża. (akta kontroli str. 1458-1516)

Regionalny Dyrektor wyjaśnił: *W latach 2019-2024 nie w pełni wykonano lub nie zrealizowano części działań ochronnych wynikających z obowiązującego planu zadań ochronnych obszaru Natura 2000 Dolina Górnej Narwi, Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie oraz Czerwony Bór – z uwagi na brak środków finansowych na realizację tych działań oraz ograniczone zasoby kadrowe RDOŚ w Białymstoku (wymagałoby to zaangażowania większej liczby pracowników w zadania obejmujące m.in. pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na realizację działań, przygotowanie i obsługę zamówień publicznych na realizację działań, czy też na obsługę księgową na potrzeby realizowanych działań).* (akta kontroli str.1695)

2. Nierzetelnie sprawowano nadzór nad objętymi szczegółowym badaniem trzema obszarami Natura 2000, bowiem Regionalny Dyrektor nie posiadał wiedzy o realizacji 18 działań ochronnych zaplanowanych w PZO ustanowionych dla tych obszarów, a mianowicie:
 - Pięciu¹²¹ działań na obszarze Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie, w tym: ręcznego usuwania z siedliska 7140 torfowiska przejściowe i trzęsawiska ekspansywnych drzew i krzewów z wywozem biomasy poza granice torfowiska w sezonie późnojesiennym lub zimowym, w granicach całego wydzielenia, metodą ogławiania (na wysokości 1,10 m) z dopuszczeniem ręcznej wycinki metodą tradycyjną; prace zaplanowano do wykonania przez

¹²⁰ Użytek nr 1. „Strzelnica”, pododdziały: 24f (część w granicach płatów siedlisk 2330 i 5130), 33a (cały), 43a (część w granicach płatów siedlisk 2330 i 4030) i użytek nr 2. „Patelnia”, pododdziały: 52k, 53f, 64a,b,f, 63a (część w granicach płatów siedliska 2330), 63c.

¹²¹ Dwa spośród tych działań miały charakter fakultatywny i polegały na: [1] użytkowaniu kośnym siedliska 6410 - *zmiennowilgotne łąki trzęślicowe* - wydzielenie 6410_2 w granicach działek ewidencyjnych w obrębie Szablaki: 613, 614/2, 615, 129/1, 130/1, 132/1, 134/1, 137/1, 138/1 i 133 (pokos raz w roku lub raz na dwa lata, w terminie między 1 września a 31 października, z pozostawieniem fragmentu o powierzchni 15- 20% działki bez koszenia; zebranie biomasy w baloty lub przyzmy lub stogi w ciągu 2 tygodni od pokosu i usunięcie z działki do 1 marca następnego roku; [2] użytkowaniu kośnym z zebraniem i usunięciem biomasy, po zabiegu usunięcia drzew i krzewów, siedliska 7140 *torfowiska przejściowe i trzęsawiska* na wydzieleniu 7140_19 w granicach działki ewidencyjnej w obrębie Kozioł: 33 (koszenie nie częściej niż co 2 lata, w terminie od dnia 15 sierpnia do dnia 15 lutego kolejnego roku, z dopuszczeniem pozostawienia do 20% powierzchni działki nieskoszonej).

właścicieli i zarządców gruntów, w okresie obowiązywania PZO, na wydzieleniu siedliskowym 7140_19 w granicach działki ewidencyjnej w obrębie Kozioł 33; trzymania piętrzenia wód rzeki Rybnicy istniejącymi szandorami powyżej mostu na drodze gminnej Łacha – Kozioł, w granicach działek ewidencyjnych w obrębie Kozioł: 690/1 (dot. ochrony płatów 3150_10, 3150_11 i 3150_12 siedliska 3150 starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z Nympheion, Potamion oraz ochrony płatów 7140_1, 7140_2, 7140_9, 7140_18, 7140_22, 7140_23, 7140_24, 7140_25, 7140_29, 7140_30, 7140_31, 7140_32, 7140_33, 7140_34, 7140_35, 7140_36 siedliska 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska) - zadanie zaplanowano do realizacji przez właścicieli lub zarządców gruntów w okresie obowiązywania PZO. Przeprowadzone w trakcie kontroli NIK oględziny szandorów na rzece Rybnicy, w granicach działki ewidencyjnej 690/1 w obrębie Kozioł wykazały, że piętrzenie wód na rzece było wprawdzie zachowane, jednak urządzenie piętrzące znajdowało się w złym stanie technicznym - metalowe elementy zabezpieczające zastawki przed usunięciem były powyginane, a prowadnice skorodowane. Między zastawkami położonymi nad powierzchnią wody widoczne były wyraźne szczeliny. Uczestnicząca w oględzinach Dyrektor Zarządu Zlewni PGW Wody Polskie w Giżycku oświadczyła, że PGW Wody Polskie nie posiadają w swojej ewidencji ww. budowli hydrotechnicznej na rzece Rybnica.

(akta kontroli str. 1501-1516, 1682-1685)

Regionalny Dyrektor wyjaśnił, że (...) *Brak wykonanego monitoringu realizacji części działań ochronnych w obszarze Natura 2000 Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie wynikał z ograniczonych zasobów kadrowych RDOŚ w Białymstoku. Jednocześnie wyjaśniamy, że aktualnie RDOŚ w Białymstoku nie posiada wiedzy kto jest zarządcą / właścicielem zastawki na rzece Rybnica w granicach działki ewidencyjnej 690/1 w obrębie Kozioł, i kto w związku z tym odpowiada za utrzymanie tego urządzenia piętrzącego. Jednocześnie informujemy, iż pismem z dnia 14.11.2024 r. przesłano zapytanie do Starostwa Powiatowego w Kolnie, czy urządzenie piętrzące występujące na rzece Rybnica w ciągu drogi powiatowej przecinającej rzekę Rybnica, jest własnością Starostwa. Do chwili obecnej nie uzyskano odpowiedzi w przedmiotowej sprawie.*

(akta kontroli str. 1697)

Pismem z 25 listopada 2024 r. Starosta Kolneński poinformował RDOŚ, że urządzenie piętrzące (zastawki szandorowe) zlokalizowane na moście w ciągu drogi powiatowej nr 1883B na rzece Rybnica w granicach działki o numerze geodezyjnym 690/1 obręb Kozioł, zamontowano w latach osiemdziesiątych XX wieku bez wiedzy i zgody zarządcy obiektu mostowego. Wskazał, że Powiatowy Zarząd Dróg w Kolnie od dłuższego czasu bezskutecznie podejmuje działania mające na celu ustalenie osoby lub podmiotu odpowiedzialnego za montaż wspomnianych urządzeń. Zwrócił uwagę, iż rzeka Rybnica jest własnością Skarbu Państwa, we władaniu PGW WP, którego ustawowym obowiązkiem jest utrzymanie wód oraz eksploatacja i utrzymanie urządzeń wodnych.

(akta kontroli str. 1686)

- Pięciu¹²² działań na obszarze Dolina Górnej Narwi, polegających m.in. na: [1] przebudowie (zabezpieczeniu) czterech transformatorów energetycznych

¹²² W tym działanie fakultatywne polegające na: usuwaniu, w ramach ochrony cietrzewia, krzewów i drzew wraz z wywozem biomasy (w miejscach, gdzie istnieje taka potrzeba), coroczne koszenie w terminie od 1 sierpnia do 30 stycznia z zachowaniem runi roślinnej i pokrywy glebowej, z usunięciem biomasy lub złożeniem w stogi do 2 tygodni po pokosie; utrzymaniu jako trwałego użytku zielonego bez stosowania orki, nawożenia ani podsiewania mieszkankami traw (do realizacji działania wskazano właścicieli lub posiadaczy obszarów na podstawie zobowiązania podjętego w związku z korzystaniem z programów wsparcia z tytułu dochodowości);

w celu ochrony bociana białego (jako odpowiedzialnego za realizację działania wskazano zarządcę lub właściciela infrastruktury przesyłowej lub energetycznej); [2] wyszukiwaniu ok. 10 gniazd błotniaka łąkowego rocznie i ich zabezpieczeniu przed zniszczeniem (groźenie) - właściciele i zarządcy terenu w porozumieniu z RDOŚ; [3] redukcji, przez odstrzał, populacji lisa w celu ochrony cietrzewia (Polski Związek Łowiecki); [4] ekstensywnym użytkowaniu kośnym, pastwiskowym lub kośno-pastwiskowym w celu zachowania siedliska cietrzewia, położonego na trwałych użytkach zielonych¹²³ (właściciele i zarządcy terenu). (akta kontroli str. 1477-1500)

Regionalny Dyrektor wyjaśnił, że (...) *Brak wykonanego monitoringu realizacji części działań ochronnych w obszarze Natura 2000 Dolina Górnej Narwi wynikał z ograniczonych zasobów kadrowych RDOŚ w Białymstoku.*

(akta kontroli str. 1696)

- Ośmiu działań na obszarze Czerwony Bór, tj.: [1] modyfikacji zaplanowanej rębni lb polegającej na usunięcia drzewostanu, bez odnowienia, z zachowaniem krzewów i runa na siedlisku 5130 zarośla jałowca pospolitego na wrzosowiskach lub murawach nawapiennych¹²⁴ (działanie miało być zrealizowane w ciągu 5 lat od ustanowienia PZO); [2] zmniejszenia udziału sosny zwyczajnej w ramach cięć trzebieżowych i [3] odtworzenia zasobów martwego drewna - pozostawieniu do 3 m³/ha dla osiągnięcia właściwego stanu siedliska 9170 grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny¹²⁵; [4] zmniejszenia udziału brzozy omszonej i brodawkowatej w ramach cięć trzebieżowych oraz [5] pozostawienia do 3 m³/ha martwego drewna na siedlisku 91E0 łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe¹²⁶; [6] odtworzenia zasobów martwego drewna - pozostawieniu do 3 m³/ha dla osiągnięcia właściwego stanu siedliska 91I0 ciepłolubne dąbrowy¹²⁷; [7] usunięcia krzewów i nalotu czeremchy amerykańskiej w celu ochrony struktury gatunkowej podszytu i runa siedliska 91T0 sosnowy bór chrobotkowy¹²⁸; [8] prześwietlania drzewostanu w ramach cięć trzebieżowych, z możliwością usunięcia do 30% drzewostanu siedliska 91T0 Sosnowy bór chrobotkowy¹²⁹ (działania wskazane w pkt. 2-8 miały być realizowane w okresie obowiązywania PZO). (akta kontroli str. 1458-1476)

Regionalny Dyrektor wyjaśnił, że (...) *Brak wykonanego monitoringu realizacji części działań ochronnych w przedmiotowym obszarze wynikał z ograniczonych zasobów kadrowych RDOŚ w Białymstoku.*

(akta kontroli str. 1696)

3. RDOŚ nie zawierał umów/porozumień z podmiotami zewnętrznymi/osobami fizycznymi, które zostały wskazane jako odpowiedzialne za realizację działań ochronnych ujętych w PZO dla obszaru Dolina Górnej Narwi i obszaru Mokradła

¹²³ Na następujących wydzieleniach: Gmina Narewka (obręby ewidencyjne Łuka i Eliaszuki), Gmina Narew (obr.ew. Ancuty, Cimochu, Doratynka, Gradoczno, Hajdukowszczyzna, Kaczały, Makówka, Narew, Odrynki, Rybaki, Skaryszewo, Trześcianka, Tyniewiczze, Waniewo), Gmina Michałowo (obr.ew. Bieńdziuga, Odnoga, Supry-Koleśno, Suszcza), Gmina Czyże (obr.ew. Klejniki), Nadleśnictwo Browsk, Nadleśnictwo Żednia.

¹²⁴ Stanowisko nr 7- Leśnictwo Czerwony Bór, pododdział 69b i stanowisko nr 11 - Leśnictwo Szumowo, pododdział 234b (część zachodnia).

¹²⁵ Stanowisko nr 1 - Leśnictwo Szumowo, pododdziały 266g, 266h; 267g.

¹²⁶ Stanowisko nr 1 - Leśnictwo Tabędz, pododdziały 85g 99b, 99ci 114f.

¹²⁷ Stanowisko nr 1 - Leśnictwo Podgórze, pododdziały 139a,b; 140a, 140b; 141a.

¹²⁸ Stanowisko nr 4 - Leśnictwo Krajewo, pododdziały 175a, 189a, 189b, 189c, 188b, 188c, 174f, 205b, 205c.

¹²⁹ Stanowisko nr 1 - Leśnictwo Czerwony Bór, pododdział 42a (część południowa), stanowisko nr 2 - Leśnictwo Tabędz, pododdział 149d, stanowisko nr 3 - Leśnictwo Tabędz, pododdziały 143h, 158b, stanowisko nr 4 - Leśnictwo Krajewo, pododdziały 175a, 189a, 189b, 189c, 188b, 188c, 174f, 205b, 205c, stanowisko nr 5 - Leśnictwo Tabędz, pododdział 156d.

Kolneńskie i Kurpiowskie (z wyjątkiem porozumienia zawartego z Nadleśnictwem Nowogród na realizację działań określonych w PZO dla siedliska przyrodniczego 7140) tj.: z właścicielami i zarządcami gruntów, Nadleśnictwem Rudka, Nadleśnictwem Bielsk, Wojewódzkim Zarządem Melioracji i Urządzeń Wodnych (obecnie Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie), zarządcami lub właścicielami infrastruktury przesyłowej lub energetycznej oraz właścicielami gruntów i obiektów na których znajdują się gniazda ptaków objętych ochroną gatunkową, Polskim Związkiem Łowieckim. Konsekwencją tego mógł być brak wiedzy o realizacji 18 działań określonych w planach zadań ochronnych. Regionalny Dyrektor wyjaśnił, że (...) *RDOŚ w Białymstoku nie zawierał umów / porozumień z podmiotami zewnętrznymi / osobami na realizację części działań ochronnych ujętych w planach zadań ochronnych obszarów Natura 2000 Dolina Górnej Narwi oraz Mokradła Kolneńskie i Kurpiowskie - z uwagi na brak środków finansowych na realizację tych działań oraz ograniczone zasoby kadrowe RDOŚ w Białymstoku (wymagałoby to zaangażowania większej liczby pracowników w zadania obejmujące m.in. pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na realizację działań, przygotowanie i obsługę zamówień publicznych na realizację działań, czy też na obsługę księgową na potrzeby realizowanych działań.*

(akta kontroli str. 1477-1516,1577-1579,1697)

4. Nie wykonano, przewidzianego w PZO dla obszaru Natura 2000 Czerwony Bór, monitoringu stanu ochrony następujących siedlisk: 6120 ciepłolubne, śródładowe murawy napiaskowe (stanowisko nr 1 Leśnictwo Krajewo, pododdział 164a), 9170 grąd środkowoeuropejski subkontynentalny (stanowisko nr 1 Leśnictwo Szumowo, pododdziały 266g, 266h; 267g), 91E0 łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (stanowisko nr 1 Leśnictwo Tabędz pododdział 85g, stanowisko nr 2 Leśnictwo Tabędz pododdziały 99b, 99c, stanowisko nr 3 Leśnictwo Tabędz pododdział 114f), 91I0 ciepłolubne dąbrowy (stanowisko nr 1 Leśnictwo Podgórze, pododdziały 139a,b; 140a, 140b; 141a). Regionalny Dyrektor wyjaśnił: *Brak wykonania części działań monitoringowych wynikających z planu zadań ochronnych obszaru Natura 2000 Czerwony Bór było spowodowane brakiem środków finansowych na realizację tych działań oraz ograniczonymi zasobami kadrowymi RDOŚ w Białymstoku.* (akta kontroli str. 1548-1476, 1699)
5. W latach 2019-2024 nie przeprowadzono monitoringu stanu ochrony siedmiu gatunków ptaków, tj. dzięcioła białogrzbietego, cietrzewia, puchacza, sowy błotnej, rożeńca, perkoza rdzawoszyjnego i świstuna, objętych ochroną gatunkową na obszarze Natura 2000 Dolina Górnej Narwi, mimo że - zgodnie z PZO ustanowionym dla tego obszaru zarządzeniem Regionalnego Dyrektora z 18 czerwca 2014 r. (które weszło w życie 7 lipca 2014 r.) - po upływie pierwszych pięciu lat (kiedy monitoring powinien być przeprowadzony corocznie), kolejne działania należało podejmować co 3-5 lat w zależności od uzyskanych wyników z pierwszych pięciu lat. Regionalny Dyrektor wyjaśnił: *Brak wykonania części działań monitoringowych wynikających z planu zadań ochronnych obszaru Natura 2000 Dolina Górnej Narwi było spowodowane brakiem środków finansowych na realizację tych działań oraz ograniczonymi zasobami kadrowymi RDOŚ w Białymstoku.* (akta kontroli str. 1699)
6. RDOŚ, pełniąc funkcję koordynacyjną, nie zapewnił pozyskania wiedzy o przekształceniach stwierdzonych na terenach cennych przyrodniczo, zlokalizowanych na obszarach Natura 2000. W wyniku kontroli przeprowadzonych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w latach 2019-2024 stwierdzono 94 przypadki przekształceń trwałych użytków zielonych (tuz) na obszarach Natura 2000 znajdujących się w województwie

podlaskim, w tym: 76 na obszarze Ostoja Biebrzańska¹³⁰, 14 na obszarze Dolina Dolnej Narwi¹³¹, dwa na obszarze Puszczy Augustowskiej¹³², jeden na obszarze Puszczy Knyszyńskiej¹³³ i jeden na obszarze Górnej Rospudy¹³⁴. Regionalny Dyrektor, odnosząc się do tych naruszeń, wyjaśnił: *RDOŚ w Białymstoku nigdy nie otrzymywał z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa informacji na temat przekształceń trwałych użytków zielonych na obszarach Natura 2000, wynikających z kontroli przeprowadzonych przez ARiMR na terenie województwa podlaskiego. Wymiana informacji dot. obszarów Natura 2000 z podmiotami zewnętrznymi odbywa się m.in. poprzez prezentowanie na stronie internetowej RDOŚ w Białymstoku kluczowych informacji dotyczących ustanawiania PZO dla obszarów Natura 2000 w województwie podlaskim. Zarządzenia w sprawie ustanowienia PZO dla obszarów Natura 2000 są aktami prawa miejscowego, które są publikowane w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego, są więc dokumentami ogólnie dostępnymi. Dodatkowo należy zaznaczyć, że przekazywanie podmiotom zewnętrznym informacji o obszarach Natura 2000 odbywa się w bardzo dużym zakresie i w bardzo dużej ilości poprzez udostępnianie informacji o środowisku (zgodnie z ustawą dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko). Jednocześnie wyjaśniamy, że w latach 2019-2024 zdarzały się przypadki zgłaszania do RDOŚ w Białymstoku przez inne osoby lub podmioty/instytucje zewnętrzne, informacji o przekształceniach terenów mogących mieć negatywne oddziaływanie na cele ochrony obszarów Natura 2000. Takie przypadki były analizowane pod kątem możliwości wszczęcia postępowania z art. 37 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, dotyczącego wydania decyzji nakazującej w zależności od potrzeb, natychmiastowe wstrzymanie działań mogących znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000 lub podjęcie niezbędnych działań zapobiegawczych lub działań naprawczych. W latach 2019-2024 RDOŚ w Białymstoku wydał 7 decyzji administracyjnych w przedmiotowym zakresie, a 5 spraw jest w trakcie realizacji.*

(akta kontroli str. 470, 1605)

Zdaniem NIK, Regionalny Dyrektor, pełniąc funkcję koordynatora w zakresie funkcjonowania obszarów Natura 2000, powinien zasięgać w ARiMR informacji w o przekształceniach terenów cennych przyrodniczo, mogących mieć negatywne oddziaływanie na cele ochrony tych obszarów.

OCENA CZĄSTKOWA

NIK ocenia negatywnie działania Regionalnego Dyrektora w zakresie nadzorowania obszarów Natura 2000. RDOŚ nie zrealizował dziesięciu działań ochronnych ujętych w trzech poddanych analizie PZO ustanowionych dla obszarów Natura 2000. Nierzetelnie sprawował też nadzór nad tymi obszarami, bowiem – jak wykazała kontrola – nie dysponował wiedzą o realizacji 18 działań określonych w planach zadań ochronnych, co mogło być konsekwencją braku umów/porozumień z podmiotami zewnętrznymi/osobami fizycznymi, które zostały wskazane jako odpowiedzialne za wykonanie tych zadań. W latach 2019-2024 nie przeprowadzono, wymaganego w PZO ustanowionym dla obszaru Dolina Narwi, monitoringu siedmiu gatunków ptaków, a także - przewidzianego w PZO dla obszaru Czerwony Bór - monitoringu stanu ochrony trzech siedlisk. RDOŚ, pełniąc funkcję koordynacyjną,

¹³⁰Sposób przekształcenia TUZ: kukurydza na kiszonkę, owies, kukurydza zwyczajna, mieszanka zbożowa, żyto jare, uprawa jpo, pszenżyto ozime, kukurydza na ziarno, trawy na gruntach ornych, żyto ozime, ziemniak, pszenica ozima, gorczyca biała.

¹³¹Sposób przekształcenia TUZ: owies, uprawa na gruntach ornych, kukurydza, żyto ozime, kukurydza, pszenżyto ozime, facelia błękitna.

¹³²Sposób przekształcenia TUZ: pszenica jara i torfowiska zasadowe (7230).

¹³³Sposób przekształcenia TUZ: owies.

¹³⁴Sposób przekształcenia TUZ: mieszanka zbożowa, trawy na gruntach ornych, uprawa jpo, ziemniak.

nie pozyskiwał wiedzy o przekształceniach na terenach cennych przyrodniczo (tuz), zlokalizowanych na obszarach Natura 2000.

IV. Wnioski

Wnioski
pokontrolne

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, wnosi o:

1. Podjęcie działań w celu opracowania wewnętrznych procedur regulujących zgłaszanie nowych obszarów Natura 2000, zmianę ich granic, aktualizację lub likwidację.
2. Wprowadzenie mechanizmów zapewniających ustanawianie celów i środków ochronnych na obszarach siedliskowych najpóźniej w terminie do 6 lat od zatwierdzenia przez KE terenu mającego znaczenie dla Wspólnoty, a także ustanawianie celów i środków ochronnych na obszarach ptasich najpóźniej w dacie ich klasyfikacji.
3. Podejmowanie wszystkich działań ochronnych określonych w PZO.
4. Rzetelne monitorowanie działań ochronnych ujętych w PZO poprzez bieżące gromadzenie informacji o ich wykonaniu.
5. Występowanie z inicjatywą zawierania z podmiotami zewnętrznymi, odpowiedzialnymi za realizację działań ochronnych na obszarach Natura 2000, stosownych umów w celu skutecznego monitorowania tych zadań.
6. Przeprowadzenie przewidzianego w PZO, monitoringu stanu ochrony siedlisk 6120 ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe, 9170 grąd środkowoeuropejski subkontynentalny i 91E0 łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe, występujących na obszarze Natura 2000 Czerwony Bór.
7. Przeprowadzenie monitoringu stanu ochrony ptaków: dzięcioła białogrzbietego, cietrzewia, puchacza, sowy błotnej, rożeńca, perkoza rdzawoszyjnego i świstuna, objętych ochroną gatunkową na obszarze Natura 2000 Dolina Górnej Narwi.
8. Podjęcie działań w celu zapewnienia przez właściciela budowli piętrzącej na rzece Rybnica, w granicach działki o numerze geodezyjnym 690/1 obręb Koziół, właściwego stanu technicznego tego urządzenia.
9. Rzetelne sporządzanie raportów na potrzeby oceny realizacji celów ochrony dla obszarów Natura 2000.
10. Systematyczne zasięganie w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa informacji o stwierdzonych przypadkach przekształceń trwałych użytków zielonych i podejmowanie adekwatnych działań.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne sporządzono w postaci elektronicznej, z użyciem kwalifikowanych podpisów elektronicznych.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Białymstoku. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania
wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania

wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Białystok, dnia 7 lutego 2025 r.

Kontrolerzy:

Krzysztof Gołębiowski
Główny specjalista kontroli państwowej
/podpisano elektronicznie/

Martyna Hościłowicz
Specjalista kontroli państwowej
/podpisano elektronicznie/

p.o. DYREKTORA DELEGATURY
Najwyższej Izby Kontroli
w Białymstoku
z up. p.o. WICEDYREKTORA

Wojciech Zambrzycki
/podpisano elektronicznie/

Zmian w wystąpieniu pokontrolnym dokonał:

p.o. Wicedyrektora
Delegatury Najwyższej Izby Kontroli
w Białymstoku

Wojciech Zambrzycki
/podpisano elektronicznie/